

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА
В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО
РОЗВИТКУ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ**

*Матеріали Всеукраїнської студентської
науково-практичної конференції*

*(5 жовтня 2018 року, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ)*

Дніпро
2018

УДК 347.965
Б 40

*Рекомендовано до друку
та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 22.10.2018)*

Б 40 Безоплатна правова допомога в Україні: шляхи подальшого розвитку та модернізації: матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5 жовт. 2018 р.). – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. – 244 с.

ISBN 978-617-7665-42-6

У авторській редакції

Збірник містить матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Безоплатна правова допомога в Україні: шляхи подальшого розвитку та модернізації», в якій взяли участь, слухачі магістратури, курсанти та студенти вищих навчальних закладів України. Тематика публікацій охоплює актуальні питання безоплатної правової допомоги

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та навчальному процесі спеціалізованих ВНЗ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д-р юрид. наук, проф. **Л.Р. Наливайко** (голова); д-р політ. наук, проф. **О.А. Агарков**; д-р філос. наук **О.В. Марченко**; д-р юрид. наук, доц. **В.М. Савіщенко**; канд. юрид. наук **А.В. Жбанчик**; канд. юрид. наук, доц. **С.В. Обшалов**; канд. юрид. наук **М.М. Почтовий**, канд. юрид. наук **С.М. Балабан**.

ISBN 978-617-7665-42-6

УДК 347.965

© ДДУВС, 2018
© Автори, 2018

ЗМІСТ

Балюра Аліна Олександрівна СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПЕРЕД СУДОМ І ЗАКОНОМ	11
Бірюк Вікторія Ігорівна КОМУНАЛЬНІ УСТАНОВИ З НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	13
Біденчук Тетяна Миколаївна ПІДСТАВИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОБІГУ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ ТА ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ	16
Бондаренко Аліна Валентинівна БЕЗОПЛАТНА ПРОФЕСІЙНА ПРАВОВА ДОПОМОГА – ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК	19
Булана Ілона Олександрівна БЕЗОПЛАТНА ПЕРВИННА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ	21
Возна Дар`я Вікторівна ПЕРЕПОНИ ДЛЯ АДВОКАТІВ З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	24
Галушко Владислав Геннадійович, Лукашевіч Андрій Віталійович, Арсентьєва Олена Сергіївна ПРАКТИКА ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК СТОСОВНО ПИТАННЯ ОГОЛОШЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ПОМЕРЛОЮ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНОГО ФАКТУ СМЕРТІ НА ТЕРИТОРІЇ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ	27
Гелетій Олександра Олександрівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	31

Глушко Ольга Андріївна СУЧАСНЕ ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ТА ШЛЯХИ ВИРШЕННЯ НЕДОЛКІВ В СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ	34
Гудим Інга Володимирівна СТАН РОЗВИТКУ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ З ДОТРИМАННЯМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ	37
Давидюк Віталій Олександрович Чорний Микола Олександрович ПРАВО АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ	40
Денисенко Євгенія Миколаївна КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПОГЛЯД МАЙБУТНЬОГО СЛІДЧОГО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	44
Дудля Анастасія Петрівна ВТОРИННА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ	49
Єлісєєва Марина Вікторівна МІСЦЕ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ОПТИМІЗАЦІЇ ЛІЦЕНЗІЙНИХ ВИМОГ НА ЗДІЙСНЕННЯ ПРИВАТНОЇ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	52
Заришняк Наталя Вікторівна СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ	55
Заставецька Соломія Ігорівна БЕЗОПЛАТНА ПРОФЕСІЙНА ПРАВОВА ДОПОМОГА – ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ВИРШЕННЯ	59
Зеленіна Марина Володимирівна ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ	61

Калашнік Руслана Юрїївна ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	65
Киян Арсеній Юрїйович СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ	69
Книш Софія В'ячеславівна ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ	72
Коношко А.В. БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПОГЛЯД НА ФІНАНСОВУ СКЛАДОВУ	75
Корбут Олександр Ігорович СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ	78
Кравченко Вікторія Вікторівна ПОВНОВАЖЕННЯ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НА ПРАКТИЦІ	82
Кравченко Людмила Вікторівна Котова Любов Вячеславівна ЩОДО РОЛІ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ «PRO VONO» ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ СНУ ІМ. В. ДАЛЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН	86
Курганова Діана Романівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ	91
Лесик Яна Владиславівна СИТЕМА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ	95

Марцинюк Марта Олегівна, Черківський Дмитро Юрійович РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	98
Мацак Максим Дмитрович РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯНИНА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ	102
Миропольський Веніамін Вячеславович ЦЕНТРИ З НАДАННЯ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ТА ЇХ ОBOB'ЯЗКИ	106
Мудренко Олександра Вячеславівна ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У НАДАННІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	110
Мурзо Євгенія Олександрівна ПРАВО ОСОБИ НА ВІЛЬНИЙ ВИБІР ЗАХИСНИКА У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ	115
Нагорна Катерина Григорівна ПРАВНИЧА ДОПОМОГА	117
Нікітіна Ольга Володимирівна Капліна Галина Анатоліївна РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ	120
Овсянік Анастасія Віталіївна КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	122
Олійник Ангеліна Олександрівна ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ В СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	126
Олійник Яна Анатоліївна БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ	130

Очеретня Валерія Юріївна ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІН ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	134
Пархоменко Анастасія Олегівна УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЯК ВАГОМОГО ЧИННИКА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	137
Півень Діана Михайлівна ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У СФЕРІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	139
Плаксіна Валерія Ігорівна ПОРЯДОК НАДАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	142
Положай К.І. НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	145
Поповська Аліна ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЮРИДИЧНА КЛІНІКА»	150
Прілепишев Андрій Володимирович СУБ'ЄКТИ ПРАВА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ. ЮРИДИЧНА КЛІНІКА ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	152
Рижаківа Дар'я Олександрівна ЩОДО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	157
Сібілевич Анна Юріївна ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ: ПИТАННЯ НЕДОЛІКІВ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ...	160
Семегіна Дарія Ігорівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ ПІДЛІТКАМ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ	163

Сенько В.В. ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	166
Сідун Юлія Олександрівна ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ	170
Старусьова Альвіна Михайлівна ЗЛОЧИНИ АГРЕСІЇ ЗА СТАТУТОМ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ (РИМСЬКИМ СТАТУТОМ) ТА ЇХ ПРОЯВ В УКРАЇНІ	173
Ступак Сергій Романович Кононець Віта Петрівна, ЧИ ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ?	177
Таранець Д.О. ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО В УКРАЇНІ	179
Татаренко А.Ю. БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ	183
Рец В.В. ІНСТИТУТ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ	187
Хоменко Вікторія Михайлівна Савченко Валерія Олександрівна ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ОСОБАМ ДЛЯ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	190
Чанцева Тетяна Петрівна БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	193

Чаша Владислава Юрїївна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПРАКТИКА ЄСПЛ
ЩОДО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ЯКІ УХИЛЯЮТЬСЯ
ВІД ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ 197

Чернобук Валентина Віталіївна

СУБ'ЄКТИ НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ БЕЗОПЛАТНОЇ
ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 200

Шклярук Юлія Миколаївна

ПРО ТАНДЕМ ОСНОВНИХ ПРОВАЙДЕРІВ
БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ 203

Южека Роман Сергійович

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ОСОБАМ
ДЛЯ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ:
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 206

Яворська Оксана Мар'янівна

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ
ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ. ЮРИДИЧНА КЛІНІКА ЯК СУБ'ЄКТ
ПРАВА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ
ДОПОМОГИ 211

Яцик Дар'я Віталіївна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ
У РАЗІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КЕРУВАННЯ ВОДНИМ
ТРАНСПОРТОМ У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ 215

**БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА:
ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМИ ФАХІВЦІВ**

Андрієвська Людмила Олександрівна

Поліщук Марина Григорівна

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЗАХИСТУ
ЛЮДИНИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ 218

Карпенко Роман Валерійович СУБ'ЄКТИ ВІДНОСИН БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ	221
Кононець Віта Петрівна ЦЕНТРИ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ	225
Ломжець Юлія Вікторівна ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА PRO VONO: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	229
Полонська Оксана Леонідівна ПОВНОВАЖЕННЯ ЦЕНТРІВ З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	232
Цюприк Наталія Олександрівна Запорожець Анастасія Костянтинівна ЩОДО ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ	236
Шиян Анатолій Григорович ДЕЩО ПРО РОБОТУ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ «ІСТИНА» ДДУВС	240

Балюра Аліна Олександрівна,

курсант

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник – старший викладач
кафедри кримінального процесу ФПФОДР
к.ю.н. Гаркуша А.Г.*

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПЕРЕД СУДОМ І ЗАКОНОМ

Суспільство, як об'єднана сукупність людей на певному історичному етапі має свої, характерні лише їй особливості. З суспільно політичними, державотворчими та демократичними процесами все більше і більше уваги приділялося людині - найвищій соціальній цінності. Дані процеси не оминули увагою і кримінальний процес, основним із завдань якого є охорона прав, свобод та законних інтересів його учасників. Враховуючи сьогоденні реалії, звернемо свою увагу на такий принцип, як рівність перед законом і судом, та охарактеризувати його за допомогою чинного законодавства та наукових праць вчених-працівників.

В Основному Законі України – Конституції України [1] зазначено, що:

- 1) усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах (ст.21);
- 2) громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками(ст.24);
- 3) іноземці та особи без громадянства. Що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України (ст.26);
- 4) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і су-

дом (ст. 129).

З вище зазначеного похідним є ч. 1 ст. 10 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України), в якій закріплено засаду рівності перед законом і судом, а саме: «Не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених КПК України, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознакам.

Також, в ч.2 ст.10 зазначено, що у випадках і порядку, передбачених КПК України, певні категорії осіб(неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами тощо) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями[2]

На нашу думку наявність даної засади в КПК України є позитивним свідченням того, що законодавець не поділяє людей на певні категорії, класи, стани та касти, тим самим наголошуючи на рівності всіх осіб. Наприклад, в останній час широкого суспільного резонансу набувають кримінальні правопорушення, вчинені так званими «мажорами» - розмовна назва дітей із багатих родин, які витрачають гроші своїх батьків на розваги, часто виходячи за межі дозволеного. У випадку порушення закону, діти звертаються за допомогою до своїх батьків, які за допомогою матеріальних коштів та зв'язків у різних сферах «вирішують» всі негаразди. Тому, суспільство так прискіпливо ставиться до будь-яких подій за участю даної категорії молодих людей та вимагає їх рівності перед законом та судом.

Необхідно розмежовувати рівність перед законом і рівність перед судом – дані положення пов'язані між собою, проте це не позбавляє кожного з них самостійного, змістовного наповнення. Рівність перед законом означає, що існує єдиний закон України про кримінальну відповідальність, який не створює яких-небудь перешкод, або навпаки, обмежень.

Рівність перед судом означає, що судовий розгляд здійснюється судами і по відношенню до громадян в одному і тому самому порядку, незалежно від індивідуальних ознак. Крім того, рівність перед судом означає те, що не існує кланових, станових чи виключних судів, на діяльність яких впливали би будь-які фактори[3].

Хоча в сучасному українському суспільстві і є різниця між його членами, іноді дуже суттєва, але законодавство не зважає на будь-які

ознаки під час виконання поставлених перед собою завдань. Кримінальний процес являє собою саме ту галузь права, в якій дискримінація не лише є недопустимою, а й не має місця для існування.

Отже, рівність громадян перед законом і судом – це положення, які невід’ємно пов’язані одне з одним. Але вони мають незалежний зміст. Рівність громадян перед законом необхідно вивчати як наявність тотожних матеріальних і процесуальних законів, які не створюють їм переваг чи обмежень залежно від тих обставин, які передбачені ст. 24 Конституції. Що ж стосується іншої вимоги – рівності усіх учасників процесу перед судом, то вона є похідною від вимоги доступності судового захисту й наявності права на нього, тому що громадяни мають право звертатися до суду, юрисдикція якого є необмеженою і поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

1. Конституція України: Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р.// Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. – Ст. 141.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 №4651-VI[Електронний ресурс]:// Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17>

3. Загурський // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2014. – Вип. 34. – С. 303-314. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2014_34_35.

Бірюк Вікторія Ігорівна

курсант

Науковий керівник –

Філіпенко Анастасія Сергіївна,

доцент кафедри адміністративно-

правових дисциплін Донецького

юридичного інституту МВС України,

кандидат юридичних наук

КОМУНАЛЬНІ УСТАНОВИ З НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Відповідно до чинного законодавства органам місцевого самоврядування з урахуванням потреб територіальної громади відповідної адміністративно-територіальної одиниці надається право створювати

спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правової допомоги. Спеціальні такі установи відносяться до неприбуткових організацій та фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших не заборонених законом джерел [1, ст. 12].

Основне завдання вищевказаних установ полягає в забезпеченні доступу до інформування особи про її права і свободи, порядок їх реалізації та відновлення у разі їх порушення, а також порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Спеціальні установи в межах своїх повноважень :

- надають допомогу в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації;

- розглядають звернення осіб про надання безоплатної первинної правової допомоги;

- надають правову інформацію;

- надають консультації та роз'яснення з правових питань;

- складають заяви, скарги та інші документи правового характеру (крім документів процесуального характеру);

- інформують територіальну громаду про можливість отримання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги шляхом розміщення інформації на власному веб-сайті, веб-сайтах органів місцевого самоврядування та/або в засобах масової інформації шляхом розповсюдження інформаційних матеріалів.

Етапи для створення комунальної установи з надання безоплатної правової допомоги у територіальній громаді:

I етап розпочинається з того, що виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад повинні прийняти рішення, відповідно до законодавства, про необхідність створення комунальної установи з надання безоплатної первинної правової допомоги та винести дану пропозицію на пленарне засідання відповідної ради щодо створення такої комунальної установи.

На даному етапі формується робоча група, яка безпосередньо готує всі необхідні документи на розгляд ради. Характеризується цей етап, формуванням ініціативної групи, розробкою нових проектів та альтернативних пропозицій, яку можуть подати депутати, громадські організації, фізичні особи для затвердження сільською, селищною радою.

II етап полягає в тому, що здійснюється державна реєстрація ко-

мунальної установи з надання безоплатної правової допомоги. Процедура реєстрації не відрізняється від реєстрації юридичної особи іншої форми власності, тому що суб'єкт правовідносин виступає юридична особа публічного права. Для належного проходження другого етапу потрібно:

1. Подання пакету документів державному реєстратору.
2. Внесення державним реєстратором відомостей до Реєстру.
3. Отримання в державного реєстратора виписки про реєстрацію юридичної особи.
4. Постанова на облік як неприбуткової організації в фіскальній службі, виготовлення печатки, відкриття рахунку в органах Державної казначейської служби.

III етап полягає в складанні індивідуального кошторису установи, який підтверджує повноваження щодо отримання доходів та здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання своїх функцій та досягнення цілей. Невід'ємним додатком до кошторису є штатний розпис, який затверджується для обґрунтування фонду оплати праці штатного розпису та інших обов'язкових документів. Доходи та видатки установи за рахунок бюджетних коштів передбачаються відповідно до законодавства, а також нормативних документів, що визначають порядок формування окремих статей витрат кошторису.

Порядок планування, розгляду та затвердження кошторису установи регулюється такими нормативними актами, як Бюджетний кодекс України, «Порядок казначейського обслуговування державного бюджету за витратами» (наказ Міністерства фінансів України № 1407 від 24.12.2012 р.), «Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ» (Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28.02.2002р.).

Переваги щодо створення саме такої установи полягають:

1. Стабільність надання послуг.
2. Підстави знаходження та зручність для клієнта.
3. Співпраця з органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади
4. Обмін інформацією з органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади.
5. Працівники установ застосовують у своїй роботі практики з

медіації у громаді, що є однією із технологій врегулювання суперечок у позасудовому порядку.

Недоліки надання таких послуг полягають в подальшому обсязі бюджетного фінансування утримання установи. Низький рівень оплати праці. Неспроможність та неорганізованість органів місцевого самоврядування з питань прийняття рішення щодо створення спеціалізованих комунальних установ з надання безоплатної правової допомоги.

Аналізуючи категорію «безоплатна правова допомога», яка є різновидом державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

---

1. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. *Голос України*. 2011. № 122.

Біденчук Тетяна Миколаївна,
курсант
*Науковий керівник –
к.ю.н., доцент кафедри
адміністративного права, процесу,
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Кононець Віта Петрівна*

ПІДСТАВИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОБІГУ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ ТА ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ

На сьогоднішній день дуже актуальним питанням стала потреба у більшому посиленні сил, при боротьбі з незаконним обігом алкоголю та тютюнових виробів. Такий попит, викликаний не дуже втішними випадками. Майже половина всіх тютюнових виробів та алкогольних напоїв, які виробляються вітчизняними виробниками в нашій країні та

навіть за її межами, як ви розумієте є незаконно виготовлені [3]. Тобто, такий товар реалізується без сплати податків, акцизного збору та інших платежів які є обов'язковими або є без отримання ліцензії. Звичайно, влада не могла залишити без уваги таку реалізацію незаконного товару і внесла деякі зміни до законодавства України, а саме було врегульовано наступні процедури: обіг технічного спирту та спирту, виготовленого з нехарчової сировини; орган, який уповноважений видати ліцензію; видача ліцензій для випуску коньяку; видача ліцензії для виробництва тютюнових виробів; визначення порядку здійснення митних процедур, що є передусім передумовою для потрапляння на ринок недоброякісної продукції тощо [1]. Через стрімкий розвиток зовнішньої економіки української держави, дуже цікавим і важливим питанням стало здійснення експортно-імпортних операцій з алкогольними напоями та тютюновими виробами [5], а саме: який буде порядок видачі ліцензії для здійснення даного виду діяльності; орган, в компетенції якого буде таке право; які вимоги будуть висунуті до суб'єктів, що виявили бажання займатися цим видом господарської діяльності; який порядок декларування та митного оформлення; які документи подаються до митного органу тощо.

Мабуть голову роль слід віддати українським митним органам, які найперші запобігають потраплянню на ринок України неякісних та незаконних тютюнових виробів і спиртних напоїв. Вони здійснюють захист інтересів споживача не тільки нашої країни, але й інших, слугують поштовхом для розвитку конкуренції саме якісних товарів та звичайно, підтримують імідж вітчизняних товарів на арені іноземної торгівлі. Найважливіша їхня функція – постійний контроль за високою якістю продукцією, що перетинає український митний кордон [7].

Адміністративна відповідальність у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів делегується нормами Закону України "Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів" [2].

Слід підкреслити, що алкоголізм в Україні молодшає. За даними ВООЗ, Україна є абсолютним лідером серед 40 країн Європи за кількістю підлітків 11-15 років, які регулярно вживають алкоголь. В цілому близько 40 % українських підлітків у віці від 14 до 18 років вживають алкоголь, на другому місці Ізраїль – 28%. Росія знаходиться на 15 місці.

Водночас чинне законодавство не містить стратегічного докуме-

нту, спрямованого на запобігання шкідливому вживанню алкоголю населенням України. У більшості популярних друкованих видань проявляється байдужість до стрімкого поширення алкогольної епідемії в Україні, замовчування фактів про шкідливість алкоголю. Українські видання справедливо не вважають своїм покликанням інформувати про проблеми охорони здоров'я, проте, коли йдеться про явища, які здатні суттєво вплинути на демографічну ситуацію, на економіку держави, варто такі явища брати до уваги [5].

Разом з тим, Національна комісія ще у 2014 році провела дослідження реклами алкогольних напоїв, що розповсюджувалася на телеканалах України та в друкованих засобах масової інформації. Результати дослідження були винесені на засідання Національної комісії у серпні 2015 року, за результатами розгляду якого прийнято рішення про звернення до Комітетів Верховної Ради України та органів державної влади з пропозицією внесення змін до законодавства про рекламу у частині заборони реклами алкогольних напоїв у засобах масової інформації [6]. На сьогоднішній день робота щодо вдосконалення чинного законодавства не завершена [1].

Відсутність в країні єдиної стратегії профілактичних дій, пов'язаних з вживанням алкоголю, недостатній рівень координації зусиль в даній сфері між державними інституціями та громадськими організаціями, недостатній рівень висвітлення у ЗМІ даної проблеми обумовили розробку. Я вважаю, що необхідно вжити заходи, які будуть сприяти вирішенню питання недопущення вживання дітьми та молоддю алкогольних напоїв та в цілому покращать здоров'я громадян України.

---

1. Кодекс України «Про адміністративні правопорушення» - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

2. Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту, етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-вр>

3. Деткова Л. А. Деякі питання державного регулювання виробництва та обігу алкогольних напоїв і тютюнових виробів в Україні [Електронний ресурс] / Л. А. Деткова // Актуал. пробл. держави і права. – 2005. – С. 295–299. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v24/44.pdf>.

4. Голик В. Що робити з акцизом / В. Голик // Алкоголь і тютюн України. – 2000. – жовт.-листоп. – С. 30–33.

5. Задихайло Д. В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Д. В. Задихайло ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х., 2013. – 38 с.

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення регулювання ви-

робництва та обігу пива, удосконалення окремих положень щодо продажу пива та інших алкогольних напоїв [Електронний ресурс] : законопроект від 17.06.2015 р. №2971-1. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webp_r0c4_1?pf3511=55618.

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [Електронний ресурс] : Закон України від 28 грудня 2014 р. №71-VIII. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.

Бондаренко Аліна Валентинівна,
курсант Національної академії
внутрішніх справ

БЕЗОПЛАТНА ПРОФЕСІЙНА ПРАВОВА ДОПОМОГА – ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», Указу Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992 «Про Національну програму правової освіти населення», Наказу Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2006 року № 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» (далі – Положення), з метою створення належних умов для набуття громадянами необхідного обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, надання безоплатної правової допомоги особам, які потребують соціального захисту та підтримки, а також отримання студентами (курсантами) старших курсів практичних навичок юриста, у закладах вищої освіти України були створені, на правах окремих структурних підрозділах, юридичні клініки.

Відповідно до Положення юридичною клінікою є структурний підрозділ вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку фахівців за напрямками «Право», і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів.

У зв'язку з цим, основна мета юридичної клініки полягає у забезпеченні під час навчального процесу студентів-правників старших курсів практичними знаннями, вміннями та навичками роботи за фахом (спеціальністю) через виконання покладених на них завдань, що полягають у: - наданні громадянам соціально вразливих верст населення

суспільства безоплатних юридичних консультацій; - проведенні заходів з правової освіти населення; - забезпеченні можливостей спілкування студентів під час навчального процесу з фахівцями-практиками судових і правоохоронних органів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування з питань їх діяльності; - створенні ефективного механізму обміну інформації та юридичною клінікою між населенням, засобами масової інформації, що дозволить оперативно реагувати на практичні потреби громадян.

Беручи до уваги вищезазначене цілком очевидно, що на юридичну клініку закладу вищої освіти та її членів покладається достатньо об'ємний обсяг роботи, що у своєму змісті потребує ефективної організації її діяльності, матеріально-технічного забезпечення та фінансування.

У зв'язку з цим, на нормативному, практичному та науковому рівнях потребують вирішення ряд питань, що стосуються повноцінного функціонування юридичної клініки закладів вищої освіти, у тому числі зі специфічними умовами навчання. До останніх, на нашу думку, можливо віднести: 1) у чому полягатиме статус юридичної клініки в системі вищої освіти та хто повинен забезпечити організацію і контроль її діяльності?; 2) які кваліфікаційні вимоги повинні ставитись щодо зайняття посади «керівника юридичної клініки» та порядок його призначення?; 3) яка повинна бути структура та штатна чисельність працівників юридичної клініки?; 4) у чому полягатимуть функціональні обов'язки працівників юридичної клініки? 5) які вимоги повинні ставитись до порядку введення та збереження справ, а також умови недопущення розголошення наданої інформації з обмеженим доступом (конфіденційної, таємної та/або службової)?; 6) на кого повинна покладатися юридична відповідальність за незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом?; 7) хто з числа науково-педагогічного складу закладу вищої освіти матиме права входити до викладачів-консультантів юридичної клініки, порядок їх призначення та оплати праці?; 8) яка має бути форма співпраці між студентами з числа членів юридичної клініки та викладачів-консультантів?; 9) хто з числа громадян матиме право на безоплатну правову допомогу та порядок підтвердження такого права?; 10) яка повинна бути форма надання правової допомоги (усна чи письмова)?; 11) з яких причин суб'єкт права щодо надання правової допомоги матиме можливість відмовитись у реалізації такого права?; 12) який порядок та форма подання клієнтом юридичної клініки відгуків про якість наданої йому допомоги?.

Булана Ілона Олександрівна,
студентка Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

БЕЗОПЛАТНА ПЕРВИННА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Актуальність даної тематики досить широко поширена на сучасному етапі. Вона полягає в тому, що багато осіб громадян, осіб без громадянства стикаються з проблемами правопорушень нечіткості чи незрозумілості норм права, які самим їм складно вирішити чи зрозуміти, але для звернення до більш фахового спеціаліста не вистачає коштів, тому саме безоплатна первинна правова допомога є тим джерелом, що допомагає особам розібратися в тому чи іншому питанні що виникає. На даний час вона є необхідною та дуже доречною в умовах сьогодення, тому саме головним законом України – Конституцією нам гарантується дане право. Стаття 59 – « Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». [1]

Над даною проблематикою працювали такі вчені як, Гець О., Личко В., Гончаренко С.В., Банчук О. А., Демкова М. С, та інші.

Згідно з положеннями закону України «Про безоплатну правову допомогу», а саме статті 1 - « Безоплатна правова допомога - правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел». [2] Отже, це значить, що будь-яка особа, незалежно від її статусу, фінансової чи расової приналежності має право звернутися до органу, який має повноваження надавати такий вид допомоги для роз'яснення питання. Необхідно зауважити, що безоплатна правова допомога має певний розподіл, вона поділяється на первинну та вторинну, за дослідженнями науковців, а саме Ключка Д.М., безоплатна первинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права й свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місце-

вого самоврядування, посадових і службових осіб. [3]

Отже, це безпосередній захист громадян від неправомірних дій державних органів.

Безоплатна первинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- 1) надання правової інформації;
- 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Отримати таку допомогу має право кожен: звернутися за наданням зазначеної допомоги мають право не лише громадяни України, а й іноземні громадяни, особи без громадянства, біженці, тобто усі особи, які перебувають під юрисдикцією України. [4]

Не зважаючи на недовіру громадян до певних видів допомог, за статистичними даними звернення до безоплатної правової допомоги є досить значними, за результати моніторингу місцевих центрів з надання безоплатної правової допомоги, кількість звернень до місцевих центрів у результаті аналізу було отримано наступні показники загальної кількості звернень від клієнтів із розподілом по регіонам в 2016 році.

У цілому по Україні в 2016 році до МЦ БВПД звернулися 275 039 людей. 12 239 164 отримали правові консультації. Найбільша кількість людей звернулася в Дніпропетровській області - 28 720 осіб, найменша (за виключенням Луганської області) – в Закарпатській – 4807 осіб. З урахуванням загальної кількості населення в цих областях цей показник складає 0,89% по Дніпропетровській області (3 254 884) і 0,39% - по Закарпатській (1 259 158). Ці цифри ілюструють різницю в навантаженні на працівників центрів в різних областях. Так як кількість населення України, яке може відповідно до законодавства отримувати безоплатну правову допомогу, складає 20.2% (8,6 млн), то при плануванні розвитку системи важливо виходити з умов великого суспільного запиту на БПД і очікувати зростання кількості звернень. [5]

Щодо суб'єктів права на безоплатну правову допомогу, то ЗУ Про безоплатну правову допомогу регулює хто може бути суб'єктами, а саме стаття 8 – «Право на безоплатну первинну правову допомогу згідно з Конституцією України та цим Законом мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України». [2]

Проаналізувавши норми законів, підзаконних нормативно – правових актів, думки науковців, можна зробити висновок про те, що інститут безоплатної правової допомоги треба розвивати, наповнювати більшими повноваженнями, оскільки питання щодо правової допомоги є широко пов'язаним з різними сферами повсякденного життя громадян. Тому я вважаю, що через певний часовий проміжок безоплатна правова допомога буде більш розвиненішою та ефективнішою чим на даному етапі. Згодна з науковцями, що безліч прогалин та недоліків, але з плином часу Україна стане першою в наданні безкоштовної правової допомоги.

---

1. Конституція України : поточна редакція від 30.09.2016/ Верховна Рада України.

2. Закон України про безоплатну правову допомогу: поточна редакція від 28.08.2018/ Верховна Рада України.

3. Ключка Д.М. Право на безоплатну правову допомогу в Україні /Д.М.Ключка// Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції.

4. Личко В. Поняття безоплатної правової допомоги та деякі аспекти її надання в Україні / В. Личко // Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuav.gov.ua>.

5. Результати моніторингу місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги/ Українська Гельсінська спілка з прав людини//Звіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/NEW_ZVIT-Rezultaty-monitorynhu-BPP3-1.pdf

Возна Дар`я Вікторівна

студентка

Науковий керівник –

Грицай Ірина Олегівна,

професор кафедри загальноправових

дисциплін, завідувач кафедри

соціально-гуманітарних

дисциплін юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ПЕРЕПОНИ ДЛЯ АДВОКАТІВ З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

На сьогоднішній день, питання надання безоплатної вторинної допомоги є надзвичайно актуальним для осіб, які мають право на її отримання, оскільки на даний момент послуги адвоката є недешевим задоволенням, проте результат виправдовує витрати, а центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги надають громадянам можливість відстояти свої права за допомогою кваліфікованих адвокатів. Окрім того, зазначене питання є надзвичайно актуальним і для адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, оскільки умови її надання спочатку були одними, а потім змінилися, проблеми полягають у оплаті виконаної адвокатом роботи, тому що не всі документи оплачуються, подання яких до суду є необхідним, деталізована система підрахунку є недосконалою та кропіткою, та і сам обов'язок підрахунку коштів, на практиці, покладається на адвоката, що є не досить компетентним.

Проблему перепон для адвокатів з надання безоплатної вторинної допомоги активно досліджували у своїх працях : А. Атамасов, Є. Бова, А. Вишневський, С. Гончаренко, А. Іванцова, П. Корнієнко, К. Кутюхіна, О. Лисенко, М. Стаматіна, О. Хорошенко, В. Царьова.

Міністр юстиції України Павло Петренко зазначає, що за останні кілька років було фактично “демонтовано” стару радянську систему органів юстиції: удвічі скорочено бюрократичний апарат, завершено

структурну реформу відомства та забезпечено набір нових кадрів через системи відкритих конкурсів; так само було ліквідовано районні управління юстиції, а за рахунок економії коштів – розширено систему безоплатної правової допомоги. Павло Петренко вважає, що Україна має розгалужену і прогресивну систему безоплатної допомоги. Понад 500 офісів правової допомоги функціонують по всій країні. Про правильність рішення щодо розвитку системи правової допомоги говорить той факт, що кожного місяця 60-70 тисяч українців приходять до цих бюро, отримують безкоштовні консультацію та захист у суді. [1]

На підставі ст. 29 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» фінансування безоплатної первинної правової допомоги здійснюється за рахунок видатків Державного бюджету України на утримання відповідних органів виконавчої влади, місцевих бюджетів та інших джерел. Фінансування безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється за рахунок видатків Державного бюджету України. [2]

Слід відмітити, адвокат самостійно не в праві вибирати собі справу, підзахисного, за нього це робить центр із надання безоплатної вторинної правової допомоги (центр призначає захисника з числа професійних адвокатів, попередньо відібраних на конкурсній основі. Цей адвокат призначається також незалежно від впливу слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду, його кваліфікацію перевірено і якість його роботи гарантується державою. Особа, якій призначено адвоката за рахунок держави, не може обирати його на свій розсуд). Однак заробітна плата таких захисників є невисокою, тому досить часто адвокати не зацікавлені здійснювати захист. Тому досить часто захист набуває формального, поверхневого характеру, що в подальшому призводить до порушень прав підзахисного. [3]

Система винагороди адвокатів БВПД: рекомендовано спростити чинну дуже деталізовану систему оплати, яка забирає багато часу та є досить обтяжливою для органів БВПД та адвокатів. Для європейських країн непоодинокую є тенденція застосування системи фіксованих платежів. Також рекомендовано розглянути можливість урегулювання оплати деяких додаткових дій, які мають вживати адвокати для активного виконання своїх функцій. Адвокатів слід заохочувати до представництва клієнтів у віддаленій місцевості [4].

Не існує міжнародного стандарту щодо того, як повинна бути ор-

ганізована система оплати адвокатам, які надають БПД. Це питання залишається на розсуд держав. Однак держави не мають необмеженої свободи у питанні організації оплати. Важливо, щоб винагорода та/або відшкодування витрат, пов'язаних із наданням правової допомоги, були достатніми, щоб мотивувати адвокатів надавати належний захист клієнтам, які мають право на правову допомогу, включаючи збирання доказів.¹⁴⁹ Система оплати правової допомоги є і завжди буде предметом для дискусії. Ресурси уряду обмежені, а адвокати та громадські об'єднання переважно просять кращої оплати. Непросто створити систему, яка підтримуватиме баланс між усіма зацікавленими сторонами і одночасно гарантуватиме, щоб кількість суб'єктів надання правової допомоги була достатньою для забезпечення потреб клієнтів у правовій допомозі, щоб винагороди були належними, а витрати прийнятними для уряду і платників податків. Наразі питання, пов'язані з оплатою адвокатів за надання БПД і відшкодування їхніх витрат визначені у Постанові Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 465, зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів від 11 березня 2015 р. № 110 [5].

Отже, деталізована система підрахунку та оплати виконаної роботи адвокатом, з надання безоплатної правової допомоги, забирає багато часу та сил, які є дуже важливими в діяльності адвоката, а на практиці цей обов'язок загалом «падає на плечі адвоката», що виставляє зазначену роботу небажаною, тому реформування системи оплати надання безоплатної вторинної правової допомоги буде доцільним.

---

1. Офіційний веб-сайт Координаційного центру з надання правової допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalaid.gov.ua/ua/holovna/142-liutyi-2017/1945-min-iust-provivpershu-vidkrytu-kolehiiu>.

2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»// Відомості Верховної Ради України від 08.07.2011 року – № 3671-VI.

3. Форманюк В.І Надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.29-2/part_2/10.pdf

4. Офіційний веб-сайт Координаційного центру з надання правової допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalaid.gov.ua/ua/component/content/article/137-novyny/veresen2016/1836-rada-yevropy-nadala-otsinku-systemi-bezoplatnoi-pravovoi-dopomohy-v-ukraini-vysnovkyta-rekomendatsii>.

5. Рада Європи. - Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи. - 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rm.coe.int/16806ff4a9>

**Галушко Владислав Геннадійович,
Лукашевіч Андрій Віталійович,**
консультанти ЮК «PRO BONO»,
студенти Східноукраїнського
національного університету ім. В. Даля

*Науковий керівник –
Арсентьєва Олена Сергіївна,
к.ю.н., доцент,
(Юридична клініка «PRO BONO»
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля)*

ПРАКТИКА ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК СТОСОВНО ПИТАННЯ ОГОЛОШЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ПОМЕРЛОЮ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНОГО ФАКТУ СМЕРТІ НА ТЕРИТОРІЇ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Наше життя неможливо передбачити, і тому трапляються ситуації, коли люди пропадають безвісті, по різних на те причинах. Звісно, родичам і близьким тяжко повірити в те, що особа пропала, або гірше – померла. Але нічого не вдієш, потрібно з цим миритися, а головне, робити все, аби права, обов'язки та майно людини, яка пропала, не були порушені.

Антитерористична операція (АТО) на сході нашої країни розпочалася з 14 квітня 2014. Минуло 4 роки, на зміну прийшла Операція Об'єднаних сил(ООС), що офіційно розпочалася 30 квітня 2018 року. Але життя людей триває, незважаючи на бойові дії. Народження та смерть – невід'ємні частини людського життя. Тому навіть в умовах війни потрібне регулювання таких життєвих обставин державою. Формат зміни АТО на ООС прописаний у Законі України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областях» [1]. Цей нормативно-правовий акт у статті 2 торкається лише питання встановлення юридичного факту смерті особи, але залишає поза увагою можливість оголошення особи померлою у районі проведення бойових дій: «Діяльність збройних формувань Російської

Федерації та окупаційної адміністрації Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, що суперечить нормам міжнародного права, є незаконною, а будь-який виданий у зв'язку з такою діяльністю акт є недійсним і не створює жодних правових наслідків, крім документів, що підтверджують факт народження або смерті особи на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, які додаються відповідно до заяви про державну реєстрацію народження особи та заяви про державну реєстрацію смерті особи»[1].

Треба вказати, що врегулювання правового статусу осіб, зниклих безвісті, нещодавно здійснено з прийняттям Закону «Про правовий статус осіб, зниклих безвісті», який прийнято 12 липня 2018 року[2]. Достатньо конкретно прописано процедуру та механізм визнання особи зниклою безвісті. Але щодо вирішення питання оголошення особи померлою законодавство не оновлено, і тому дослідження в цій площині є актуальним.

Метою нашого дослідження є аналіз практики юридичної клініки «PRO BONO» стосовно питання оголошення фізичної особи померлою та встановлення юридичного факту смерті на території проведення операції об'єднаних сил.

Члени родин безвісти зниклих на території проведення бойових дій людей стикаються не тільки з проблемою пошуку своїх рідних. Для них виникають часто нездоланні бюрократичні бар'єри через відсутність офіційного визнання їх родича зниклим безвісти чи оголошення його померлим. Так, наприклад, дружини зниклих безвісти чоловіків не можуть продати спільно куплену нерухомість, щоб виїхати, а неповнолітні діти не можуть отримати перепустки, щоб залишити зону проведення ООС, чи візи для поїздки в іншу країну.

З такими проблемами до центрів надання безоплатної правової допомоги часто звертаються і надалі у зв'язку з продовженням конфлікту на Сході України. Виникають запитання, чи змінилося щось з моменту перекваліфікації АТО в ООС з питань оголошення особи померлою і встановлення юридичного факту смерті. Треба враховувати, що процес доказування повинен бути адекватним конкретним умовам, які склалися у кожній конкретній справі, щоб уникнути грубого зловживання та прагнення до наживи з боку недобросовісних родичів та близьких.

З досвіду роботи зі зверненнями юридичної клініки «PRO BONO» на базі юридичного факультету СЛУ ім. В. Даля можемо за-

значити, що процес оголошення особи померлою з часів АТО не змінився, окрім змін у ЦК згідно із Законом №2505-VIII від 12.07.2018 [2].

Одним з прикладів нашої практики можна навести звернення ОСОБИ_1 щодо процедури рішення про оголошення фізичної особи померлою та встановлення юридичного факту смерті у зоні проведення антитерористичної операції. Після розгляду справи ОСОБИ_1 по суті, консультантами юридичної клініки була надана відповідь, що згідно з частиною 2 (зі змінами, внесеними згідно із Законом №2505-VIII від 12.07.2018)[2], ст. 46 ЦК [3] України, суд може оголосити особу померлою, яка пропала безвісті у зв'язку з воєнними діями через два роки. Але тут є доповнення, що у разі, коли є конкретні обставини (був бій, і не повернувся, пішов у розвідку і не повернувся тощо), то в такому разі особа може бути оголошена померлою після спливу шести місяців, не раніше.

Також за аналогією права судом можуть бути прийняті до уваги і інші обставини (ракетно-бомбовий чи артилерійський обстріл села, міста, теракт, стихійні лиха, аварії, тощо).

Заявник ОСОБА_1 звернулась до суду та просить оголосити ОСОБА_2 померлим. У судовій справі встановлюється, що «заявник звернулась до правоохоронних органів із заявою про зникнення її чоловіка. За результатами проведеного слідства найбільш ймовірною версією зникнення ОСОБА_2 є загибель під час обстрілу поблизу стадіону «Авангард» по вул. Оборонній в м. Луганську або від протиправних дій невстановлених осіб з числа незаконних збройних формувань».

Згідно інформації, повідомленої слідчим Національної поліції України в Луганській області ОСОБА_4, встановлено, що об 11.00 ОСОБА_2 вийшов з будинку та пішов до магазину «Абсолют», який розташований на вул. Оборонній в м. Луганську та додому не повернувся. Під час досудового слідства були витребувані відомості у операторів телекомунікаційних послуг з відповідним серійним номером, в якому могли використовуватися сім-карти операторів мобільного зв'язку, однак інформація відсутня.

На підставі ст. 46, 47 ЦК [3], ст. 10, 11, 57-60, 256-259 ЦПК [5] України, суд ухвалив заяву ОСОБА_1 про оголошення фізичної особи померлою.

Або такий приклад судового рішення. 12 липня 2014 року заявниця востаннє бачила сина вранці, коли він прийшов до неї разом з її другим сином, після чого вони відправились до Петрівського РВ ГУМВС України в Луганській області, оскільки її син на той час виконував обов'язки начальника Петрівського РВ ГУМВС України в Луганській області.

Протягом ранку вона розмовляла по телефону зі своїми синами. Останній раз вона спілкувалась з ними приблизно о 12 годині, коли вони сказали, що з ними все гаразд та вони повертаються до с. Валуйське.

Під час повернення додому, в районі с. Плотина Станично-Луганського району, ОСОБА_4 та ОСОБА_7 були зупинені невідомими особами та їх забрали в невідомому напрямку в транспортному засобі, який належав ОСОБА_4, після чого їх більше ніхто не бачив[4]. У цьому випадку суд також прийняв рішення задовольнити заяву та оголосити особу померлою[4].

Таким чином, можна підсумувати, що порядок оголошення фізичної особи померлою на території проведення ООС працює з використанням застарілого законодавства, має багато недоліків, які не змінилися з часів закінчення проведення АТО, що і надалі ускладнює на практиці вирішення судом даної категорії справ. Розглянуті проблеми залишаються актуальними та потребують додаткового поглибленого наукового аналізу.

---

1. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19>.

2. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19>.

3. Цивільний кодекс України – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень// <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74176575>.

5. Цивільний процесуальний кодекс України – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Гелетій Олександра Олександрівна,
студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,
*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Втілення системи безоплатної правової допомоги є важливим чинником для побудови правової держави із фундаментальними соціальними цінностями.

Безоплатна правова допомога (далі за текстом – БПД) – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. БПД включає в себе безоплатну первинну правову допомогу та безоплатну вторинну правову допомогу [1].

Дослідженням проблематики даного питання займалися такі науковці: С. Шаталюк, С. Гончаренко, Є. Бова, О. Хорошенко, А. Іванцова, П. Корнієнко, А. Атамасов, М. Стаматіна, О. Лисенко, А. Вишневський.

У своїй повсякденній роботі працівники безоплатної правової допомоги стикаються із двома видами такої допомоги, однак часто теорія розходиться із практикою, і деякі аспекти роботи потребують вдосконалення. Зокрема, законодавством не встановлено механізм роботи із громадянами, чий звернення є безпідставними. Відмовити у прийнятті звернення працівники центру не можуть, хоча завідомо можуть знати, що судова перспектива відсутня. І тоді постає запитання: як діяти в такій ситуації? Однією із якостей, яка повинна бути присутня у працівника безоплатної правової допомоги, – стресостійкість. І справ-

ді, під час роботи із емоційно неврівноваженими особами потрібно зберігати холодний розум для того, щоб надати саме ту допомогу, яка потрібна. Однак бувають випадки, коли звернення громадян не відповідають чинному законодавству, і як зазначалось вище, працівники центрів не можуть відмовити у прийнятті звернення. Така проблема виникає тоді, коли громадяни, приходячи на консультацію до центру, приносять усі документи, які свідчать про їх належність до категорії суб'єктів, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу і готові її отримати, але не надають пакет документів, пов'язаний із суттю їх питання. Саме тому розроблення чіткого механізму прийняття рішень про відмову за безпідставністю є необхідною новелою у діяльності центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Такі справи не знаходять позитивного вирішення, а довіра до системи безоплатної правової допомоги падає [4, с. 164].

Для удосконалення роботи БПД потрібно проводити регіональні моніторинги місцевих центрів. Важливість проведення регіонального моніторингу місцевих центрів підкреслюється активним розвитком системи БПД у цивільних та адміністративних справах, створенням Бюро правової допомоги (як структурних одиниць районного рівня, що перебувають у складі Місцевих центрів), значним розширенням функцій, які виконуються системою БПД. Моніторинг дозволить визначити, які аспекти роботи системи БПД у цивільних та адміністративних справах потребують більшої уваги і визначити рекомендації для вдосконалення їх роботи.

Оскільки діяльність системи направлена саме на забезпечення доступу до правосуддя найбільш незахищеним категоріям населення (люди з низьким доходом, внутрішньо переміщені особи, учасники бойових дій тощо), то недержавний моніторинг цієї системи є одним із необхідних елементів забезпечення прав цих вразливих категорій людей [2, с. 10].

З метою удосконалення окремих положень Закону України «Про безоплатну правову допомогу», в частині спрощення доступу до такої допомоги для соціально вразливих верств населення, уточнення правового статусу та повноважень центрів з надання БВПД, визначення на законодавчому рівні порядку подання документів, що підтверджують належність особи (або осіб) до суб'єктів права на БВПД, а також з інших питань, Мін'юстом та Координаційним центром було розроблено законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів Украї-

ни щодо спрощення доступу до безоплатної правової допомоги та підвищення якості її надання», який Кабінетом Міністрів України подано до Верховної Ради України. Зазначений законопроект пропонує:

1) уточнити правовий статус та повноваження центрів з надання БВПД; 2) конкретизувати види правових послуг БВПД, передбачивши можливість надання правового висновку щодо порушеного заявником питання у випадках, коли таке питання не підлягає вирішенню в судовому порядку; 3) надати право на отримання БВПД особам, середньомісячний сукупний дохід яких не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, встановленого законом; 4) доповнити перелік суб'єктів права на БВПД особами, які лише претендують на отримання статусу учасника АТО або внутрішньо переміщеної особи, проте відповідно до чинного Закону не належать до суб'єктів права на БВПД; 5) передбачити, що учасники бойових дій, у тому числі учасники АТО, мають право на всі види правових послуг БВПД; 6) встановити, що надання безоплатної вторинної правової допомоги триває до завершення відповідної стадії кримінального провадження навіть у разі зміни (скасування) запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слідчим суддею, судом першої інстанції; 7) конкретизувати підстави та порядок заміни адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу; 8) врегулювати інші питання, враховуючи практичний досвід роботи системи БПД протягом трьох років поспіль.

У цьому ж законопроекті, шляхом внесення змін до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», пропонується врегулювати питання щодо отримання інформації з Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування на запит центрів з надання БВПД, що дозволить оптимізувати процедуру звернення до відповідного центру та підтвердження належності до суб'єктів права на БВПД. Таким особам не потрібно буде збирати додаткові документи для підтвердження їх належності до вразливих категорій населення, а лише подати документ, що посвідчує особу [3, с. 10-11].

Отже, підсумовуючи вище викладене можна сказати, що БПД потребує удосконалення та трансформації зважаючи на потреби суспільства. Своєчасна оптимізація чинного законодавства, дала б можливість зменшити існуючі ризики недосконалого функціонування всієї системи надання БПД в Україні. Система БПД в Україні потребує подальших реформ.

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>
2. Результати моніторингу місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги / Українська Гелсінська спілка з прав людини. – 2017. – [Електронний ресурс]. – https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/NEW_ZVIT-Rezultaty-monitorynhu-BPP3-1.pdf
3. Звіт про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів на формування та функціонування системи безоплатної правової допомоги від 23 серпня 2016 року № 16-1. – [Електронний ресурс]. – http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16749705/zvit_16-1.pdf?subportal=main
4. Рогатинська Н. Розбудова системи безоплатної правової допомоги в Україні / Н. Рогатинська // Актуальні проблеми правознавства. Випуск 1 (13). – 2018. – С. 162-166.

Глушко Ольга Андріївна,
студентка

Науковий керівник –

Грицай Ірина Олегівна,
*професор кафедри загальноправових
дисциплін, завідувач кафедри
соціально-гуманітарних
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

СУЧАСНЕ ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ НЕДОЛІКІВ В СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Система Безоплатної правової допомоги діє в Україні для осіб, яким передбачено законом України потрібна первинна та вторинна правова допомога. Право на безоплатну правову допомогу – це гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первину правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб

отримати безоплатну вторинну допомогу у випадках передбачених законом України[1].

Відповідно до основної гарантії міжнародної діяльності України є – гарантування своїм громадянам право на безоплатну правову допомогу, яка повинна надаватися у тих випадках, які передбачено в Законі України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011р., а також Конституцією України ч.1 ст. 59 в якій надається право осіб. Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно [2, с.19].

Безоплатна правова допомога – це правова допомога, яка гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел [3].

В свою чергу безоплатна правова допомога має свій поділ на: 1) безоплатна первинна правова допомога; 2) безоплатна вторинна правова допомога.

Щодо самої структури безоплатної первинної правової допомоги. Структуру становлять: суб'єкти надання послуг, суб'єкти права на послуги, надання правових послуг.

Проаналізуємо суб'єктів надання безоплатної первинної правової допомоги. ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» відповідно до ст.9 Суб'єктами є: органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, центри надання безоплатної правової вторинної допомоги [2].

Щодо суб'єктів надання вторинної правової допомоги відповідно до ст. 15 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» є : центри надання безоплатної вторинної правової допомоги, адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу [3].

Тож можемо проаналізувати коло суб'єктів, які діють в цій системі. Звісно, первинну правову допомогу надає більш ширше коло суб'єктів, оскільки саме первинна правова допомога застосовується до всіх осіб, які потребують правової допомоги, а саме: громадяни України, іноземці, біженці, особи без громадянства, а вторинну правову допомогу можуть отримати лише ті особи, перелік яких визначено в ЗУ «Про безоплатну правову допомогу».

Звернімо увагу на вторинну правову допомогу, саме в ній містяться основні проблеми в цій системі. Наприклад: адвокати, які вже пройшли іспит, а також мають державну ліцензію проходять певний

конкурс, щоб надавати вторинну правову допомогу. На мою думку ускладнена система для адвокатів, оскільки можна спростити систему такою реформою. До складання іспиту для отримання адвокатської ліцензії, майбутні адвокати повинні пройти курс «Вступ до системи надання безоплатної вторинної допомоги» після вдалого складання іспиту адвокат отримує ліцензію, а також автоматично стає адвокатом вторинної правової допомоги. Всі адвокати, які отримали таке право повинні бути зареєстрованими на сайті, до якого можуть мати доступ всі громадяни та особи, яким може надаватися правова допомога. Особа, яка потребує правової допомоги таким чином могли б мати право на вільний вибір свого захисника. Але, між ними не повинно бути ніяких приятельських та сімейних відносин. Особа, яка потребує правової вторинної допомоги повинна сама вирішувати чи підходить їй адвокат чи ні. Якщо ні, то повинна зробити заміну адвокату, але якщо є суттєва вимога заміни.

Позитивними сторонами такої реформи для держави є: по-перше, конкурс проходив не прозоро, а тому могла діяти корупція, по-друге, всі адвокати, які мають право надавати вторинну правову допомогу є відкритими у інформаційному доступі.

Слід зазначити, що система надання Безоплатної правової допомоги в Україні має багато прогалин та недоліків. А саме: неузгоджена система безоплатної правової допомоги з Конституцією та Міжнародними зобов'язаннями України, особи, які потребують безоплатної правової допомоги не мають права вибору захисника, тим самим виникає дискримінація осіб за майновою, особистою та матеріальною ознакою, примус з боку держави, щоб прискорити або вплинути на кримінальне впровадження застосовується КПК, аби змусити особу користуватися послугами держави; проблема заміни адвокатів, так звана безоплатна правова допомога - є частиною корупційної системи, виникають умови додаткових послуг зі сторони адвокатів, а також державних посадовців.

Шляхи вирішення прогалин в системі Безоплатної правової допомоги:

1. Реформувати систему отримання адвокатської ліцензії та тим самим розширити коло суб'єктів надання безоплатної правової допомоги;

2. Узгодити систему надання безоплатної правової допомоги з Конституцією та законами України та закріпити принцип вільного та

доступного для всіх вибору захисника;

3. Регулювання фінансового стану осіб, які потребують такої допомоги.

1. Стаття Теплицької районної державної адміністрації від 24 жовтня 2016р.: [Інтернет ресурс]. Режим доступу: <http://www.teplykrda.gov.ua>.

2. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2018 р.: (ОФЦ,ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2018.-64С.- (Закони України).

3. Стаття Міністерства юстиції України.: [Інтернет ресурс]. Режим доступу: https://minjust.gov.ua/legal_aid.

4. Закон України „Про безоплатну правову допомогу” : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2018 р.” .: (ОФЦ,ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2018.- (Закони України).

Гудим Інга Володимирівна,

викладач кафедри

загальноправових дисциплін

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,

професор кафедри загальноправових

дисциплін юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

СТАН РОЗВИТКУ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ З ДОТРИМАННЯМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

З прийняттям Україною європейського вектора розвитку та інтеграції євростандартів у правовому полі, співвідношення міжнародно-правових стандартів з національними щодо надання правової допомоги для захисту прав та свобод тісно взаємопов'язані між собою. З урахуванням пріоритету людини як найвищої соціальної цінності виникає потреба у забезпеченні та реалізації прав і свобод, з метою консу-

льтацій та роз'яснень з правових питань, для малозабезпечених осіб та незахищених верств населення, а також для можливості отримання ними кваліфікованої правової допомоги, Україна, прагнучи до високого рівня здійснення захисту прав населення, робить значні кроки в імплементації та застосуванні міжнародних нормативно-правових актів задля реформування та вдосконалення системи безоплатної правової допомоги. Така націленість на європейські стандарти, стан дотримання яких проявляється у міжнародному контролі, може стати гарантом ефективного функціонування правосуддя, надання інформації та консультацій з правових питань, а також підвищення правосвідомості громади. Розгляд інституту безоплатної правової допомоги в Україні в контексті європейських стандартів дасть змогу виявити недоліки у функціонуванні системи та можливі шляхи покращення рівня безоплатної допомоги, в чому і полягає актуальність даної тематики.

Різні аспекти міжнародно-правових стандартів надання правової допомоги розглядали такі вчені, як: Антонович М.М., Бова Є.Ю., Зайчук О.В., Оніщенко Н.М., Орзіх М.Ф., Савич О.С., Тацій Л.В., Титикало Р.С., Черниченко С.В., Шестаков Л.Н., та інші.

Міжнародні стандарти прав людини являють собою систему прав людини, що розкриває сучасну ідею прав людини, яка закріплена в основних міжнародно-правових документах і, відповідно, визнана в усьому світі. Міжнародно-правові стандарти забезпечення права особи на правову допомогу закріплені у Загальній декларації прав людини, прийнятій 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, прийнятому 6 грудня 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, прийнятій 11 квітня 1950 р. Радою Європи та інших міжнародно-правових актах. [6]

Право громадян на безоплатну правову допомогу закріплено у Конституції України, прийнятій ще 1996 року. [3] Однак, впродовж п'ятнадцяти років у державі не існувало механізму реалізації цього права. З прийняттям 2011 року Закону України «Про безоплатну правову допомогу» було сформовано відповідну нормативно-правову базу та утворено систему надання безоплатної правової допомоги. [7] Такий крок у бік розвитку якісної системи надання безоплатної правової допомоги покликаний забезпечити її належне функціонування, стати запорукою справедливого правосуддя абсолютно для усіх верств населення незалежно від соціального статусу, кольору шкіри,

раси та ін.

Згідно офіційних даних Міністерства юстиції в рамках розвитку безоплатної правової допомоги, за рік роботи до центрів безоплатної правової допомоги звернулося понад 105 тис. осіб, які отримали фахові правові консультації, а для майже 21 тисячі з них було призначено адвоката для представництва у судових спорах. Правовий захист та представництво інтересів у судах клієнтів центрів забезпечують близько 5 тисяч незалежних адвокатів, відібраних на відкритих конкурсах, чийі послуги оплачує держава. [7]

Відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надається Верховною Радою України, є частиною національного законодавства нашої країни [3]

Більшість зарубіжних країн надають безоплатну правову допомогу особам, які не в змозі дозволити собі адвоката до суду чи під час суду, а в разі ненадання подібної допомоги, доступ до правосуддя можна вважати обмеженим, що прямо перешкоджає правам та інтересам людини у разі судового розгляду справ, іншими сторонами, в яких виступають заможні люди або державні органи. Звісно, у кожній країні існує своя система безоплатної правової допомоги зі своєю специфікою її організації та надання, що обумовлено національними особливостями кожної країни.

Положення законів зарубіжних країн та безумовно України, узгоджені з Європейською Конвенцією про захист прав людини та основних свобод і з Резолюціями комітету міністрів Ради Європи.

Аналізуючи міжнародно-правові стандарти у сфері надання безоплатної правової допомоги, Україна, реалізуючи невід'ємність права на правову допомогу від права на реальний доступ до суду має вагомий здобутки щодо створення інституційної та нормативної бази, фінансової спроможності та належного функціонування системи в цілому.

Варто зазначити, що із прийняттям основного закону, який регулює відносини у сфері надання безоплатної правової допомоги, механізм її реалізації відносно міжнародних стандартів та практики європейських країн набуває широких обертів. Отримавши формальне закріплення і українському законодавстві, міжнародно-правові стандарти прав людини і громадянина утворюють широкий спектр напрямів розвитку безоплатної правової допомоги. Все більше громадян широко дізнаються про право на безоплатну правову допомогу. Система

надання безоплатної правової допомоги в Україні заточується під міжнародні стандарти прав та обов'язків людини і громадянина, про що свідчать нещодавні зміни у законодавстві відносно сфери надання безоплатної правової допомоги як основного гаранта якісного та ефективного способу надання правових послуг.

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 25.09.2018).

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 25.09.2018).

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 червня 2011 року (Із змінами, внесеними згідно із Законами) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

5. Бежевець А. М. Безоплатна правова допомога: проблеми розвитку. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право*. 2012. № 1. С. 125-127.

6. Корщенко А. В. Міжнародно-правові стандарти права особи на правову допомогу та їх співвідношення. *Часопис Київського університету права*. 2013 №3 С.375-378.

7. URL: <http://legalaid.gov.ua/ua>. Офіційний веб-сайт Координаційного центру з надання правової допомоги.

**Давидюк Віталій Олександрович,
Чорний Микола Олександрович,
курсанти**

Науковий керівник –

*к.ю.н, доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу*

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Круглова Ольга Олександрівна

ПРАВО АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ

Забезпечення захисту правового статусу особи є фундаментальним принципом будь-якої демократичної держави. Загальна декларація прав людини 1948 року передбачає, що кожна людина має право

на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом (стаття 8).

Право особи на ефективний судовий захист закріплено також у статті 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року та в статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року».

Відповідно до пункту 1 статті 6 вищезгаданої Конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеним законом.

Європейський суд з прав людини, розглядаючи справи щодо порушення права на справедливий судовий розгляд, тлумачить вказану статтю як таку, що не лише містить детальний опис гарантій, надаваних сторонам у цивільних справах, а й захищає у першу чергу те, що дає можливість практично користуватися такими гарантіями, – доступ до суду.

Отже, право на справедливий судовий розгляд, закріплене в пункті 1 статті 6 Конвенції, необхідно розглядати як право на доступ до правосуддя [1].

Таким чином, Україна, як учасниця Конвенції повинна забезпечити оптимальні умови щодо доступності правосуддя як загальновищезанятого міжнародного стандарту справедливого судочинства.

В Україні право на оскарження судових рішень у судах апеляційної інстанції є складовою конституційного права особи на судовий захист. Воно гарантується визначеними Конституцією України основними засадами судочинства, які є обов'язковими для всіх форм судочинства та судових інстанцій, зокрема забезпеченням апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункт 8 частини третьої статті 129) (пункт 3.2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25 квітня 2012 року № 11 – рп/2012).

Конституційний принцип забезпечення апеляційного рішення суду гарантує право звернення до суду зі скаргою в апеляційному порядку, яке має бути реалізоване, за винятком встановленої законом

заборони на таке оскарження.

Процесуальний порядок провадження у цивільних справах визначається ЦПК України та іншими законами України, якими встановлюється зміст, форма, умови виконання процесуальних дій, сукупність цивільних процесуальних прав і обов'язків суб'єктів цивільно-процесуальних правовідносин та гарантій їх реалізації.

Статистичні дані Верховного Суду України свідчать, що упродовж 2016 р. до апеляційних загальних судів усього надійшло на розгляд 99,4 тис. цивільних справ і матеріалів за апеляційними скаргами на рішення місцевих загальних судів.

За апеляційними скаргами на рішення та ухвали місцевих загальних судів усього розглянуто 80,5 тис. справ і матеріалів. Із них в апеляційному порядку розглянуто 54,9 тис. цивільних справ. Апеляційні скарги на рішення місцевих загальних судів задоволено у 24,3 тис. справ, або 44,3 % від кількості розглянутих.

За апеляційними скаргами **скасовано і змінено** 38,1 тис. судових рішень у цивільних справах (рішень, ухвал).

Апеляційні загальні суди постановили 144 **окремі ухвали**. У тому числі щодо порушення норм права та помилок, допущених судом першої інстанції, – 79 [3].

Як свідчить практика судів апеляційної інстанції, при залишенні апеляційної скарги без руху суд має надати особі належний та розумний строк для виправлення недоліків скарги. Наприклад, ухвалою суду відповідачеві був наданий строк для усунення недоліків скарги до 1 грудня 2017 р. 27 листопада 2017 р. копія цієї ухвали була направлена відповідачу й отримана ним 1 грудня 2017 р., тобто в день, коли закінчується строк на виправлення недоліків апеляційної скарги. Вказані обставини свідчать про те, що відповідач фактично був позбавлений можливості виправити недоліки апеляційної скарги у встановлені судом строки, про що суд був повідомлений відповідним клопотанням про продовження цього строку.

Належність і розумність при встановленні строків виправлення недоліків апеляційної скарги у випадку залишення останньої без руху слід вирішувати виходячи з необхідності своєчасного повідомлення апелянта про необхідність виправлення недоліків з урахуванням необхідного часу як для виправлення, так і для направлення належно оформленої апеляційної скарги до апеляційного суду. Таким чином суд апеляційної інстанції має встановлювати строк виправлення не-

доліків апеляційної скарги з урахуванням надання апелянту щонайменше десяти днів для усунення вказаних недоліків. За даними Верховного Суду України впродовж 2016 року із порушенням строків, встановлених положеннями ч. 2 ст. 302 ЦПК, за апеляційними скаргами на судові рішення призначено до розгляду 8 тис. справ [3].

Стаття 302 ЦПК передбачає порядок призначення цивільної справи до розгляду в суді апеляційної інстанції. Справа має бути призначена до розгляду в розумний строк, але не пізніше семи днів після закінчення дій підготовки справи до розгляду. Таке положення процесуального законодавства справедливо критикується Д. Луспеником, оскільки встановлений законодавцем семиденний строк для призначення справи до розгляду в апеляційній інстанції є об'єктивно нереальним. А намагання законодавця забезпечити якомога скоріше вирішення справи насправді призводить до зворотного результату - невинного затягування строків розгляду справи, вимушеного порушення строків призначення справи до розгляду [2]. Так, статистика Верховного Суду України свідчить, що станом на 1 січня 2017 р. апеляційні загальні суди не розглянули 15,7 тис. справ і матеріалів, або 13,7 % від кількості тих, що перебували на розгляді; із них справ за апеляціями на рішення місцевих загальних судів – 11,8 тис., або 15,8 % [3].

У зв'язку з цим слід погодитися з О.В. Рожновим про те, що дотримання процесуальних строків при розгляді цивільних справ можна вважати однією з обов'язкових передумов ефективності цивільного судочинства, оскільки соціальні та юридичні результати правозастосовної діяльності безпосередньо залежать від часу її здійснення. Крім того, процесуальні строки дисциплінують учасників процесу, орієнтуючи їх на своєчасну реалізацію суб'єктивних прав, якими вони наділені як суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин [2].

Ефективність апеляційного провадження залежить і від належної процедури розгляду. Справа розглядається апеляційним судом за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції, з винятками і доповненнями, встановленими главою ЦПК, яка передбачає апеляційне провадження. Це правило визначає порядок розгляду справи апеляційним судом. Розгляд справи є основним елементом апеляційного провадження та здійснюється у формі перевірки законності й обґрунтованості судового рішення фактично через повтор-

ний розгляд справи. Розгляд справи в суді апеляційної інстанції здійснюється у відповідній процесуальній формі в судовому засіданні, яке складається з чотирьох частин: підготовка, з'ясування обставин і перевірка їх доказами, судових дебатів, ухвалення та оголошення рішення чи ухвали.

Таким чином, враховуючи вищевказані результати судової практики, апеляційне оскарження є досить ваговою та ефективною процедурою розгляду цивільних справ, тому цей інститут потребує вдосконалення та подальшого дослідження.

1. Поновлення строку на апеляційне оскарження рішення суду URL: <http://blog.liga.net/user/emorozov/article/27563> (дата звернення 25.04.2018)

2. Проблеми ефективності апеляційного провадження URL: <http://mego.info/матеріал/проблеми-ефективності-апеляційного-провадження?page=4> (дата звернення 25.04.2018)

3. Аналіз стану здійснення судочинства у 2016 році (за даними судової статистики) URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/FC0243F91293BFEEC22580E400478576](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/FC0243F91293BFEEC22580E400478576) (дата звернення 25.04.2018)

Денисенко Євгенія Миколаївна
курсант

Науковий керівник –

Шаблистий Володимир Вікторович,
професор кафедри кримінального
права та кримінології Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПОГЛЯД МАЙБУТНЬОГО СЛІДЧОГО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасний стан розвитку системи українського законодавства перебуває в умовах суттєвих змін та трансформаційних перетворень. Така ситуація тісно пов'язана з чіткою спрямованістю України на входження до європейського товариства, підвищення розвитку усіх сфер державотворення і, що найголовніше, до розвитку вітчизняної

правової доктрини згідно міжнародних стандартів. Такі кроки є досить важливими, адже застосування застарілих правових норм у сучасному світі та сучасному суспільстві є величезною проблемою, що суттєво впливає на стан захищеності громадян нашої держави, суспільства у цілому, і держави. Удосконалення законодавства, зокрема кримінального, дає змогу для мінімізації та протидії тим суспільно небезпечним діям, які турбують наше суспільство. Таких проблемних полів дуже багато, однак, варто зауважити, що деякі з них є змога подолати.

В українському соціумі, у його найменшій ланці – сім'ї, дуже поширеною проблемою є домашнє насильство по відношенню до жінки, яка відноситься до однієї із найбільш вразливих суспільних груп. Насильство є складним та багатоаспектним явищем, яке необхідно розглядати та досліджувати з багатьох сторін, виявляти його причини. Законом України № 2229-VIII від 07.12.2017 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначається, що «домашнє насильство – дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [1]. Відтак, варто зазначити, що виокремлюють різні види такого насильства, що прямо залежить від способу насильницького впливу на одного із членів сім'ї, яким може бути не лише жінка. У змінах, внесених до Кримінального кодексу (далі – КК) України, які набудуть чинності 11 січня 2019 року, домашнє насильство визначено як умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання захисного припису особою, стосовно якої він вине-

сений [2]. Однак, постає питання, чому найбільше від насильства потерпає саме жінка?

Жінка значно відрізняється від чоловіка не лише у силу своїх фізіологічних ознак, а й через зовсім інше мислення, психологію, вона морально слабша та не така стресостійка, частіше піддається впливові. Крім того, жінка сприймається як така, що повинна знаходитись скоріше у сімейному вирі, аніж досягати нових вершин у різних сферах суспільного життя. Таке ставлення пригнічує жіночу особистість, її професійний потенціал тощо. Крім того, прив'язаність жінки до побутової сфери стає прямою причиною її економічної залежності від чоловіка, що робить її значно слабшою у реалізації своїх можливостей. Часто такі жінки досить психічно нестабільні, тому здатні на вчинення непередбачуваних дій та вчинків, серед яких і різні злочини. Зокрема, вони, через повне занурення у побут та сімейне життя, що може негативно впливати на психіку жінки, можуть вести себе агресивно та жорстоко по відношенню до своїх дітей або навіть чоловіка. Такі дії призводять до домашнього насильства вже не лише з боку, наприклад, чоловіка, а і з боку жінки.

Гендерне насильство не обмежено віковим цензом, соціальним станом чи належністю до певної нації. Насильство є дуже поширеним явищем не лише в Україні, а й в інших державах світу. Воно несе у собі велику загрозу для будь-якої родини, адже тягне за собою особливо складні наслідки, як, наприклад, завдання непоправної шкоди здоров'ю, загроза життю чи нанесення важкої психічної травми. «Всесвітньою організацією охорони здоров'я надані чіткі дані, стосовно того, що кожна шоста жінка зазнала насильства в сім'ї. Відповідно до цих же даних, ця проблема є більш гострою для економічно слабо розвинених країн, при цьому жінки в цих країнах із більшою вірогідністю визнають таке насильство над собою виправданим. Так, відсоток жінок, що повідомили про те, що вони хоч раз у житті зазнавали насильства з боку членів своєї сім'ї, варіюється від 15% у Японії до 71% в Ефіопії. За іншими даними, рівень насильства над жінками в сім'ї становить близько 23% у Швеції, 4% у Японії та Сербії, 30–54% у Бангладеші, Ефіопії, Перу і Танзанії» [3, с. 7]. Зокрема, на світовому рівні питанню насильства щодо жінки було присвячено Конвенцію, і положення якої було реалізовано у Кримінальному та Кримінальному процесуальному кодексах України. При цьому, варто зазначити, що місце підписання Конвенції обрано не випадково. Туреччина є однією

із мусульманських держав, де гендерне насильство стосовно жінки вважається нормою і не є проблемою.

У Конвенції надано визначення поняттю «насильство стосовно жінок», яке розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті [4, с. 29]. При цьому, варто зауважити, що застосування насильства на ґрунті гендерної ознаки є найбільш поширеним явищем і саме через це йому приділяється значна увага. У статті 1 Декларації ООН про викоренення насильства проти жінок вказано, що «насильство щодо жінок – це довільний акт насильства, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статевий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також загроза скоєння таких актів, примусове чи довільне позбавлення свободи або особистого життя» [5].

«Аналіз матеріалів експертних обстежень і доповідей Комісії ООН з попередження злочинності і кримінального правосуддя, доповідей Комітету ООН по гендерній політиці, документів і матеріалів правозахисних організацій свідчить, що насильство в сім'ї являє собою світову проблему. В усьому світі близько 60% осіб піддаються фізичному насильству з боку партнерів; 40% піддаються побоям з боку партнерів і ще 40% – психологічним знущанням» [6, с. 764]. Такі дані ще раз підтверджують постулат про те, що домашнє насильство – проблема світова, а не суто України, тому шляхи для її вирішення необхідно прокладати спільні.

Як вже було зазначено вище, від домашнього насильства в основному потерпають жінки, що на нашу думку, трапляється саме через гендерні особливості. Такі дії можна назвати гендерним насильством. «Поняття «гендерне насильство» є новим для світової та вітчизняної юридичної науки. Адже до 90-х років ХХ ст. юристи взагалі не застосовували цього терміну, використовуючи, лише поняття «насильство щодо жінок», якому надавали переважно кримінально-правового значення, тим самим не розглядаючи його у контексті дискримінації за статевою ознакою. Останнім часом у юриспруденції відбуваються те-

нденції щодо визнання гендерного насильства як форми соціостатевої нерівності, пов'язуючи його з проблемою рівноправ'я статей. Так, Комітет ООН з прав людини проголосив, що викорінення дискримінації являє собою невід'ємну частину зусиль по припиненню насильства над жінками» [7, с. 14].

В Україні питання насильства до жінок з боку чоловіка наразі актуалізовано, завдячуючи дотриманню Україною міжнародних правових зобов'язань, які покладені на неї після підписання Конвенції, також і новому законіві про запобігання насильству, до якого включили певні новели. Крім того, тепер застосування до жінки насильства у будь-якій формі тягне за собою кримінальну відповідальність (набуде чинності у січні 2019 року). В Україні практично 17 років діяв закон, який фактично не забезпечував діяльність правоохоронних органів щодо попередження та припинення домашнього насильства, тому така проблема так і залишалась у межах родини.

Отже, домашнє насильство є складовою поняття насильства проти жінок, адже в основному значна більшість потерпілих – саме жінки. До них застосовують психологічне, фізичне, економічне, сексуальне насильство. «Домашнє насильство належить до насильства стосовно жінок, але воно відбувається в сім'ї, сімейному колі або між нинішніми чи колишніми партнерами, що перебували або не перебували в шлюбі, незалежно від того чи кривдник наразі чи колись жив з жертвою» - так зазначено у Конвенції. Варто зауважити, що у КК України частково включене це поняття.

Нами встановлено, що у багатьох країнах світу взагалі не розглядається питання гендерної стратифікації та насильства стосовно жінок і насильства у сім'ї, хоча така проблема однозначно присутня у кожній державі. Ця проблема просто не виноситься на перспективу розгляду та вирішення, тому продовжує стрімко розвиватись.

---

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>. (Дата звернення 07.10.2018 р.)

2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (Дата звернення 07.10.2018 р.)

3. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству: монографія / А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головка, В.В. Муранова та ін. / За заг. ред. А.О. Галай. К.: КНТ, 2014. 160 с

4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р. та пояснювальна доповідь. К.: Видавництво «К.І.С.», 2011. 196 с.

5. Декларація ООН про викоренення насильства проти жінок: офіційний переклад. URL: http://wu.cn.ua/law/vykor_nasylla.pdf. (Дата звернення 07.10.2018 р.).
6. Туляков В.О. Профілактика насильства в сім'ї: проблеми і перспективи. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.), М.О. Баймуратов (заст. голов. ред.), Р.Л. Біла [та ін.]; МОН України, ОНЮА. Одеса: Юрид. л-ра, 2003. Вип.18. С. 764-769.
7. Аніщук Н.В. Специфіка розв'язання проблеми гендерного насильства у сім'ї за законодавством України та зарубіжних країн: компаративістський аналіз. *Форум права*. 2008. № 3. С. 14-17.

Дудля Анастасія Петрівна,
студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,
*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

ВТОРИННА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

В багатьох правових країнах, закріплена в законодавстві система засобів, які мають забезпечити право кожного на безоплатну правову допомогу. В Україні функціонує Закон України «Про безоплатну правову допомогу». Законом для оптимальнішого визначення змісту та обсягу права на безоплатну правову допомогу було здійснено поділ на : безоплатну первинну правову допомогу; безоплатну вторинну правову допомогу.

Теоретики права наголошують на значущості розроблення питання про безоплатну правову допомогу, оскільки реальний та безперешкодний доступ осіб до неї дозволяє на належному рівні забезпечувати права, свободи та інтереси осіб, їх охорону та захист [1].

Попри те, що до зазначених аспектів вже звернулося чимало науковців і практиків, зокрема, П. А. Бойко, Т. В. Варфоломеева,

В. В. Гвоздій, І. В. Головань, Л. П. Ізовітова, І. С. Мокіна, І. В. Рафальська, О. Г. Яновська та інші, однак питання дотепер залишається гостро дискусійним та актуальним.

Безоплатну правову допомогу надають органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, місцеві центри з надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги громадянам України, іноземцям, особам без громадянства, в тому числі біженцям, які перебувають під юрисдикцією України, коштом державного або місцевого бюджетів [2].

Вторинна безоплатна правова допомога включає захист від обвинувачення; здійснення представництва інтересів осіб в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складання документів процесуального характеру.

Забезпечення здійснення представництва інтересів суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу здійснюватиметься центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги [4].

На думку частини членів Ради адвокатів України управління адміністрування й розподіл фінансування системи безоплатної вторинної правової допомоги має бути вилучено зі сфери повноважень Координаційного центру з надання правової допомоги й передано до компетенції органів адвокатського самоврядування. Серед основних аргументів на користь цього вказується на загрозу втрати незалежності адвокатури та поглиблення її розколу непрозорий порядок розподілу доручень між адвокатами про надання правової допомоги неврахування принципу вільного вибору особою захисника встановлення не викликаних потребою додаткових конкурсів з відбору адвокатів високий рівень адміністративних витрат на утримання апарату системи безоплатної вторинної правової допомоги та інші [5; с. 8-12].

Варто також констатувати, що процедура надання безоплатної допомоги зазначена у Законі «Про безоплатну правову допомогу» [3], а окремі положення щодо цього питання тлумачить Міністерство Юстиції як центральний орган виконавчої влади.

Однак, переважна більшість зацікавлених сторін зі сфери кримінальної юстиції, опитаних під час візитів для збору даних, підтвердили переваги нової системи призначення адвокатів та високо оцінили її, насамперед, за руйнування небезпечних зв'язків між органами кримінального переслідування, прокуратурою, судами, з одного боку,

і адвокатами, з іншої сторони. На думку експертів, нова система істотно зміцнила незалежність адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Призначення адвокатів спеціалізованими інституціями чи органами з надання правової допомоги є звичайною практикою в багатьох європейських країнах [6; с. 10].

З врахуванням вищевикладеного можна дійти наступного висновку: доцільним вбачається покращення механізму вторинної правової допомоги з реалізацією сформульованих міжнародними експертами рекомендацій щодо подальшого удосконалення організації та діяльності цієї інституції. Положення законодавства України, які регламентують питання безоплатної вторинної правової допомоги потребують подальшого удосконалення та уточнення.

1. Поняття та види правової допомоги в Україні : загальнотеоретичне дослідження : автореф . дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Личко Валерія Сергіївна ; М-во освіти і науки України, Нац. ун -т «Одес. юрид. акад». – О., 2013. – 24 с.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України із змінами № 2475-VIII від 03.07.2018. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 51, ст.577. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

3. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 51, ст.577. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

4. <https://minjust.gov.ua/> - Офіційний сайт Міністерства Юстиції.

5. Система безоплатної правової допомоги в Україні поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування / Звіт, підготовлений Національною асоціацією адвокатів України: затверджений рішенням РАУ : від 13.11. 2015 р., № 125 – К, : НААУ, 2015. – 15 с.

6. Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світі стандартів і передового досвіду Ради Європи : Звіт, підготовлений в межах проекту Ради Європи «Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні», фінансованого урядом Данії . – К.: Офіс Ради Європи в Україні, 2016. - 96 с.

Єлісеєва Марина Вікторівна,
аспірант кафедри адміністративного
і кримінального права юридичного
факультету Дніпровського
національного університету
імені Олеся Гончара

МІСЦЕ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ОПТИМІЗАЦІЇ ЛІЦЕНЗІЙНИХ ВИМОГ НА ЗДІЙСНЕННЯ ПРИВАТНОЇ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключову позицію в системі адміністративно-правового регулювання займає процедура ліцензування. Даним фактом зумовлюється наявність певних умов, необхідних для виконання, щоб отримати дозвіл на роботу в цьому секторі економіки. Одним з відповідальних рішень є застосування ліцензування як до оперативних співробітників, так і до постачальників охоронних послуг, або до них обох. Наприклад, у Великобританії ліцензуються тільки оперативні співробітники, хоча в даний час проводиться реформа в цілях оптимізації ліцензування. Новітня практика полягає в тому, щоб ліцензування застосовувалося, як в компаніях, так і серед індивідуальних власників з метою підвищення стандартів ліцензування. Тим не менш критерії, які можуть застосовуватися при ліцензуванні, мають широку сферу застосування.

Питання надання ліцензій суб'єктам здійснення приватної охоронної діяльності ставало предметом розгляду таких вчених-адміністративістів, як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, А. С. Васильєв, В. М. Гаращук, І. П. Голосніченко, О. М. Кузьменко, Н. П. Матюхіна, Р. С. Мельник, Н. Р. Нижник та інших. В той же час питання забезпечення дотримання кваліфікаційних вимог при наданні ліцензій суб'єктам здійснення приватної охоронної діяльності залишається недостатньо вивченим, а отже є таким, що потребує подальшого дослідження.

Метою даної роботи є дослідження шляхів оптимізації ліцензійних вимог на здійснення приватної охоронної діяльності.

Ю. Крегул та Р. Банк справедливо зазначають, що статус недержавного сектора безпеки підприємництва як частини системи

суб'єктів адміністративно-правових відносин полягає в адміністративно-правових засадах їх реєстрації та ліквідації, а також деяких публічних правах та адміністративних обов'язках у процесі здійснення підприємницької діяльності, зокрема щодо питань ліцензування, сертифікації, патентування, сплати податків, зборів та інших обов'язкових соціальних платежів, дотримання вимог трудового, природоохоронного та екологічного законодавства [1].

Нині вимоги до охоронців зростають, оскільки сучасний охоронець повинен вміти одержувати, аналізувати і узагальнювати інформацію про злочинні задуми; співвідносити її з можливостями власних сил і засобів охорони для їх попередження [2].

У багатьох державах саме регулюючий орган проводить перевірку заявників на отримання ліцензії – як компаній, так і фізичних осіб – і несе відповідальність за її проведення, з тим щоб забезпечити їх відповідність критеріям, встановленим правилами. З урахуванням того, що частина процесу перевірки включає перевірку будь-якої участі в конфлікті з законом, можуть бути посилення на поліцейські бази даних для цієї частини перевірки. В Україні таким регулюючим органом є Центральним органом виконавчої влади у сфері охоронної діяльності, згідно Постанови КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1057 Про визначення сфер діяльності, в яких центральні органи виконавчої влади здійснюють функції технічного регулювання є Міністерство внутрішніх справ [3].

Такий підхід в цілому є характерним для світової практики. Наприклад, у Бельгії національне законодавство, що регулює діяльність суб'єктів здійснення приватної охоронної діяльності, вимагає, щоб особи, котрі звертаються про видачу ліцензій охоронцям, не працювали на публічній службі (поліція, військові, секретна служба) протягом як мінімум двох років. У Болівії (багатонаціональній державі), Гондурасі, Колумбії, Мексиці, Панамі та Уругваї діючим військовослужбовцям та державним службовцям заборонено отримувати ліцензію. У багатьох державах цього не відбувається, і критики такої політики стверджують, що таким чином цивільний приватний сектор безпеки позбавляється кваліфікованого персоналу, що має добрі зв'язки з поліцією, що підвищує шанси на ефективну співпрацю. Деякі держави ставлять вимоги щодо освіти, сімейного стану, здоров'я, особистого життя, вживання наркотиків і алкоголю, фінансового положення,

приналежності до певних організацій, особистих і професійних рекомендацій. Така практика є характерною для ситуацій, коли працівники служби безпеки захищають державні будівлі, майно або критичну інфраструктуру. Ще однією важливою вимогою для отримання ліцензії є мінімальний стандарт підготовки.

У той час як деякі держави проводять перевірку кандидатів на отримання ліцензій через централізований державний орган, деякі з них можуть дозволяти охоронним компаніям виконувати ряд аспектів перевірки самостійно в рамках процесу, що передуює їх працевлаштування. Для того щоб упевнитися в тому, що ліцензовані співробітники служб безпеки не були причетні до злочинних діянь з моменту отримання ними первісної ліцензії, рекомендується періодично продовжувати термін дії ліцензії, що, як мінімум, включає також перевірку судимості. Крім того, для сприяння цьому процесу прийнято встановлювати тимчасові обмеження на термін дії ліцензії.

Одним з важливих результатів процесу ліцензування є видача ліцензійної картки. Ці картки зазвичай містять фотографію, ім'я працівника, сферу застосування та термін дії ліцензії. Наявність ліцензійної картки важливо для громадськості, яка може бачити, що оперативний співробітник має ліцензію, відповідні ідентифікаційні данні, ім'я, номер та інше. Та наприклад, на Ямайці відповідно до Закону Про регулювання діяльності приватних служб безпеки від 1992 року, регулюючий орган видає реєстраційну картку ліцензованим працівникам служб безпеки, які вони зобов'язані постійно носити з собою, займаючись охоронною діяльністю, і повертати органу, коли звільняються зі своєї посади. Як незалежний орган з гарантованим бюджетом від держави, цей орган має право видавати, відмовляти, призупиняти чи анулювати реєстраційні картки працівників приватних служб безпеки.

Таким чином, для отримання ліцензії охоронній фірмі, в доповнення до існуючих законодавчих вимог, що стосуються створення і державної реєстрації приватного підприємства, пропонуємо законодавчо закріпити додаткові критерії, а саме:

1. Підтвердження того, що старші менеджери мають досвід роботи у сфері безпеки та / або відповідну освітню кваліфікацію.
2. Підтвердження того, що співробітники служби безпеки не вживають наркотичні засоби, фізично і психологічно придатні для виконання покладених на них функцій.
3. Перелік охоронних послуг, які фірма планує надати.

4. Підтвердження наявності достатніх економічних та фінансових ресурсів для забезпечення належного функціонування суб'єкта здійснення приватної охоронної діяльності.

5. Підтвердження достатнього та належного страхування.

6. Підтвердження ознайомлення оперативного персоналу з відповідним чинним законодавством та законодавством у сфері захисту прав людини.

7. У разі використання вогнепальної зброї оперативний персонал підлягає проходженню належної підготовки з питань її застосування, реєстрації для видачі, зберігання та дотримання відповідних державних вимог щодо ліцензування вогнепальної зброї.

8. Затвердження компетентним органом конструкції однакового мобільного патрульного транспортного засобу, який підлягає використанню.

---

1. Крегул Ю., Р. Банк Недержавний сектор безпеки підприємницької діяльності в Україні. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 3. С. 58–68.

2. Тернова С. В. Психология частной охранный деятельности. М. : ОРГинформ, 2003. 88 с.

3. Про визначення сфер діяльності, в яких центральні органи виконавчої влади здійснюють функції технічного регулювання: Постанова КМУ від 16.12.2015 № 1057. Урядовий кур'єр. 2015. № 241.

Заришняк Наталя Вікторівна,
студентка юридичного факультету
Чернівецького Національного
університету імені Юрія Федьковича,
головний спеціаліст відділу правової
інформації та консультацій
Чернівецького місцевого центру
з надання безоплатної вторинної
правової допомоги

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

У ч. 1 ст. 59 Конституції України визначено, що кожен має право на професійну правничу допомогу, а у випадках, передбачених законом, цю допомогу надають безоплатно [2].

Надання безоплатної правової допомоги соціально незахищеним верствам населення, а також іншим особам, що її потребують, є не тільки частиною державних гарантій із забезпечення прав, свобод і законних інтересів індивідів, але й важливим елементом соціальної політики держави в цілому. Говорячи про види правової допомоги, слід виділити таке поняття, як суб'єкти правової допомоги [8].

На початку право на безоплатну правову допомогу конкретним категоріям громадян установлювали окремими законодавчими актами, серед яких закони України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ [7], «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 року № 3671-VI [4], «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III [5], «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» від 17 квітня 1991 року № 962-ХІІ [6] тощо. Проте єдиного акту, який уніфікував би не лише суб'єктний склад осіб, що мають право на професійну правничу допомогу, а й передбачив механізми його реалізації, прийнято не було.

Закон України від 02.06.11 р. № 3460-VI «Про безоплатну правову допомогу» створив правову базу та механізм для реалізації права кожного на правову допомогу у випадках, коли вона повинна надаватися безоплатно [3].

Даний Закон відповідає ряду міжнародних угод, учасницею яких є наша держава, зокрема Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [1] та Міжнародному пакту про громадянські та політичні права 1966 р. [1], які, зокрема, зобов'язують держав-учасниць надавати кваліфіковану безоплатну правову допомогу малозабезпеченим особам при обвинуваченні їх у вчиненні кримінальних правопорушень.

Прийнятий відповідно до Міжнародних стандартів Закон України «Про безоплатну правову допомогу» якраз закріпив чіткий перелік осіб, які мають право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги. Відповідно до норм ст.14 цього Закону з останніми змінами від 28.08.2018 року зазначено такий перелік суб'єктів, які мають право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги: особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а та-

кож інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб; діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту; внутрішньо переміщені особи; громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб; особи, до яких застосовано адміністративне затримання; особи, до яких застосовано адміністративний арешт; особи, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими; особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою; особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії, а також особи, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі; особи, на яких поширюється дія Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» з моменту подання особою заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, до прийняття остаточного рішення за заявою, а також іноземці та особи без громадянства, затримані з метою ідентифікації та забезпечення примусового видворення, з моменту затримання; ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань; особи, які перебувають під юрисдикцією України і звернулися для отримання статусу особи, на яку поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» до моменту прийняття рішення про надання такого статусу; особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи протягом розгляду справи в суді; особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку протягом розгляду

справи в суді; особи, реабілітовані відповідно до законодавства України стосовно питань, пов'язаних з реабілітацією; особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі.

Право на безоплатну вторинну правову допомогу мають громадяни держав, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори про правову допомогу, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також іноземці та особи без громадянства відповідно до міжнародних договорів, учасником яких є Україна, якщо такі договори зобов'язують держав-учасниць надавати певним категоріям осіб безоплатну правову допомогу.

Частина 3 ст. 14 цього Закону визначає категорії суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу, які мають право на отримання такої допомоги не більше шести разів протягом бюджетного року та не більше ніж за шістьма дорученнями/наказами про надання безоплатної вторинної правової допомоги, виданими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, одночасно [3].

Норма, яка стосується обмеження кількості звернень за якими має бути надана безоплатна правова допомога окремим суб'єктам права на безоплатну правову допомогу якраз є однією із новацій, яка була запроваджена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання» від 03.07.2018 року, який набув чинності 28.08.2018 року була якраз запроваджена для того, щоб суб'єкти, які мають право на отримання безоплатної правової допомоги не могли зловживати своїм правом на безоплатну правову допомогу, а таким чином інші особи, які потребують такого права змогли його реалізувати у найкоротші в межах встановлених законом терміни. Практика діяльності тільки Чернівецького місцевого центру з надання безоплатної правової допомоги налічує близько 70-ти звернень про надання безоплатної вторинної правової допомоги, поданих однією людиною, за результатами розгляду яких прийнято рішення про надання безоплатної правової допомоги. На жаль, у жодному з цих звернень вимога клієнта конкретизована не була, він уникав зустрічі з призначеними йому адвокатами, тому і в таких випадках кваліфікована та якісна безоплатна правова допомога надана не могла бути.

Підсумовуючи вище викладене, варто зазначити, що інститут надання безоплатної правової допомоги на сучасному етапі розвитку укра-

їнського суспільства має важливе значення. Конкретизація суб'єктів, які мають право отримати безоплатну вторинну правову допомогу дає змогу державі надати правову допомогу виключно тим особам, які її дійсно потребують і не можуть забезпечити себе послугами платних адвокатів. У свою чергу, для уникнення, навіть зі сторони таких осіб, явища зловживання правом на безоплатну правову допомогу, до законодавства вносяться нові зміни, які в більшості випадків виключають явище зловживання правом на безоплатну правову допомогу.

1. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року) // Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – Амстердам. – Київ, 1996. – С. 12-17.

2. Конституція України : Основний Закон України від 28 черв. 1996 р. № 245к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 28. Ст. 532.

3. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20безоплатну%20правову%20допомогу>.

4. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 8 лип. 2011 р. № 3671-VI // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 16. Ст. 146.

5. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142.

6. Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні : Закон України від 17 квіт. 1991 р. № 962-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 22. Ст. 262.

7. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовт. 1993 р. № 3551-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 45. Ст. 426.

8. Лучко В.С. Поняття та види правової допомоги. // Актуальні проблеми держави і права. 2009. 2 с. 419.

Заставецька Соломія Ігорівна,
курсант Національної академії
внутрішніх справ

БЕЗОПЛАТНА ПРОФЕСІЙНА ПРАВОВА ДОПОМОГА – ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Сьогодні питання забезпечення прав і свобод людини та громадянина є найважливішими проблемами внутрішньої політики багатьох держав світу, у тому числі й України. Саме стан справ у сфері реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу, забезпе-

чення прав і свобод людини, створення умов для їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким у світі оцінюється рівень демократичного розвитку держави.

У нових демократичних державах, до яких належить і Україна, заходи щодо забезпечення і захисту прав людини проводяться у напрямі розширення безкоштовної юридичної допомоги і утворення адекватних цьому державних інституцій з надання юридичних послуг. У липні 2011 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про безоплатну правову допомогу», створивши систему безоплатної правової допомоги під управлінням Міністерства юстиції України. Однак, незважаючи на міжнародні та конституційні зобов'язання України, сьогодні наше повсякденне життя показує неспроможність Держави в особі своїх установ та структур створити передумови для повної реалізації рівних прав і свобод та їх захисту для всіх громадян. Соціальне становище більшості українців не дає можливості їх в повній мірі реалізувати, а практика надання безоплатної правової допомоги залишається незадовільною. Одночасно низька правова культура та правова свідомість населення викликають такі симптоми як правовий нігілізм і невіру в можливість захисту.

Національна асоціація адвокатів України у своєму звіті щодо реформування системи безоплатної правової допомоги, затвердженому рішенням Ради адвокатів України №125 від 13.11.2015 року зазначає, що існуюча система надання безоплатної правової допомоги не в змозі захистити основні права людини обвинувачених осіб, підриває незалежність адвокатури, створює або сприяє створенню умов для корупції і становить загрозу для адвокатури, судової незалежності і верховенства права в країні. Ані чинний Закон «Про безоплатну правову допомогу», ані передбачена ним система безоплатної правової допомоги не узгоджуються з Конституцією та міжнародними зобов'язаннями України. Практика надання безоплатної правової допомоги в Україні не закріплює принцип вільного вибору захисника і створює дискримінацію осіб за матеріальною та майновою ознакою. Система безоплатної правової допомоги наразі не передбачає жодних критеріїв для надання такої допомоги малозабезпеченим особам, не встановлюються часові рамки для перевірки фінансового стану особи і, в результаті, правова допомога надається всім, хто її обирає, без урахування фінансового статусу особи. Крім того, щоб прискорити або вплинути на кримінальне провадження, може бути використано

Кримінальний процесуальний кодекс, аби змусити обвинувачених осіб користуватися безоплатною правовою допомогою, навіть якщо вони її не потребують чи не бажають її отримати.

Існують також проблеми із заміною адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу, що може призвести до відмови у справедливому і швидкому судовому розгляді. Крім того, численні повідомлення свідчать про те, що чинна система призвела до корупції та зловживань, у тому числі до затримок в наданні адвоката з безоплатної правової допомоги, вимог додаткових платежів з боку адвокатів і вибіркового розподілу справ державними посадовцями.

Зеленіна Марина Володимирівна,
студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,
*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Сьогодні в Україні триває активний розвиток системи надання безоплатної правової допомоги. Одним із важливих елементів надання якісної первинної та вторинної допомоги виступають. Зокрема, одним із таких суб'єктів виступає адвокатура, яка здійснює захист, представництво інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами та складає необхідні процесуальні документи. Тобто приймає активну участь у розбудові системи безоплатної вторинної правової допомоги відповідно

до Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Проте якість надання такої допомоги потребує вдосконалення, оскільки сьогодні в Україні рівень довіри до поняття «безоплатна правова допомога», та до суб'єкти надання такої допомоги в суспільстві досить невисокий.

Різні аспекти даної проблеми висвітлювали у своїх працях такі науковці, як О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко, М. Ф. Орзіх, О. С. Савич, С. В. Черниченко, Л. Н. Шестаков. Залишається актуальним питання якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в контексті прийняття Стандартів з якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у 2017 році.

Безоплатна правова допомога надається центрами з надання такої допомоги та адвокатами з урахуванням загальноприйнятих у суспільстві моральних принципів та правил адвокатської етики з метою сприяння реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення, забезпечення рівного доступу до права і правосуддя.

Згідно з п. 2 ст. 26 Закону України від 02.06.2011 №3460-VI «Про безоплатну правову допомогу» адвокат, який надає безоплатну вторинну правову допомогу, зобов'язаний надавати цю допомогу якісно та в необхідному обсязі[1]. Такий же обов'язок покладений на адвокатів контрактом, який вони укладають із центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Якщо звернутись до міжнародного досвіду, то практика Європейського Суду по правах людини має істотну кількість розглянутих справ про питання надання юридичної допомоги, у тому числі безкоштовно. Так, у справі *Artico v. Italy*[3] особі була надана безкоштовна правова допомог, однак захисник та обвинувачений не змогли дійти згоди, внаслідок чого останній подав скаргу, у якій просив замінити захисника, але отримав відмову. Установивши порушення п. 3 (с) ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський суд з правах людини заявив, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод повинна бути ефективним інструментом захисту прав людини. Суд підкреслив, що на державу не покладається обов'язок стежити за якістю правової допомоги, що надається, не завжди розбіжності між обвинувачуванним та захисником свідчать про неефективність захисника, але якщо держава повідомлена про наявні проблеми у відносинах між обвинувачуванним та захисником, що негативно відображається на якості правової допомоги,

вона зобов'язана вжити заходів.

Слід зазначити, що рівень та якість надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні до 2012 року був низьким. Це спричинило прийняття низки рішень Європейського суду з прав людини проти України щодо порушення вимог Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у частині права на справедливий суд, призначення захисника та забезпечення людей безоплатною правовою допомогою. Як приклад можна навести декілька вирішених Європейським судом з прав людини справ, у яких звернено увагу на порушення права на правову допомогу: справи «Бортник проти України» (№ 39528/04 від 27 січня 2011 р.), «Нечипорук та Йонкало проти України» (№ 42310/04 від 21 квітня 2011 р.), «Балицький проти України» (№ 12793/03 від 3 листопада 2011 р.)[4, с. 271]. Проте, зважаючи, що законодавчо безоплатна правова допомога як правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел[1] була прийнята у 2011 році. Безпосередньо система надання такої допомоги почала працювати пізніше – з січня 2013 року у кримінальних провадженнях, з липня 2015 року – у цивільних та адміністративних, тому якість зазначеної допомоги була невисокою. Найбільш суттєві процеси і зміни в системі безоплатної правової допомоги, зокрема вторинної, відбувались упродовж минулого року.

Зокрема, відповідною робочою групою були розроблені та затверджені Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги[2]. Також слід зазначити, що у системі надання безоплатної правової допомоги із 2014 року діють Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі.

Варто звернути увагу, що дотримання Стандартів є обов'язковим для адвокатів при наданні ними безоплатної вторинної правової допомоги. За порушення цих Стандартів адвокати відповідають в обсязі, встановленому законодавством та умовами контракту (договору) з Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

На офіційному веб-сайті Координаційного центру з надання правової допомоги опубліковано звіт щодо проведеного моніторингу дотримання адвокатами стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у 2017 року. Менеджери з якості системи надання безоплатної правової допомоги провели 743 спостереження за

роботою 616 адвокатів у судах, а також – 216 бесід із клієнтами. У переважній більшості випадків адвокати дотримуються Стандартів. Грубих порушень Стандартів не зафіксовано. Більшість клієнтів задоволені роботою адвокатів. Проте виявлено 4 випадки недотримання адвокатами Стандартів, зокрема: відсутність у адвоката досьє – 2; адвокат не повідомив центр про вступ у справу адвоката за договором (в тому числі укладення договору з клієнтом для захисту якого видано доручення) – 1; адвокат не повідомив центр про вибуття зі справи у зв'язку з відмовою клієнта від захисту та його бажання захищати себе самостійно – 1. До того ж, забезпечення якісної і доступної правової допомоги через адвокатуру та ефективну систему безоплатної правової допомоги є одним з заходів Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини до 2020 року.

Отже, підсумовуючи, слід наголосити, що якість безоплатної правової допомоги залежить від багатьох чинників. Зокрема, адвокатами обговорювалась теза про стимулювання до надання якісної допомоги, оскільки значна кількість справ, які знаходяться в адвоката заважає концентрації, і як наслідок, зменшує рівень позитивних рішень. Крім того, безоплатна правова допомога не передбачає підтримку громадян у зверненні до міжнародних судових установ, наприклад, до Європейського суду з прав людини. Допомога на міжнародному рівні може бути надана системою громадських приймалень Української Гельсінської спілки з прав людини. Тож необхідно пам'ятати, що надання безоплатної правової допомоги має розглядатися як зобов'язання, покладене на суспільство в цілому.

---

1. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 №3460-VI. Дата оновлення: 28.08.2018. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

2. Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі : Наказ Міністерства юстиції України від 21.12.2017. № 4125/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1554-17>

3. Рішення у справі «Artico v. Italy» від 13 травня 1980 р. URL: www.echr.coe.int

4. Яновська О.Г. Загальні засади надання безоплатної правової допомоги у кримінальному провадженні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 4. С. 268-274.

Калашнік Руслана Юріївна,
студентка

Науковий керівник –

викладач кафедри

цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Можечук Люся Василівна

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Формування і функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні є одним з головних напрямків держави, адже це є підтвердженням головних постулатів Конституції України, що Україна є правовою державою, в якій дотримуються права та свободи людини і інколи особам необхідно ці права захищати.

Безоплатна правова допомога є гарантованим механізмом держави для громадян і також по якості надання таких послуг можна оцінювати відповідність українського законодавства до європейських норм [1, с. 27].

В країнах ЄС, які є розвинені в демократичному і соціальному плані, цей інститут існує вже доволі давно і в різних країнах він відрізняється категоріями людей, які отримують дану допомогу, порядком та способом надання такої допомоги особам. В країнах Євросоюзу дана система базується на спеціальних законах, які в свою чергу узгоджуються з Європейською Конвенцією про захист прав і свобод.

Одним з міжнародних-правових актів є Резолюція 8 Комітету Міністрів Ради Європи про безоплатну правову допомогу і юридичні консультації, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 284 засіданні заступників міністрів 2 березня 1978 року встановлює зокрема:

- Ніхто не може бути в силу перешкод економічного характеру позбавлений можливості використання або захисту своїх прав у будь-яких судах, повноважних виносити рішення по цивільних, господарських, адміністративних, соціальних чи податкових справах. З цією метою кожна особа має бути наділена правом на необхідну безоплат-

ну правову допомогу в судовому провадженні.

- Система безоплатної правової допомоги має передбачати надання такої допомоги згідно з принципами, викладеними в цій Резолюції, в рамках будь-якої процедури, яка має за мету визнання або виконання в іншій державі судового рішення, постановленого в іншій державі.

- Державі належить вжити необхідних заходів, щоб довести порядок надання безоплатної правової допомоги до відома широкого загалу та всіх зацікавлених сторін, зокрема тих державних органів, до яких можуть звертатися особи, що клопотатимуть про безоплатну правову допомогу.

В частині безоплатної первинної правової допомоги визначено:

- Держава має забезпечувати особам, які перебувають в економічно несприятливому становищі, можливість одержання необхідних юридичних консультацій з усіх питань, які можуть зачіпати їхні права та інтереси і потрапляють у сферу застосування принципу.

- Юридичні консультації мають надаватися або на безоплатній основі, або за умови сплати особою, яка звернулася по консультацію, суми, яка відповідає її фінансовим можливостям.

- Державі належить забезпечити доведення інформації про порядок надання юридичних консультацій до відома широкого загалу і органів, до яких звертатимуться по допомогу особи, що потребують юридичних консультацій.

- Державі слід вжити необхідних заходів для забезпечення органів, які надають юридичні консультації, інформацією щодо чинного законодавства.

- Державі слід приділяти особливу увагу необхідності забезпечення юридичних консультацій у випадках, коли судове провадження може вимушено відбуватися в іншій державі.

Ключовим у становленні системи якісної правової допомоги в Україні є прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI [2], що спрямований на створення механізму реалізації права кожного на безоплатну правову допомогу, закріпленого статтею 59 Конституції України, якою, зокрема, передбачено, що у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно.

Право на безоплатну правову допомогу для певних категорій осіб

закріплюється низкою законів України. Зокрема, це особи, визначені законами України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні», «Про статус ветеранів війни і гарантії їх соціального захисту», «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду», «Про психіатричну допомогу», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», «Про соціальні послуги», «Про охорону дитинства» тощо.

Порівнюючи систему безоплатної правової допомоги європейських країн та України варто зазначити, що переважно в більшості європейських країн безоплатну правову допомогу особам надають юристи, які працюють при муніципалітетах тобто в органах місцевого самоврядування, а саме юридичні департаменти при муніципалітетах. Така система діє в Литві та Грузії, де діяльність таких юристів контролюється Службою юридичної допомоги та Службою правової допомоги. Такі служби є державними органами, тобто робота даних департаментів контролюється державою [3, с. 133].

В Грузії також існують спеціалізовані центри з надання безоплатної правової допомоги, діяльність яких контролюється Міністерством з питань виконання покарань, пробації та юридичної допомоги.

Також в деяких європейських країнах існує практика укладання муніципалітетами угод з приватними юристами про надання ними правових консультацій та підготовку проектів документів. Але дана практика не є ефективною через певну обмеженість бюджету тому перевагу надають саме роботі фахівців з права у юридичних департаментах муніципалітету.

В тих європейських країнах, де безоплатна правова допомога надається муніципалітетами, особи, що зверталися за такою допомогою, зазначають, що в певних випадках не були задоволені наданою їм допомогою, а консультації можна отримати тільки в тому муніципалітеті, в окрузі якого особа проживає, що створює незручності особам, які не проживають в даному окрузі або в країні тимчасово. В тих же європейських країнах, де створені саме центри з надання безоплатної правової допомоги, особи зазначають високий рівень підготовки фахівців та якість наданих послуг [3, с. 134].

Більше того, в Грузії консультанти також забезпечують правову просвіту населення і представляють інтереси громад у державних ор-

ганах. Право на первинну юридичну допомогу є загальним, тобто кожна фізична особа має право на безоплатну юридичну допомогу. Тривалість надання юридичної допомоги консультантами не повинна перевищувати однієї години.

В Україні ж існує своя система надання безоплатної юридичної допомоги. Основним нормативно-правовим актом, який регулює надання безоплатної правової допомоги є Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI. Відповідно до вищезазначеного нормативно-правового акту Міністерство юстиції України утворює центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги є територіальними відділеннями Координаційного центру з надання правової допомоги і утворюються з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці та забезпечення доступу осіб до безоплатної вторинної правової допомоги [2].

На даний час, коли відбулось значне погіршення соціально-економічного стану середньостатистичного українця, найважливішою доступністю до якісної первинної правової допомоги є для людей, рівень доходів або соціально-економічний стан яких не дозволяють користуватися юридичною допомогою з приватних джерел. У той самий час, первинна правова допомога у формі поширення правової інформації та правових консультацій, роз'яснень, за умови їхньої ефективності та системності, може суттєво посилити стан правової захищеності населення в даний час, коли доступ до правосуддя значно ускладнений.

На сьогоднішній день системи з надання безоплатної правової допомоги в Україні та європейських країнах багато в чому є схожими, наприклад категорії осіб та юрисдикційність Центрів з надання безоплатної правової допомоги та/або інших органів, в повноваження та обов'язки яких входить надання безоплатної правової допомоги, але є й розбіжності, наприклад в більшості країн Європи дані Центри є муніципальними органами (органами місцевого самоврядування), а в Україні фахівці даних Центрів прирівнюються до державних службовців і їх діяльність регламентується низкою спеціальних законів.

Задля покращення роботи даного механізму в Україні необхідно влаштовувати різні заходи заради правової просвіти українців. З даного питання можна брати приклад такої країни як Грузія, де за останні роки обізнаність громадян щодо своїх прав значно виросла через низку успішних реформ та проведення певних заходів саме для

громадян, реклами Центрів з надання безкоштовної правової допомоги, а також поліпшення соціально-економічного стану в країні.

1. Дufenюк О.М., Кунтій А.І. Принципи надання безоплатної вторинної допомоги у кримінальному процесі: порівняльний аналіз європейського та українського підходів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2017. № 5. С. 22-27.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закону України від 02.06.2011 № 3460-VI Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 15.09.2018).

3. Вільчик Т.Б. Системи безоплатної правової допомоги у країнах Європейського союзу. *Порівняльно-аналітичне право*, 2015. № 4. С. 132-135.

Киян Арсеній Юрійович,
студент магістратури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Захист та охорона прав і свобод громадян буде завжди залишатися головним пріоритетом демократичної, правової держави. Зокрема, це повинно виражатися не лише в закріплених статтях нормативних актів, а й в практичній їх реалізації. Саме таким механізмом реалізації в нашій країні і виступає право особи на правову допомогу. Можливість захистити себе є невід'ємним конституційним правом кожної людини.

Статтею 59 Конституції України вказано, що “ Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. ” [1] Згідно законодавства України, безоплатну правову допомогу поділяють на два види: первинну та вторинну. Перший вид допомоги стосується більше інформування, консультацій та роз'яснення правових питань особи щодо її прав та свобод, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Вторинна безоплатна допомога є видом державної гара-

нтії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. До вторинної безоплатної допомоги відносять такі види юридичних послуг: захист від обвинувачення, здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, складення документів процесуального характеру.

Правом безкоштовно скористуватися безоплатною первинною допомогою мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України. У подальшому спробуємо дати вичерпну характеристику вторинної правової допомоги, коло суб'єктів отримання якої обмежене. Даній темі приділяло увагу багато науковців, серед яких: Є.Ю. Бова, С.В. Гончаренко, О.Гець, В.Личко, С.Я. Фурса та інші.

Законом України “ Про безоплатну правову допомогу ” встановлено перелік осіб, які мають право на вторинну правову допомогу. [2]

На думку В.І. Форманюка, при створенні даного переліку законодавець визначав коло суб'єктів за такими підставами:

- неплатоспроможні особи;
- ті, що володіють певними пільгами;
- ті, що належать до тих категорій осіб, яким законом уже закріплено право на безоплатну правову допомогу. [3, с. 33]

Окрім вищезазначених осіб, право на безоплатну вторинну правову допомогу мають також громадяни держав, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори про правову допомогу, згода на обов'язкове дотримання яких надана Верховною Радою України. Іноземці та особи без громадянства, відповідно до міжнародних договорів, учасником яких є Україна, також мають право на таку допомогу, якщо такі договори зобов'язують держав-учасниць надавати певним категоріям осіб безоплатну правову допомогу.

Отже, в цілому можливо класифікувати суб'єкта права на безоплатну правову допомогу за такими ознаками:

- матеріальне положення;
- вік особи;
- застосування заходів адміністративно-правового та кримінально-правового впливу держави;
- спеціального статус особи (біженці, внутрішньо переміщені особи, ветерани війни, діти-сироти, тощо);

- встановленого факту домашнього насильства або насильства за ознакою статі;
- обмежена цивільна дієздатність чи повна фізична недієздатність особи;
- міжнародно-правові зобов'язання України.

Перелік категорій осіб, які мають право на правові послуги безоплатної вторинної правової допомоги, є вичерпним.[4] Звичайно, такий перелік не може охоплювати всі випадки. Центри не уповноважені розглядати повідомлення про затримання, що надходять від громадян, так само як і безпосередньо надавати безоплатну правову допомогу чи призначати адвокатів для надання такої допомоги у випадках, які не передбачені Законом. І хоча законодавцем вносяться зміни і оновлюється коло суб'єктів, до них все ще не ввійшли такі категорії осіб, як інваліди, постраждалі в наслідок Чорнобильської катастрофи, багатодітні батьки, діти війни, самотні матері тощо.

Неналежність особи до жодної з категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу є основною але не єдиною підставою для відмови. У випадках, коли особою були подані неправдиві відомості чи фальшиві документи, вимагає неправомірний захист, безоплатна допомога з того самого питання уже надавалася чи були використані всі національні засоби правового захисту, Центрами з надання безоплатної правової допомоги може бути відмовлено у наданні такої допомоги. [2]

Якщо надання безоплатної вторинної правової допомоги припиняється за наслідком встановлення факту подання особою завідомо неправдивих відомостей або фальшивих документів, що стали підставою для віднесення їх до категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, такі особи несуть відповідальність у порядку, встановленому законом.

Таким чином, на основі аналізу нормативної бази можна зробити висновок, що законодавець гарантує надання вторинної правової допомоги тим особам, які її потребують. Так, в реаліях сьогодення, коло суб'єктів права на безоплатний захист своїх прав та інтересів доповнилося внутрішньо переміщеними особами, учасниками антитерористичної операції, особами, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі. Разом з тим, не можна не зазначити,

що ще залишаються категорії осіб, які можуть потребувати рівноправного захисту.

Не зважаючи на останнє, в цілому, сучасний стан надання безоплатної правової допомоги в Україні, на нашу думку, є досить прийнятним: громадяни за останній час все більше дізнаються та звертаються за правовою допомогою щоб реалізувати свої конституційні права.

---

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20безоплатну%20правову%20допомогу>.

3. Форманюк В.І. Надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні / В.І. Форманюк // Наук.вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. - 2014. - №29. - С. 32-34.

4. Закон України «про безоплатну правову допомогу». Науково-практичний коментар. [текст] :/ За заг. ред. Оніщука М. В. – К. : КП-Сервіс, 2012. – 100 с.

Книш Софія В'ячеславівна

студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,

професор кафедри загальноправових

дисциплін юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

В статті 59 Конституції України закріплено право кожного на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1]. Відповідно до Рішення Конституційного Суду № 23-рп/2009 від 30.09.2009 «Право, зазначене у статті 59, охоплює по-

няття «кожен», тобто всім без винятку особам - громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, які перебувають на території України може бути надана правова допомога. Здійснення права на правову допомогу засноване на дотриманні принципу рівності всіх перед законом та відсутності дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками»[2]. Правова допомога та її форми, як комплексне багатоаспектне явище включає: консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо. Вибір форми надання правової допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати.

Безоплатну правову допомогу надають органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, місцеві центри з надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги громадянам України, іноземцям, особам без громадянства, в тому числі біженцям, які перебувають під юрисдикцією України, за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів [3]. Держава діє в інтересах суспільства для забезпечення реалізації прав громадянами, захисту їх свобод, підвищення правосвідомості та заради доступу до правосуддя, надаючи громадянам безоплатну правову допомогу.

Нині тисячі людей з незахищених та малозабезпечених сімей, ветерани війни, діти-сироти, особи реабілітовані відповідно до законодавства України, особи щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку, особи щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, особи на яких поширюється дія Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [6] та інші мають право на звернення до центрів безоплатної первинної правової допомоги, а деякі категорії громадян до центрів безоплатної вторинної правової допомоги, раніше таке право було забезпечене на недостатньому рівні.

На базі університетів юридичної спрямованості, створюються юридичні клініки з надання правової допомоги, куди кожен має право

звернутися за юридичною консультацією. До процесу надання допомоги в юридичних клініках залучають студентів, що надає їм можливість застосовувати теоретичні навички на практиці та сприяє підвищенню правосвідомості, доброчесності та справедливості. Для захисту прав громадян урядом України впроваджено соціальний проект «Систему безоплатної правової допомоги». Процедура надання безоплатної допомоги зазначена у Законі «Про безоплатну правову допомогу» [7], а окремі положення щодо цього питання тлумачить Міністерство Юстиції як центральний орган виконавчої влади.

Щоденно пересічним громадянам доводиться зустрічатися з проблемами, які потребують знання законів для вирішення їх у правовий спосіб. З боку держави діє достатній рівень забезпечення надання допомоги, який продовжує удосконалюватися, але проблеми з реалізацією своїх прав та свобод наявні у громадян, здебільшого через брак коштів, стрімку зміну законодавства, недостатній рівень правосвідомості, а також, необізнаність про існування безоплатних центрів правової допомоги. Нині правосвідомість суспільства знаходиться у процесі розвитку, для підвищення обізнаності громадян здійснюється інформування населення про центри з надання безоплатної правової допомоги та юридичні клініки на базі університетів, а також залучення до користування послугами безоплатних юристів. Держава створює умови для співпраці з населенням для побудови громадянського суспільства та демонструє позитивний розвиток в зазначеному векторі.

Можна зробити висновок, що досвід стрімкого розвитку безоплатної правової допомоги в Україні демонструє напрацювання позитивного кейсу та, інтегруючи міжнародний досвід, у тому числі країн ЄС, може дійти до вищого рівня забезпечення безоплатної правової допомоги, а також створювати більшу кількість центрів та бюро, не забуваючи при цьому, забезпечувати вищу якість захисту прав та свобод людей.

---

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).

2. Рішення Конституційного Суду № 23-рп/2009 від 30.09.2009. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09>.

3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України із змінами № 2475-VIII від 03.07.2018. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 51, ст.577. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

4. Про оголошення в Україні 2018 року Роком реалізації правопросвітницького проекту «Я маю право!» : Указ Президента України від 14.11.2017р. № 361/2017. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3612017-22974>

5. <https://minjust.gov.ua/> - Офіційний сайт Міністерства Юстиції.

6. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2012, № 16, ст.146. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.

7. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011

№ 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 51, ст.577. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

Коношко А.В.

студентка магістратури

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,

*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету*

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПОГЛЯД НА ФІНАНСОВУ СКЛАДОВУ

Довготривала, всеохоплююча криза в Україні стала настільки перманентною, що здається, нібито це нормальна, здорова ситуація в нашій країні. Ряд несприятливих процесів, таких як ряд криз, деградація суспільства, розлад соціальної системи, відсутність національної ідеї, чітко зладжених рухів політичних сил, стабільності у суспільстві, низький рівень життя тощо підриває платоспроможність громадян не тільки у побутових сферах, у необхідності купівлі продуктів харчування, меблів, предметів загального вжитку, сплати платежів за комунальні послуги, а тим паче у можливості отримання кваліфікаційної правової допомоги.

Серед пересічних громадян існує загальна думка, що ринок праці «юридичних послуг» переповнений на десятки років у майбутнє. Але, така думка є хибна. Якщо кожен громадян буде користуватися

усіма правами, які він має, використовувати усі можливості, які надає держава, то юристів (нотаріусів, адвокатів, юрисконсультів тощо) буде бракувати у десятки разів.

Збіднілість населення, зубожіння мас, консервативний менталітет, комплекс «незахищених» наріжним каменем вривався у свідомість українців. Населення звертається за допомогою до правників лише у виключних випадках, коли іншого шляху не існує. Така тенденція не є здоровою серед людей. Це пов'язано не з недовірою, не з відчаєм роботи спеціалістів, а саме з відсутністю можливості оплачувати такі послуги. Малозабезпеченому населенню держава надає рятівний круг: субсидії, пільги та безоплатну правову допомогу в тому числі. На наш погляд, це є хибний шлях, адже гідна зарплатня, пенсійне забезпечення, достойний ринок праці витіснили б «пільговиків». У такому разі, громадянам не потрібно було б замислюватися про безоплатну правову допомогу, а користуватися виключно «правовою допомогою», де рівень сервісу значно вище, ніж в інших випадках.

Теоретичне підґрунтя у вивченні суті та значення юридичної допомоги заклали праці таких авторів, як І. Бондаренко, М. Варій, Х. Горецька, В. Головченко, І. Коваленко, В. Подзолков, А. Потьомкін, С. Фролов та ін., але ця тема є актуальною з огляду на необхідність висвітлення реалій даного інституту.

Безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою й повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [1].

Вона включає такі види правових послуг: 1) надання правової інформації; 2) надання консультацій і роз'яснень із правових питань; 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги й медіації [2].

Серед пересічних громадян існує думка, що адвокатів залучають до надання правової допомоги на безоплатній основі примусово, але така думка є помилковою. Зокрема, адвокати повинні відпрацювати мінімальну, фіксовану кількість годин на добровільній основі, що фінансується державою. Ціна на такі послуги встановлюється законодавчо, що залежить від складності справи чи вирішення того чи іншого питання, а при наданні послуг на платній основі, така домовленість є спільною між клієнтом та адвокатом. Більшість адвокатів у договорах навіть не вказують прейскурант на свої послуги, що є недотриманням

істотних умов, але є можливим при посиленні на комерційну таємницю. «Платна» правова допомога завжди є більш оплачуваною ніж «безоплатна», що звісно, приваблює адвокатів і тому, вони зацікавлені у підвищенні якості своєї роботи.

Живучи в українських реаліях, ми всі розуміємо, що «платна» медицина є кращою ніж «безоплатна», що «платний» дитячий садок є кращим, ніж «безоплатний» така ж ситуація тотожна правовій допомозі. Рівень корупції, нелегалізованих доходів сягає небувалих величин і адвокати не виключення. Безоплатна правова допомога є способом виживання для сільських адвокатів, але не є способом виживання для адвокатів взагалі.

У зв'язку з цим, робимо висновки, що безоплатна правова допомога — не є цілковито ідеальною для українського суспільства. Така допомога є «пільговою» для найнижчих ланок суспільства. І у такому разі, виникає питання «чи потрібна нам правова допомога?». На наш погляд, покращення стану економіки, гідні умови життя, достойні зарплатні та покращений ринок праці не тільки покращить рівень життя, зменшить кількість злочинного компоненту, але й ліквідує інститут безоплатної правової допомоги взагалі.

---

1. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 57.

2. Прут Ю. Інститут правової допомоги в цивільному судочинстві: цивільно-процесуальні особливості реалізації. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 54-58.

Корбут Олександр Ігорович,
слухач навчально-наукового
інституту заочного навчання
та підвищення кваліфікації
Науковий керівник –
Ярошенко А. С.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Гарантії громадян щодо отримання безоплатної правової допомоги визначені статтею 59 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1].

Незважаючи на те, що дане право було проголошено ще у 1996 році, реальне втілення положення Конституції на законодавчому рівні відбулося лише з 1 січня 2013 року, коли центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги як державні установи почали забезпечувати надання безоплатної професійної правничої допомоги.

Перш за все варто звернути увагу на те, що безоплатна правова допомога ділиться на два види: первинна та вторинна. Вторинна правова допомога - вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, і передбачає захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру.

Суб'єктами отримання вторинної правової допомоги відповідно до ст.14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» можуть бути:

1) особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового

мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб - на всі види правових послуг;

2) діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту, - на всі види правових послуг;

2¹) внутрішньо переміщені особи - на всі види правових послуг;

2²) громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб, - на представництво та складання процесуальних документів, з питань, пов'язаних з отриманням довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, до моменту отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи;

3) особи, до яких застосовано адміністративне затримання, - на представництво та складання процесуальних документів;

4) особи, до яких застосовано адміністративний арешт, - на представництво та складання процесуальних документів;

5) особи, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими;

6) особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;

7) особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії, а також особи, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військово-службовців або обмеження волі, - на всі види правових послуг;

8) особи, на яких поширюється дія Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту", - на всі види правових послуг, з моменту подання особою заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, до прийняття остаточного рішення за заявою, а також іноземці та особи без громадянства, затримані з метою ідентифікації та забезпечення

примусового видворення, з моменту затримання;

9) ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань, - на всі види правових послуг та інші [2].

Окрім того, право на безоплатну вторинну правову допомогу мають громадяни держав, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори про правову допомогу, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також іноземці та особи без громадянства відповідно до міжнародних договорів, учасником яких є Україна, якщо такі договори зобов'язують держав-учасниць надавати певним категоріям осіб безоплатну правову допомогу.

Так, у науково-практичному коментарі до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (за загальною редакцією М. В. Оніщука) зазначено, що перелік суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу є вичерпним і його можна класифікувати за ознаками: фінансово-матеріального стану особи; віку особи; застосування заходів адміністративно-правового та кримінально-правового впливу держави на особу; спеціального статусу особи (біженці, ветерани війни, реабілітовані); юридичного аспекту психофізіологічного стану особи; міжнародно-правових зобов'язань України [3].

Бреус С. М. деякі досягнення щодо визначення суб'єктів БВПД: 1) законодавець не обмежився гарантуванням надання безоплатної вторинної професійної правничої допомоги лише громадянам України, розширивши його до осіб, які перебувають під юрисдикцією України; 2) право на безоплатну професійну правничу допомогу тепер можуть реалізувати потерпілі від кримінальних правопорушень; 3) усунуто вимогу щодо низького матеріального забезпечення для дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, для отримання ними безоплатної вторинної професійної правничої допомоги [4].

Статтею 18 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» визначено, що звернення подаються особою, яка досягла повноліття, а щодо дітей – законними представниками. Разом зі зверненням особа або законний представник особи повинні подати документи, що підтверджують належність особи або осіб, стосовно яких звертається законний представник, до однієї з вразливих категорій осіб. Це не стосується суб'єктів, які мають право на БВПД у кримінальному про-

вадженні – порядок надання їм правової допомоги визначається Кримінально-процесуальним кодексом України [5].

Наразі існують певні недоліки щодо визначення суб'єктів права на БВПД:

1) законними представниками дітей є їх батьки (усиновлювачі) або опікуни. При цьому законодавство передбачило ситуацію, відповідно до якої професійну правничу допомогу з питання отримання захисту від своїх батьків, які ухиляються від виконання власних обов'язків, повинні вмовити їх написати або надіслати звернення діти, що опинилися в складних життєвих обставинах, для реалізації права на безоплатну до Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Вбачається доцільним включити службу у справах дітей до суб'єктів звернення від імені дітей;

2) відсутній чіткий, нормативно встановлений перелік документів, необхідних для отримання БВПД. Наразі дане питання регулюється Методичними рекомендаціями Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги, що зумовлює різну практику в різних областях України;

3) підтвердження доходу громадян відбувається, зокрема, і шляхом надання довідки про доходи з органу Державної фіскальної служби. Проте у зв'язку з реформуванням податкової системи у районах ліквідовано відділи ДФС, що зумовило проблеми окремих категорій громадян щодо підтвердження свого статусу та унеможливило отримання ними БВПД.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що система безоплатної правової допомоги в Україні активно розбудовується та поступово розширюється коло осіб, які мають право на професійну правничу допомогу у сфері доступу до правосуддя. Ті проблеми, які наразі існують, можна вирішити шляхом внесення змін та доповнень до профільного закону, уніфікації практичного досвіду та визначення єдиних правил для надавачів безоплатної вторинної правової допомоги.

1. Конституція України від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР. ВВР України, 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. Голос України, 2011. № 122.

3. Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи. Лютий-червень 2016 року. URL: <https://rm.coe.int/16806aab13>.

4. Бреус С. М. Суб'єкти права на безоплатну професійну правничу допомогу. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, 2017. №1. С. 30–39.

5. Польська М. О. Суб'єкти відносин безоплатної правової допомоги в Україні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, 2016. №2 (99). С. 76–85.

Кравченко Вікторія Вікторівна
студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,
*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

«ПОВНОВАЖЕННЯ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НА ПРАКТИЦІ»

На сучасному етапі державотворення однією із важливих соціальних гарантій є можливість реального захисту своїх прав та свобод людини і громадянина, яка закріплена Конституцією України та можливо реалізувати, в тому числі, шляхом отримання консультації з юридичної тематики або під час отримання кваліфікованої безоплатної правової допомоги. Здійснення цієї гарантії є необхідною для суспільства, адже відсутність реального права на отримання правової допомоги особам, котрі не мають можливості звернутися до адвоката через різні причини, якими можуть бути: відсутність коштів, немічність, малолітство тощо, що слід розглядати як суттєву перешкоду у доступі до правосуддя, реалізації рівності сторін у процесі, якої вимагає принцип верховенства права.

Актуальність даної теми полягає в аналізуванні питання безоплатної правової допомоги, розгляді проблеми і розкриття варіантів її вирішення.

Окремі аспекти, що стосуються безпосередньо даного питання

вивчали такі науковці, як: Т.В. Варфоломеева, В.О. Котюк, В.В. Копейчиков, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, О.М. Бандурка, С.П. Добрянський тощо.

У широкому розумінні правова допомога – це діяльність, яка спрямована на реалізацію та захист прав, свобод, законних інтересів заінтересованих суб'єктів і здійснюється уповноваженими на те особами чи органами, в порядку та методами, не забороненими законодавством, пов'язана із застосуванням правових норм. У вузькому розумінні – це правові заходи, що здійснюються уповноваженими суб'єктами, спрямовані на конкретну особу, яка перебуває у складних життєвих обставинах та потребує сторонньої допомоги з метою орієнтації в чинному законодавстві, виховання звички свідомого виконання правових норм, що сприяє поліпшенню її життєдіяльності та соціальної адаптації [1, с. 131].

Під правовою допомогою О.В. Кузьменко розуміє можливість особи використовувати або захищати свої права у будь-яких судах, компетентних ухвалювати рішення у цивільних, адміністративних справах тощо [2].

Безоплатна первинна правова допомога включає в себе такі види послуг: надання правової інформації, роз'яснень з правових питань та консультацій, складання заяв, скарг та інших непроцесуальних документів правового характеру, надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги. Вторинна безоплатна правова допомога охоплює захист від обвинувачення, здійснення представництва інтересів осіб в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, складання документів процесуального характеру. Первинну правову допомогу може отримати кожна особа, тобто громадянин України, особа без громадянства або іноземець, а також необхідно зазначити біженців, які знаходяться під юрисдикцією України.

Відповідно до Указу Президента України № 11/2012 «Про внесення змін до Положення про Міністерство юстиції України» повноваження щодо загального управління у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги та безоплатної вторинної правової допомоги Міністерство юстиції України здійснює за участю Координаційного центру з надання правової допомоги, що належить до сфери його управління [3].

В Законі України «Про безоплатну правову допомогу» містяться повноваження Міністерства юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги, до яких відносяться: забезпечення координації діяльності центральних органів виконавчої влади щодо реалізації політики держави у сфері надання безоплатної правової допомоги, здійснення загального управління у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги та безоплатної вторинної правової допомоги, відповідальність за впровадження та функціонування системи безоплатної вторинної правової допомоги, утворення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, подання до Кабінету Міністрів України проектів законів та інших нормативно-правових актів у сфері надання безоплатної правової допомоги, наданні методичної допомоги органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування з питань, що стосуються надання безоплатної первинної правової допомоги, встановлення порядку ведення Координаційним центром з надання правової допомоги Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, затвердження стандартів якості надання безоплатної правової допомоги, співпраця з центральними органами виконавчої влади з питань реалізації цього Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [4].

Нині в системі органів юстиції вже реалізовано можливість отримання безоплатної первинної правової допомоги, зокрема, на базі 733 громадських приймалень, що були створені при Головних управліннях юстиції, робота яких регламентована наказом Міністерства юстиції України від 21 вересня 2011 року № 3047/5 «Про затвердження Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги» [5]. Для отримання безоплатної первинної правової допомоги необхідно надіслати або подати письмове звернення безпосередньо до приймальні. Таке звернення розглядається протягом 30 календарних днів, а у випадку, коли особа просить лише про надання юридичної консультації – протягом 15 календарних днів.

Щодо повноваження Міністерства юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги, то аналізуючи Закон України «Про безоплатну правову допомогу» [4], слід зазначити, що у ньому порушено конституційне право громадян на вільний вибір захисника своїх прав, оскільки фактично ці повноваження покладено захисника, який призначається відповідним державним органом. Таким чином, особу, щодо якої пред'явлене кримінальне обвинувачення і якій нада-

ється безоплатна правова допомога фактично позбавлено права на вільний вибір захисника, що не відповідає Конституції України. Крім того, Закон безпосередньо сприяє дискримінації за матеріальною та майновою ознакою, що є порушенням статті 14 Європейської конвенції з прав людини (заборона дискримінації), взятої в поєднанні зі статтею 6, тобто особи, які мають фінансові ресурси, мають можливість вільно обрати собі адвоката за своїм вибором (тобто, укласти з ним угоду про надання правової допомоги), тоді як ті, хто таких ресурсів не має, не мають вибору та змушені погодитись на адвоката, який їм на свій вибір надасть центр безоплатної правової допомоги. Іншою проблемою є неможливість заміни адвоката безоплатної правової допомоги у певних випадках і подальше затягування кримінального провадження. Так, якщо адвокат безоплатної правової допомоги не може з'явитися до суду (наприклад, знаходиться у відпустці або в іншому населеному пункті), центр безоплатної правової допомоги не може замінити його іншим адвокатом, як це зазвичай відбувається в адвокатів, які діють за угодою з клієнтом. Відповідно до статті 24 Закону про безоплатну правову допомогу адвоката безоплатної правової допомоги може бути замінено в разі хвороби, неналежного виконання ним своїх зобов'язань за умовами договору, недотримання ним порядку надання безоплатної правової допомоги або виключення з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу. В усіх інших випадках особа фактично залишається без захисника та чекає, доки призначений їй адвокат не зможе повернутися до виконання своїх обов'язків, що, в свою чергу, призводить до невиправданого затягування кримінального провадження.

Отже, як ми бачимо, що надання безоплатної правової допомоги в Україні є важливим аспектом. По-перше, це є зміцнення віри в свою соціальну захищеність у громадян, зростання справедливо вирішених справ. По-друге, це є можливість захисту своїх прав не маючи елементарних правових знань в тому чи іншому питанні. Саме надання такої допомоги є забезпеченням кваліфікованого захисту прав людини.

---

1. Юшкевич О.Г. Надання правової допомоги як вид соціальних послуг / О.Г. Юшкевич // Право і Безпека. – 2009 - №1. – С. 129-135.

2. Кузьменко О.В. Адміністративна юстиція в Україні : навч. посіб. / О.В. Кузьменко. – К. : Атіка, 2007. – 156 с.

3. Указу Президента України № 11/2012 «Про внесення змін до Положення про Міністерство юстиції України» від 11.01.2012 №11/2012

4. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»// Відомості Верховної Ради України від 08.07.2011 року – № 3671-VI.

5. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги» від 21.09.2011 N 3047/5

Кравченко Людмила Вікторівна,
студентка юридичного факультету

Науковий керівник –

Котова Любов Вячеславівна,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
правознавства Східноукраїнського
національного університету
ім. В. Даля, Юридична клініка
«PRO BONO» юридичного
факультету СНУ ім. В. Даля*

ЩОДО РОЛІ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ «PRO BONO» ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ СНУ ІМ. В. ДАЛЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН

Після початку Антитерористичної операції (далі – АТО) на Сході України частина території Донецької та Луганської областей вийшла з ефективного контролю України. Через проведення бойових дій особи, які проживали на території непідконтрольній владі України, вирішили покинути свої домівки та переміститися на територію України [1]. 30 квітня 2018 року АТО на території Донецької та Луганської областей змінила свій формат на операцію Об'єднаних сил (ООС), тобто політико-дипломатичний шлях.

Як і раніше, так і сьогодні доволі гостро стоїть питання правового захисту людей, особливо соціально незахищених верств населення: дітей, жінок, людей похилого віку, ВПО, які *постраждали* внаслідок воєнних дій і збройного *конфлікту*, які неспроможні оплатити надання їм правової допомоги, оскільки сьогодні кваліфікована юридична допомога зазвичай коштує недешево.

Поняття безоплатної правової допомоги в Україні є однією з основ дії правової системи у цілому. Право на правову допомогу закріп-

лено на найвищому законодавчому рівні і міститься у Конституції України. Зокрема, у статті 59 Конституції України закріплено, що кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно.

Правова допомога є одним із найважливіших правових засобів. В Законі України «Про безоплатну правову допомогу», який набрав чинності 09 липня 2011 року, надано термін що таке безоплатна правова допомога та термін правова допомога.

Безоплатна правова допомога - правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [2].

Правова допомога – надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення [2].

Так як на сході України діяла АТО (наразі – ООС), то внутрішньо переміщені особи є уразливою категорією громадян держави, оскільки вони у найбільш повному об'ємі відчувають на собі збройний конфлікт на території України.

Пересічним громадянам важко розібратися з процедурою встановлення юридичних фактів з цією метою існують безоплатні консультації. Прикладом надання первинної безоплатної правової допомоги є Правова лабораторія клінічних методів навчання - Юридична клініка «PRO BONO», яка діє на юридичному факультеті СНУ ім. В. Даля, де надається правова допомога по великому спектру питань.

Правова допомога є складовою частиною практичної діяльності консультантів Юридичної клініки «PRO BONO» з надання правової допомоги, яка проявляється у: 1) пошуку правової інформації, правової оцінки представлених або знайдених фактів, формальній визначеності виконуваної роботи; 2) підборі правових норм та отриманні юридичного висновку як вияву відповідного ступеня творчої самостійності при вирішенні юридичних справ та правових завдань тощо.

За даними всеукраїнської громадської організації «Асоціація юридичних клінік України» на сьогодні в нашій державі функціонують понад 50 юридичних клінік, які беруть активну участь в забезпеченні доступу малозабезпечених верств населення нашої держави до безоплатної правової допомоги [3].

Як стверджують Л.С. Дубчак та Н.С. Дубчак, до запровадження

передбаченої Законом України «Про безоплатну правову допомогу» мережі установ надання безоплатної первинної правової допомоги, із завданням надання якісної та водночас безоплатної правової допомоги можуть ефективно впоратися юридичні клініки, які вже нині відіграють хоч і не головну, проте важливу роль в механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина[4].

Нажаль, на сьогодні діяльність юридичних клінік в Україні є недостатньою та й правове регулювання їх діяльності в частині надання безоплатної правової допомоги ще недосконале. Лише кращі заклади вищої освіти забезпечують практичне функціонування клінічної освіти. Зазначимо, що згідно з Законом України «Про безоплатну правову допомогу» юридичні клініки не є суб'єктами надання вторинної правової допомоги, що на думку вчених[4], обмежує можливості студентів отримати бажаний практичний досвід роботи в наданні правової допомоги, а вразливих верст населення - необхідний правовий захист прав та обов'язків.

Вважаємо, що саме юридичні клініки повинні стати студентською ланкою правового захисту для того, щоб забезпечити правову допомогу малозабезпеченим громадянам, особливо молоді, дітям, студентам. Зокрема, останніми роками юридичні клініки при закладах вищої освіти України юридичного профілю надають значний обсяг безоплатної правової допомоги громадянам, зокрема, малозабезпеченим верствам населення. Так, за статистичними даними Асоціації юридичних клінік України за 2017 рік кількість наданих правових консультацій становить 20500, а кількість складених процесуальних документів для клієнтів –4505 [5].

Також юридичні клініки діють не тільки для забезпечення правової допомоги особам, які неспроможні отримати таку допомогу платно через фінансові труднощі, або з інших причин, а й для отримання практичних знань студентами, з метою подальшого їх застосування при працевлаштуванні.

Правова лабораторія клінічних методів навчання «PRO BONO» при юридичному факультеті СЛУ ім. В. Даля є структурним підрозділом юридичного факультету, що здійснює підготовку фахівців за спеціальністю «Право», і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів.

Діяльність Юридичної клініки «PRO BONO» СЛУ ім. В. Даля на теперішній час налічує 90% успішно закритих справ різного характеру

з різних галузей права, окрім кримінального. В галузі права соціального забезпечення закрито справи такого характеру як: отримання статусу ВПО; отримання виплат ВПО; виплата пенсій; виплата регресу; виплата стипендій. В галузі адміністративного права: порушення громадського спокою. В галузі цивільно-правових відносин: договірні відносини, спадщина, виїзд дитини за кордон, встановлення опіки над недієздатною особою.

Правове інформування в Юридичній клініці «PRO BONO» надається студентами-консультантами за зверненням клієнтів.

Наприклад, правова відповідь юридичної клініки «PRO BONO» СНУ ім. В. Даля готується на бланку юридичної клініки, підписуються консультантом перевіряється та погоджуються куратором чи керівником юридичної клініки, а також реєструються лаборантом у відповідних журналах реєстрації. Правова відповідь має в собі такі обов'язкові елементи: 1) дату та номер реєстрації в Журналі реєстрації правових відповідей юридичної клініки; 2) ПІБ, а також адресу зареєстрованого чи фактичного місця проживання клієнта юридичної клініки; 3) чітко сформульоване правове питання клієнта; 4) витяги із законодавства України, які регулюють правове питання клієнта; 5) ПІБ консультантів, які брали участь у підготовці правової відповіді; 6) ПІБ куратора юридичної клініки, який перевіряв та погодив зміст правової відповіді на відповідність положень законодавства України.

Необхідно зазначити, що право отримати безоплатну правову допомогу надається громадянам України, особам без громадянства, інвалідам, пенсіонерам, внутрішньо переміщеним особам, молоді, студентам в тому числі біженцям, які перебувають під юрисдикцією держави України.

В юридичній клініці «PRO BONO» при юридичному факультеті СНУ ім. В. Даля у роботі по прийому громадян постійно забезпечується поважне ставлення до них, уважний підхід до їх потреб та запитів. Також прийом здійснюється наодинці з громадянином, що забезпечує останньому конфіденційність обговорення питання.

В наш час все частіше виникає питання спрямоване на доступність надання безоплатної первинної правової допомоги малозабезпеченим, внутрішньо переміщеним особам, молоді, студентам та малообізнаним особам в юридичній сфері. Саме юридична клініка як важлива ланка у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина

дає можливість надання такої безоплатної первинної правової допомоги, яку потребують особи.

Також юридичні клініки постають гарним досвідом для студентів, які навчаються на юридичних факультетах та залучені до надання безоплатної правової допомоги, а також сприяють підвищенню рівня правової культури українського суспільства. Гарно, що ми – студенти юридичного факультету СНУ ім. В. Даля маємо можливість набувати досвід завдяки юридичній клініці. Сподіваємося що наша безоплатна правова консультація є корисною і своєчасною допомогою для осіб, які звернулися.

---

1. Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції науковців, юристів-практиків, молодих вчених, аспірантів, студентів (19-20 квітня 2018 р., м. Северодонецьк). – Северодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. – 136 с.

2. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про безоплатну правову допомогу» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 51. – ст.577.

3. Реєстр юридичних клінік України: офіційна база даних юридичних клінік, дійсних та потенційних учасників Асоціації юридичних клінік України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://legalclinics.in.ua/reestr-yurydychnyh-klirik-ukrayiny-2017/>

4. Дубчак Л.С. Співпраця юридичних клінік і громадських організацій – потреба сьогодення / Л.С. Дубчак, Н.С. Дубчак // Бюлетень Асоціації адвокатів України. – 2012. – №2 (3). – С. 6.

5. Статистичні дані Асоціації юридичних клінік України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://legalclinics.in.ua/>

Курганова Діана Романівна
курсант

*Науковий керівник –
к.ю.н., доц., професор кафедри
кримінального процесу*

Федченко Володимир Михайлович
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ

Ст. 63 Конституції України зазначено, що підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист [1]. Право на захист - це сукупність процесуальних прав, які надані підозрюваному, обвинуваченому чи засудженому, виправданому та завдяки яким вони отримують можливість захищатися від обвинувачення чи підозри, відстоювати свою непричетність, домагатися пом'якшення відповідальності всіма передбаченими законом способами [2]. Тобто вони мають право на законному рівні на самозахист та захист від обвинувачення чи підозри їх, та щодо їх винуватості.

Як слушно зазначав В.В. Солдатський, особиста недоторканність є одним із найважливіших прав людини, тому проблематика його захисту є пріоритетною та актуальною [3, с. 524]. У зв'язку із тим, що суттєві обмеження прав особи на свободу та особисту недоторканність в кримінальному процесі відбуваються якраз при застосуванні ізоляційних запобіжних заходів, то підвищення рівня захисту при затриманні є важливою проблемою вдосконалення механізму захисту прав та законних інтересів особи у кримінальному процесі.

Проблеми забезпечення права особи на захист у кримінальному провадженні досліджувалися у працях Т.В. Варфоломеевої, Є.І. Виборнова, Ю.О. Гурджі, Я.П. Зейкана, Ю.М. Грошевого, О.П. Кучинською, Т.В. Маляренко, Є.І. Макаренко, А.М. Мельник, В.В. Назаровим, В. П. Шибіко, В.М. Тертишником, В.М. Федченком та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених, як дослідженню діяльності захисника так і кримінально-

процесуальному затриманню, своєї актуальності питання забезпечення права на захист у кримінальному процесі не втрачають.

Нормативне закріплення права на захист включає в себе декілька аспектів, а саме: 1) перелік прав, які підозрюваний (обвинувачений) може реалізувати особисто шляхом: а) надання усних або письмових пояснень із приводу підозри або обвинувачення; б) прийняття безпосередньої участі у проведенні слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій щодо збирання та надання доказів, у тому числі за участі інших учасників кримінального процесу; в) здійснення дослідження наданих суду доказів, у тому числі має можливість у суді задавати питання потерпілим, свідкам та експертам; г) подання скарг на дії й рішення слідчого, прокурора, слідчого судді й суду (див. коментар до ст. 42 КПК).

2) аспект, це перелік прав, які підозрюваний, обвинувачений для забезпечення права на захист може реалізовувати за допомогою захисника та законного представника, що передбачені положеннями статей 44-54 КПК;

3) аспект впливає з обов'язку слідчого, прокурора, слідчого судді й суду сприяти підозрюваному (обвинуваченому) в реалізації його права на захист, шляхом роз'яснення його прав (зокрема, запрошення та участі захисника, права на конфіденційне побачення з ним, права на ознайомлення у встановлених законом випадках з документами й матеріалами кримінального провадження, та можливості зняття з них копій, у тому числі права на подання клопотань та скарг і т. ін.)[4].

У кримінальному провадженні на підставі угод право на захист забезпечено обов'язковим виконанням судом вимог ч. 4 або ч. 5 ст. 474 КПК для роз'яснення права мати захисника, у тому числі права на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно. Крім цього, у випадках, передбачених ст. 52 КПК (із тих підстав, по яких угоду може бути укладено), обвинуваченому має бути забезпечено захист за призначенням[5]. Тож суд зобов'язаний роз'яснити обвинуваченому про його законне право мати захисника. Проте, в деяких випадках він має право відмовитися від отримання правової допомоги і захищатися самостійно, окрім окремих винятків обов'язкової участі захисника в кримінальному провадженні.

Відповідно до ч. 1 ст. 52 КПК участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів. У

цьому випадку участь захисника забезпечується з моменту набуття особою процесуального статусу підозрюваного. Згідно з ч. 2 ст. 52 КПК в інших випадках обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні: 1) щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, – з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою; 2) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, – з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою; 3) щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, – з моменту встановлення цих вад; 4) щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, – з моменту встановлення цього факту; 5) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, – з моменту встановлення факту наявності в особі психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності; 6) щодо реабілітації померлої особи – з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи; 7) щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження, – з моменту прийняття відповідного процесуального рішення; 8) у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості – з моменту ініціювання укладення такої угоди [4].

Ст. 59 Конституції України передбачено право кожної особи у вільному у виборі захисника своїх прав [1].

Між тим, згідно ч.1 ст.45 КПК України реалізувати таке право за чинним кримінальним процесуальним законодавством можливо лише за участі професійного адвоката, який має свідоцтво на право адвокатської діяльності та внесений до Єдиного реєстру адвокатів. Відповідно до положень частини 2 вказаної статті захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію) [2].

Відповідно до чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у ст.6 визначено, адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю[6].

Таким чином, реалізація конституційного права кожної особи у вільному у виборі свого захисника, а відповідно і права на захист, положеннями чинного КПК України суттєво обмежується.

Підводячи підсумок слід зазначити, що гарантіями права підозрюваного (обвинуваченого) на захист є, зокрема: презумпція його невинуватості. Покладання тягаря доказування на сторону обвинувачення, а наявність сумнівів у його вині на користь підозрюваного (обвинуваченого). Крім того, суттєве значення має і правове положення недопустимості доказів та права на оскарження в апеляційному й касаційному порядку вироку та інших судових рішень.

Водночас обмеження підозрюваного (обвинуваченого) у реалізації конституційного права щодо можливості вільного ним вибору захисника своїх прав, як на нашу думку, суттєво обмежує реалізацію засади забезпечення права на захист.

---

1. Україна Конституція (1996). У45 Конституція України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 5 січ. 2017р.: (ОФЦ.ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2017. – 76 С. – (Закон України)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко - Х.: Одиссей, 2013. - 1104 с.

3. Солдатський В.В. Фактичне затримання як засіб обчислення моменту затримання у кримінальному процесі / В.В. Солдатський // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 64. - С. 524–531.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар - Тацій В.Я. - Стаття 20. Забезпечення права на захист Реж. доступу [електронний ресурс] <http://westudents.com.ua/glavy/63425-stattya-20-zabezpechennya-prava-na-zahist.html>

5. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (ВССУ) Про судову практику забезпечення права на захист у кримінальному провадженні 25 вересня 2015 року

6. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282) Редакція від 05.01.2017, підстава 1798-19 Реж. доступу [електронний ресурс] <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

Лесик Яна Владиславівна,
курсант Національної
академії внутрішніх справ

СИТЕМА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ

Україна ХХІ століття – це країна змін та реформ. Реформи впроваджуються у всі без винятку сфери життя суспільства. Зміни впроваджує і Міністерство юстиції України. Свою роботу воно здійснює у таких стратегічних напрямках, як забезпечення верховенства права; мінімізація корупційних ризиків та поліпшення бізнес-клімату; формування та реалізація державної правової політики та подальша інституційна розбудова Мін'юсту. На мою думку, найбільшій уваги заслуговує такий напрямок, як забезпечення верховенства права. З метою реалізації даного напрямку міністерство ставить перед собою ціль – забезпечити рівний доступ до правосуддя та правової допомоги.

Стан забезпечення прав і свобод особи, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави та суспільства в цілому. З метою реалізації статті 59 Конституції України та виконання взятих міжнародних зобов'язань, зокрема Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) № 1466 (2005), 2 червня 2012 року Верховна Рада України прийняла закон «Про безоплатну правову допомогу», де було визначено такий термін як безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. Згідно з цим законом розрізняють первинну безоплатну правову допомогу та вторинну безоплатну правову допомогу. В чому ж їх різниця?

Первинна безоплатна правова допомога – це вид правової допомоги, який передбачає надання таких правових послуг як правова консультація, складання документів правового характеру, надання правової інформації та надання допомоги в доступі до вторинної правової підготовки та медіації, якщо це необхідно. Ці правові послуги

надаються з метою інформування громадян про їх права та свободи, а у випадку порушення цих прав, оскарження неправомірної діяльності та їх відновлення.

Безоплатна вторинна правова допомога передбачає створення рівних можливостей доступу осіб до правосуддя. Цей вид передбачає обмежене коло суб'єктів яким надаються такі види правових послуг як захист, здійснення представництва інтересів в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами та складання документів процесуального характеру. Та чи дієва система безоплатної правової допомоги в Україні?

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» визначає такі принципи державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги: верховенство права, законність, доступність безоплатної правової допомоги, забезпечення якості безоплатної правової допомоги та гарантоване державне фінансування. Чи знаходять ці принципи практичне застосування у реальному житті?

У дослідженні правових проблем та потреб в українських громадах, що проводилося у Херсоні (Херсонська область), Сєверодонецьку (Луганська область), Жовтих водах (Дніпропетровська область) та Соснівці (Львівська область), яка виконувалося Київським міжнародним інститутом соціології та експертною групою для Міжнародного фонду «Відродження» зазначається, що серед опитаних, що вирішували проблему правового характеру, 26 % ні до кого не зверталися. Решта просили про пораду або допомогу родичів, друзів, знайомих (37%), зверталися до органів влади (11%), державних організацій, чиновників (8%), до консультаційних служб (8%), до суду (9%) чи до поліції (5%) і адвокатів (4%), а також до соціальних служб (3 %). Інші варіанти, включно з Центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, громадськими організаціями, ЦНАПами, профспілками тощо, обирали не більше 3 % респондентів кожен.

З цього можна зробити висновок, що українці знають про існування безоплатної правової допомоги, але недосить поінформовані відносно процедури її отримання, також вони не мають досвіду звернень за наданням правової допомоги, вважають її недоступною. Зазвичай люди намагаються вирішити свої проблеми самостійно, через знайомих, родичів та друзів або ж вдаються до корупційних діянь. Правова обізнаність українського населення в останні роки збільшилася, але досі залишається недостатньою. Люди мало розуміють свої

права, а про можливість їх захисту тим паче.

Прикладом позитивного вирішення цієї проблеми є введення інституту громадських радників, за прикладом Молдови, які уже діють на Сході нашої держави. Громадський радник – це особа, що користується авторитетом у своїй територіальній громаді, має вищу освіту, пройшла спеціальну підготовку у сфері права і може надавати початкову юридичну допомогу. Це стосується в першу чергу віддалених сіл, невеликих населених пунктів, сільських районів, що вимирають, малозабезпечених спільнот та меншин. Інститут громадських радників допоможе зробити безоплатну правову допомогу більш доступною. Дані особи будуть допомагати у вирішенні питань, які найчастіше цікавлять українців: сімейні проблеми, питання землі, комунальні послуги та інші.

Ще однією проблемою системи надання безоплатної правової допомоги є недовіра нашого суспільства до даної інституції. Українці, що потребують захисту власних прав звертаються рідше до комерційних, частіше – до некомерційних провайдерів правової допомоги. Виникнення низки правозахисних організацій, які надають правову допомогу на громадській основі, пов'язане з суспільною необхідністю. Військовослужбовці та особи, що брали участь у бойових діях, внутрішньо переміщені особи та особи які потребують захисту в більшості звертаються за допомогою саме до громадських організацій. Прикладами таких правозахисних організацій в Україні є Українська Гельсінська спілка з прав людини, Громадська спілка «Мережа правового розвитку» та Всеукраїнська благодійна організація «Українська фундація правової допомоги».

На мою думку, якісне проведення реформи безоплатної правової допомоги в Україні, по-перше, підвищить правову свідомість наших громадян, це призведе до кращого розуміння своїх прав та свобод, а, отже, і розуміння того, що їх можна та потрібно захищати. По-друге, знизить рівень корупції у нашому суспільстві. По-третє, допоможе становленню громадянського суспільства, де людина її права та свободи є найбільшою соціальною цінністю. Для того, щоб реформа справді запрацювала, необхідний не тільки контроль за її виконанням з боку держави, але і підтримка самих українців. Кожні зміни починаються з нас, тому не будьмо осторонь проблем, які є актуальними та важливими у нашому суспільстві!

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141
2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI // ВВР України. 2011. № 51. Ст. 577.
3. Дослідження правових проблем та потреб в українських громадах // Міжнародний фонд «Відродження». URL: https://issuu.com/irf_ua/docs/ukraine_justice_needs_2018 (дата звернення 13.09.2018)

**Марцинюк Марта Олегівна,
Черківський Дмитро Юрійович,**
курсанти Інституту з підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції
Науковий керівник –
Євхутич Ірина Миколаївна,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного
права та процесу*
*(Львівський державний
університет внутрішніх справ)*

РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

На сучасному етапі розвитку демократичної, правової держави надзвичайно важливий вплив на розвиток правової освіти в Україні здійснюють юридичні клініки. На сьогодні, в умовах активного правового реформування всіх галузей суспільного життя проблеми здійснення правового захисту прав і свобод людини і громадянина залишаються не вирішеними, що обумовлено відсутністю дієвої системи безоплатної правової допомоги в Україні. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» визначив механізм надання безплатних правових послуг, а його прийняття стало вагомим кроком на шляху до реалізації права на правову допомогу кожним [1, с. 30].

Юридична клінічна освіта є новітнім та інтерактивним методом навчання майбутніх юристів та правознавців. Вона дає можливість

здобувачам вищої освіти отримати цінні практичні навички, які в подальшому допоможуть їм стати високопрофесійними, компетентними та сумлінними правозахисниками. Переслідуючи основні цілі, зокрема навчання практичним навичкам, етичним нормам професійної поведінки, методиці та тактиці роботи в юридичній галузі, юридичне клінічне навчання гармонійно поєднує дві основні складові – практичну та теоретичну.

На сьогодні діяльність юридичних клінік в Україні є недостатньою. Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» юридичні клініки не є суб'єктами надання вторинної правової допомоги, що обмежує можливості здобувачів вищої освіти отримати бажаний практичний досвід роботи в наданні правової допомоги, а суб'єктів отримання такої допомоги, зазвичай, це вразливі верстви населення – необхідного правового захисту прав та обов'язків.

Метою діяльності юридичних клінік є можливість застосовувати здобувачами вищої освіти отриманих теоретичних знань на практиці без відриву від навчання. Юридична клініка дозволяє малозабезпеченим верствам населення, що дуже часто не знають про свої права, отримувати доступ до правових послуг.

Також варто зазначити, що юрист-початківець надаючи безкоштовні консультації, насамперед, спрямовується на вдалий результат, а не на збагачення. Таким чином грошові цінності на роботі стають на задній план, коли головним є зробити справу якнайкраще. Поєднуючи ці фактори, ми маємо збагачення досвіду для майбутніх юристів та безоплатну правову допомогу для людей, що на сьогодні є досить не дешево.

Право на правову допомогу є передумовою існування та складовою права на доступ до суду, гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Хочеться звернути увагу і на той факт, який був зазначений у статті професора Георга Фроммгольда «Juristische Kliniken», яка була опублікована у 1900 р. у журналі «Німецька юридична газета» щодо професійних вимог до керівників юридичних клінік та їх моральні якості, які повинні бути освіченими та кваліфікованими спеціалістами із солідним багажем теоретичних знань у галузі приватного та публічного права й адміністрування, а також уміти з розумінням поставитися до проблем малозабезпечених людей, проявляти терпіння та пра-

цювати з повною віддачею.

Юридична клініка є тим джерелом отримання та використання досвіду студентами-клініцистами, які слугуватимуть подоланню труднощів в організації освітнього процесу.

На сьогодні діяльність юридичних клінік в Україні є недостатньою. Юридичні клініки хоча і не згадуються в Законі України „Про безоплатну правову допомогу”, за специфікою та змістом діяльності відносяться до спеціалізованих установ, які надають безоплатну первинну правову допомогу. Водночас, юридичні клініки можна віднести і до суб’єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні, бо вони надають два з трьох видів правових послуг, які належать до вторинної правової допомоги, а саме: здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, а також складення документів процесуального характеру.

Юридична клініка надає безоплатну правову допомогу малозабезпеченим громадянам. При цьому у переважній більшості з них не уточнюється чіткий перелік громадян, яких будуть відносити до категорії малозабезпечених. На наше переконання, тут слід керуватися визначенням межі малозабезпеченості, яке дано в ст. 1 Закону України „Про межу малозабезпеченості” межа малозабезпеченості як величину середньодушового сукупного доходу, який забезпечує непрацевдатному громадянину споживання товарів і послуг на мінімальному рівні, встановленому законодавством. Виходячи з цього, основними „клієнтами” юридичних клінік є малозабезпечені громадяни, яких часто називають соціально вразливими, зокрема: пенсіонери; безробітні; люди, які працюють, але отримують мінімальну чи близьку до мінімальної заробітну плату; студенти; діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування; інваліди; одинокі матері, батьки; особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; інші особи, в яких немає достатньо коштів на оплату гонорару адвокату тощо.

Проблеми практичної діяльності юридичних клінік, які існували на початкових етапах їх формування, продовжують існувати і зараз. Відсутність фінансування призводило до припинення роботи клінік. Лише допомога міжнародних донорів та благодійних організацій сприяла відродженню клінічної освіти. У зв’язку із залученням здобувачів вищої освіти до виконання соціальної функції держави необхід-

ним є державне фінансування діяльності юридичних клінік. З огляду на складне фінансове становище Української держави вбачається до- речним встановлення гідної оплати праці за рахунок коштів Держав- ного бюджету та місцевих бюджетів.

Ще одним важливим моментом є те, що більшість юридичних клінік в Україні є клініками загальної практики, неспеціалізованими; не надають правову допомогу у кримінальному процесі, переважно надають правову допомогу з цивільного, трудового, сімейного та зе- мельного права; здійснюють прийом у визначені дні тижня і не нада- ють правову допомогу в період канікул.

На нашу думку, необхідно поширювати діяльність юридичної клініки на кримінальне та адміністративне право. Авжеж, в частині вторинної правової допомоги це зробити просто неможливо, адже це не передбачено кримінально-процесуальним законодавством України, як і в тій ситуації, якщо в якості запобіжного заходу суд обрав три- мання під вартою. Але якщо особа була повідомлена про підозру, на стадії досудового слідства цілком можливе її звернення до юридичної клініки за консультацією, як і в разі можливості притягнення до адмі- ністративної відповідальності за вчинення проступку. Вважаємо за доцільне запровадження такої практики.

---

1. Некоз А.В. Юридичні клініки в системі розвитку безоплатної правової допо- моги та перспективи їх діяльності в Україні. *Право і суспільство*. 2015. №6-2. Ч.3. С. 30-35.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011. 3460-VI *Ві- домості Верховної Ради України*. 2011. №51. Стор. 2136. Ст.577.

Мацак Максим Дмитрович,
студент Криворізького факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник –
к.і.н., доц. **Дацюк Т.К.**

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯНИНА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ

Безоплатна правова допомога (БПД) — правова допомога, що надається особі, яка її потребує, але не бажає або не може її оплатити, та фінансується коштом державного, місцевого бюджетів, або з інших джерел.

Право на безоплатну правову допомогу — гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу. При реалізації права на безоплатну правову допомогу не допускається застосовування привілеїв чи обмежень до осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Актуальність питання про створення дієвої системи безоплатної правової допомоги сьогодні не викликає сумніву, в Україні діє значна кількість нормативно-правових актів, які визначають правовий статус особи у різних сферах суспільного життя. Але у багатьох випадках громадяни, навіть знаючи, що їх певне право чи обов'язок регламентовані в законі, не обізнані з процедурою їх реалізації. Загальновідомим фактом є те, що для пересічного громадянина надання безкоштовної правової допомоги є нагальною потребою, оскільки правова допомога, яка надається адвокатами, юридичними фірмами, на жаль, сьогодні є доступною не для всіх категорій населення.

Стан забезпечення надання безоплатної правової допомоги в Україні знаходиться в центрі уваги вітчизняних спеціалістів у цій галузі, ця проблема вже розглядалася: Омельченко Т. В., Титикайло Р.

С., Удод М.В., Стаматіної М. В., Чебаненко А., Гнатів О. М., Оверчук С.В. та ін.

Закон України від 02.06.11 № 3460-VI «Про безоплатну правову допомогу» створив правову базу та механізм для реалізації права кожного на правову допомогу у випадках, коли вона повинна надаватися безоплатно. Цей Закон відповідає ряду міжнародних угод, учасницею яких є Україна, зокрема Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. і Міжнародному пакту про громадянські та політичні права 1966 р., які зобов'язують держави-учасниці надавати кваліфіковану безоплатну правову допомогу малозабезпеченим особам при обвинуваченні їх у вчиненні кримінальних правопорушень[1].

В Україні безоплатна правова допомога гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел (стаття 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»). Фінансування безоплатної правової допомоги залежить від її виду. Так, безоплатна первинна правова допомога фінансується за рахунок видатків Державного бюджету України на утримання відповідних органів виконавчої влади, місцевих бюджетів та інших джерел. А фінансування безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється лише за рахунок видатків Державного бюджету України[3].

На нашу думку, прийняття Закону України «Про надання безоплатної правової допомоги» було досить доцільним, та в подальшому сприятиме державі у забезпеченні належного виконання міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини, запровадженні європейських стандартів у галузі надання правової допомоги та доступу до правосуддя.

Дивлячись на досвід зарубіжних країн, підставно стверджувати, що значним кроком на шляху до вирішення проблеми безоплатної правової допомоги в Україні, стало впровадження юридичних клінік, які створюються як структурні підрозділи вищого навчального закладу і займаються наданням юридичної допомоги соціально незахищеним верствам населення на безоплатній основі.

Завдяки своєму функціонуванню юридична клініка створює умови для залучення студентів-правників до практики та надання безкоштовної правової допомоги тим, хто її потребує. Тобто така діяльність

містить в собі два компоненти: соціальний (безкоштовна правова допомога) та навчальний (вдосконалення практичних знань та умінь студентів).

Юридична клініка — це структурний підрозділ юридичного факультету або вищого навчального закладу, у рамках якого студенти надають безкоштовні юридичні консультації особам, що не мають можливості звернутися за платною юридичною допомогою.

У 20—30 роки ХХ століття термін «клінічна юридична освіта» вживається у США. Його поява визначила новий напрямок у сфері юридичної науки. В 70-х роках ХХ століття юридичні клініки в Америці набули високої популярності. Американська Асоціація юристів, відповідальна за здійснення нагляду за акредитацією юридичних навчальних закладів, пропонує американським школам права розглядати клінічну освіту як один із варіантів отримання студентами знань та закріплення їх на практиці.

Згодом клінічна освіта здобуває широку підтримку в інших країнах світу — Англії, Німеччині, Франції, Росії, інших європейських державах.

В Україні перша юридична клініка з'явилась у 1996 році. Це юридична клініка Pro bono (що в перекладі означає «Для добра») Київського національного університету ім. Тараса Шевченка[5].

До складу юридичної клініки, як правило, входять:

- директор (здійснює контроль її роботи, делегує частину своїх прав і обов'язків іншим співробітникам, видає накази та інші внутрішні документи);

- координатор (студент-юрист старшого курсу, який здійснює прийом клієнтів, працює зі студентами, а також веде облік і статистику справ);

- студентський директор (призначається і звільняється з посади директором юридичної клініки за погодженням викладачів-кураторів або декана факультету; він надає допомогу координатору клініки, заміщує його у випадку відсутності, забезпечує підбір і видачу нормативних актів для роботи студентів зі справами з надання консультацій клієнтам та підготовки їм правових документів);

- викладачі-практики юридичного факультету;

- студенти-консультанти (відбираються для роботи в клініці в ході конкурсу, співбесіди з директором або іншим способом)[2].

У Кривому Розі розпочала роботу безкоштовна юридична клініка

«Соломон». Саме таку назву отримала юридична клініка, яка 5 жовтня 2017 року запрацювала на Криворізькому факультеті Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Юридична клініка «Соломон» є структурним підрозділом Криворізького факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, створена як база для практичного навчання здобувачів вищої освіти. Свою діяльність юридична клініка здійснює відповідно до Положення про юридичну клініку «Соломон», затвердженого дорученням Криворізького факультету ДДУВС від 30.09.2016 № 9.

Головне призначення юридичної клініки полягає у створенні умов для надання безоплатної правової допомоги соціально незахищеним верствам населення, забезпечення безперервної практичної спрямованості професійної освіти.

Консультантами юридичної клініки є студенти Криворізького факультету ДДУВС згідно графіку чергувань, який складається щомісячно і затверджується деканом Криворізького факультету ДДУВС.

Для забезпечення ефективної роботи клініка співпрацюватиме з юридичними організаціями міста та районними виконавчими комітетами, керуючись правилами поваги до права, справедливості, об'єктивності, конфіденційності та компетентності.

З метою залучення громадян України президент оголосив 2018 рік – роком право просвітницького проекту «Я маю право!».

Загальнонаціональний правопросвітницький проект «Я маю право!» реалізується Міністерством юстиції у співпраці з системою безоплатної правової допомоги, територіальними органами юстиції, за підтримки юридичних клінік, міжнародних донорів та партнерів.

Мета створення – підвищити юридичну грамотність українців та сформуванню нову правову культуру в суспільстві. Це масштабна реформа правової свідомості, яка забезпечить сталий розвиток України як сучасної демократичної держави[4].

Підводячи підсумок, слід відмітити, що основні напрями розвитку системи безоплатної правової допомоги й механізми її державного регулювання мають бути конкретизовані розвиненою законодавчою базою, достатнім та ефективним бюджетним фінансуванням, досконало продуманою та виваженою концепцією, з урахуванням передового досвіду інших країн, адже саме на державу покладено обов'язок

щодо забезпечення особи правовою допомогою належного рівня. Такі обов'язки обумовлюють необхідність визначення в законах України, інших правових актах порядку, умов і способів надання цієї допомоги. Тому подальших досліджень потребує сучасний стан регулювання системи безоплатної правової допомоги; недостатньо чітко виділені механізми досягнення ефективності надання безоплатної правової допомоги, додаткового обґрунтування вимагають напрями удосконалення бюджетного (і можливо, іншого) фінансування цього інституту та оцінювання його якості.

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу». Відомості Верховної Ради України, 2011, ст.577.

2. Поняття та сутність безоплатної правової допомоги в Україні. М. В. Стаматіна. Право і Безпека. - 2012.

3. Теоретичні і практичні проблеми реалізації права на правову допомогу на досудових стадіях кримінального судочинства. Т. В. Омельченко. Право і Безпека.

4. Умови надання безоплатної правової допомоги в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини. С. В. Оверчук Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».

5. Юридичні клініки в Україні: роль, завдання та організаційно-правові засади: Посібник. За ред. М.В. Дулеби, 2003. – 120 с.

**Миропольський Веніамін
Вячеславович, студент**

Науковий керівник –

Савіщенко Вікторія Миколаївна,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЦЕНТРИ З НАДАННЯ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ТА ЇХ ОБОВ'ЯЗКИ

Україна є демократичною, соціальною та правовою державою, не лише тому, що це передбачено в ст. 1 Конституції України, а й тому, що людина, її життя і здоров'я стали найважливішими орієнтирами

стратегічного курсу розвитку сучасного українського суспільства. Головним обов'язком демократичної держави залишається гарантування прав і свобод людини та громадянина. Держава постійно несе відповідальність перед людиною за свою діяльність. Відповідно, Конституція України закріплює не лише основні права і свободи, а й конституційно-правові гарантії дотримання та захист таких прав. Важливу роль у забезпеченні реалізації, захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина в Україні як демократичній, правовій державі відведено праву особи на правову допомогу. Це право носить загальний характер, є невід'ємним конституційним правом кожної людини.

Відповідно до статті 59 Конституції України «Кожен має право на правову допомогу. У випадках передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». Існує досить багато імплементованих норм Україною міжнародно-правових актів із приводу надання безоплатної правової допомоги.

Основні положення про роль адвокатів, прийняті VII Конгресом ООН із запобігання злочинам у серпні 1990 р., встановлюють, що «особлива увага має приділятися бідним та іншим незаможним людям, оскільки вони самі неспроможні відстоювати свої права і мають потребу у допомозі адвоката». Також ратифіковано Міжнародний пакт «Про громадянські та політичні права» 1966 р., та Європейську конвенцію «Про захист прав людини і основоположних свобод» 1950 р., взяла на себе зобов'язання створити умови та можливості для надання безоплатної правової допомоги малозабезпеченим особам при обвинуваченні у вчиненні кримінального правопорушення. [2, с.33].

Відповідно Закону України «Про безоплатну правову допомогу», ми маємо визначення термінів про первинну та вторинну правову допомогу та вичерпний перелік суб'єктів, що можуть її надавати. В цій роботі, я б хотів детальніше зупинитися на такому суб'єкті вторинної правової допомоги як центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які додалися до переліку суб'єктів не тільки вторинної, а і первинної правової допомоги від 03.07.2018 року.

По-перше, зазначимо, що таке вторинна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.[3]

По-друге, беручи до уваги статтю 15 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», центри з надання вторинної правової до-

помоги є одним з двох суб'єктів такої допомоги, що за певних умов мають надавати особам юридичні послуги.

Також, проаналізувавши закон ми можемо виявити у суб'єктів є певні обов'язки які повинні виконуватись ними за для забезпечення надання правової допомоги особам, що потребують такої та підпадають під певний перелік критерій передбачених законом.

До таких обов'язків відносяться такі:

- Неухильно дотримуватися вимог Конституції України, цього Закону, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів;

- Надавати якісно та в необхідному обсязі безоплатну вторинну правову допомогу;

- Приймати до провадження справи осіб, які потребують безоплатної вторинної правової допомоги, відповідно до договорів, укладених з Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги, або наказів, виданих Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

- Не розголошувати конфіденційну інформацію про особу, яка стала відомою у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги.

Хоча у деяких правників виникають певні питання та негативне ставлення щодо такого суб'єкта, адже як зазначив адвокат Гончаренко С.В.: «Зазначені в Законі «Про безоплатну правову допомогу» всеохоплюючі повноваження центрів фактично нівелюють адвокатуру, як конституційно визначений інститут із забезпечення права на захист та надання правової допомоги, порушують цілісність адвокатури, частково підпорядковуючи її державними органам. Необмежене коло повноважень центрів, котре може встановлюватися поза зазначеним Законом Положенням про центри (п. 13 ст.17 Закону), дає підстави що до управління адвокатурою може стати необмеженим»[2, с.34], - з такої цитати ми можемо зробити висновок, що такий закон є обмежувачим діяльність суб'єктів, що намагаються сприяти безоплатній допомозі, що на мою думку є неприпустимим, адже у ст. 1 Кодексу поведінки європейських адвокатів, що поширює свою чинність і на Україну, йдеться про призначення адвоката: «У суспільстві, що ґрунтується на верховенстві права, адвокат виконує особливу роль». Підкреслюється,

що призначення адвоката покладає на нього різноманітні правові та моральні зобов'язання, зокрема перед громадськістю, для якої існування вільної і незалежної професії адвоката, «є надзвичайно важливим засобом забезпечення прав людини проти влади держави та інших інтересів у суспільстві», а обов'язки, що покладаються на адвоката, вимагають від нього абсолютної незалежності, він має бути вільним від будь-якого іншого впливу.[1, с.13]

Також, можна додати таку негативну сторону, як те, що матеріальна забезпечення адвокатів, що співпрацюють з такими центрами, в порівнянні з адвокатами, що працюють самі на себе, мале, адже приватні адвокати, тобто ті що працюють самі на себе, самі вираховують свій гонорар та самі обирають собі справи.

Як позитивну сторону такого закону можна відмітити те, що він робить доступним для певних соціальних верств юридичну дорогу, а також гарантує певний захист у суді.

У висновку, мені б хотілося зазначити, що центр безоплатної правової допомоги є водночас гарним, так і недосконалим рішенням нашої держави, адже можна було зробити безоплатну правову допомогу через певні квоти для адвокатів на таку діяльність, щоб дотримуватися права адвокатів на вибір справ на їх розсуд. Або ж у рамках центру безоплатної допомоги дозволяти адвокатам самим вибирати справу з певного переліку.

---

1. Гончаренко С. В. «Проблеми надання безоплатної правової допомоги. Короткий огляд нових тенденцій.»// Гончаренко С.В.// адвокат, кандидат юридичних наук, доцент – 2011-№11(134) - с.13

2. Форманюк В.І. «Надання безоплатної вторинної допомоги в Україні»// Форманюк В.І. // кандидат юридичних наук, доцент – 2014- 29 випуск – с.33, 34

3. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, ст.577//<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

4. Положення «про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги»//<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1091-12#n15>

Мудренко

Олександра Вячеславівна,

студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,

професор кафедри загальноправових

дисциплін юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У НАДАННІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Підвищення якості правової допомоги та підтримка реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу», а також сприяння у розробці та застосуванні законодавства з метою виконання відповідних рішень Європейського суду з прав людини є серед пріоритетів, зазначених у Плані дій Ради Європи для України на 2015–2017 рр.

Українська система правової допомоги передбачає широке коло осіб, які можуть отримати БВПД у кримінальному провадженні, а також у разі адміністративного затримання та арешту, тим сприяючи широкому доступу до правосуддя та забезпечуючи ефективніший захист прав людини. Особи, які мають право на БВПД, у змозі скористатися численними правовими послугами. Такий великий обсяг БВПД є вельми позитивним моментом. Той факт, що первинна правова допомога (в основному правові консультації та складання непроцесуальних документів) також є доступною і в кримінальних справах, означає, що особи можуть отримувати консультації на всіх етапах. Не менш важливою є доступність правової допомоги після ухвалення вироку та під час виконання покарання. Однак схоже, що, як і раніше, спостерігаються випадки, коли органи, які здійснюють затримання, не сповіщають про нього центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, і що досі використовуються різні прийоми для уникнення обов'язкового залучення адвоката (див. детальніше главу 2).

Необхідні узгоджені зусилля всіх суб'єктів кримінальної юстиції для забезпечення в Україні дієвого раннього доступу до адвоката будь-якому підозрюваному чи обвинуваченому.

Встановлення, чи має особа право на отримання правової допомоги у кримінальному провадженні, є простим, коли підозрювані затримані або перебувають під вартою, але в інших ситуаціях це, здається, досить складно здійснити у двох аспектах. По-перше, це буває складним щодо тих, хто не перебуває під вартою і хто потребує правової допомоги під час кримінального провадження, і, по-друге, щодо тих, кого було затримано (взято під варту) і потім звільнено, оскільки не зовсім зрозуміло, чи надаватиметься правова допомога до остаточного вирішення справи в суді

Система правової допомоги зробила важливі кроки у підвищенні обізнаності про право на правову допомогу. Інформацію про правову допомогу розміщено на веб-сайті КЦПД і веб-сайтах ЦБВПД. Однак цього не достатньо. Потрібна стратегія для підвищення обізнаності серед громадськості. Особливо важливим є співробітництво з іншими зацікавленими сторонами, насамперед поліцією, органами прокуратури і судами.

Одне з основних нововведень Закону про БПД стосується нової системи призначень адвокатів для надання правової допомоги. РЦБВПД призначають надавачів правової допомоги з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Цей реєстр включає осіб, які вже мають свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю (є членами НААУ), відібраних з дотриманням чіткого порядку. Відбір включає виконання тестових завдань і проведення співбесіди, яку здійснюють конкурсні комісії у складі представників адвокатури, суддівського корпусу, громадянського суспільства, системи БПД і Мін'юсту. До ухвалення Закону про БПД адвокатів призначали міліція, інші органи кримінального розслідування і суди. Переважна більшість зацікавлених сторін зі сфери кримінальної юстиції, опитаних під час візитів для збору даних, підтвердили переваги нової системи призначення та високо оцінили її, насамперед за руйнування небезпечних зв'язків між органами кримінального розслідування, прокуратурою, судами, з одного боку, і адвокатами, з іншого боку. Видається, що нова система істотно зміцнила незалежність адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Призна-

чення адвокатів спеціалізованими інституціями чи органами з надання правової допомоги є звичайною практикою в багатьох європейських країнах. <https://rm.coe.int/16806aab13>

Ключовим аспектом під час реалізації Закону є забезпечення якості безоплатної правової допомоги. Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 28 Закону на Міністерство юстиції України покладено повноваження щодо затвердження стандартів якості надання безоплатної правової допомоги. У відповідному наказі цього відомства зазначається, що вказані стандарти є комплексом основних характеристик моделі гарантованого державою захисту, передбачених міжнародними правовими актами, законодавством України, у межах яких та з урахуванням узгодженої правової позиції із суб'єктом права на БВПД адвокат є незалежним в обранні правової позиції для здійснення активного та розумного захисту прав, свобод та законних інтересів всіма не забороненими законом способами. Звісно, що стандарти БВПД – це формалізовані умови, які розроблені задля того, щоб проголосити виконавчою владою держави власні очікування щодо досконалості цієї послуги; спрямувати на їх реалізацію практику суб'єктів надання безоплатної правової допомоги, оцінювати якість їхньої роботи та звітувати перед суспільством, якому служить система безоплатної правової допомоги. Стандарти є певними орієнтирами, доволі сталими й такими, що їх ніколи не вдається досягти повною мірою, оскільки процес забезпечення якості роботи суб'єктів надання безоплатної правової допомоги вимагає постійних зусиль і вдосконалення, яке, як відомо, не має меж. Оцінювання якості надання адвокатами БВПД здійснюють відповідно до цих стандартів комісії, утворені для цієї мети радами адвокатів регіонів, за поданням відповідних центрів у встановленому порядку. Безперечно, що діяльність у цьому напрямі має ґрунтуватися на коректній методології, пов'язаній зі стандартами та критеріями якості діяльності адвокатів, а також зі стандартами збирання й аналізу даних, яка має бути частиною плану виконання зобов'язань держави з надання громадянам правової допомоги. Моніторинг якості надання адвокатами БВПД здійснюють Координаційний центр з надання правової допомоги та регіональні центри З огляду на виникнення нових умов реалізації принципів судочинства в зв'язку з набранням чинності модернізованими процесуальними кодексами, а також те, що БПД є частиною процесуальних механізмів, які мають забезпечити ефективний, справедливий, неупереджений та своєчасний захист прав і сво-

бод особи в суді, вимоги стандартів якості допомоги мають корелювати з динамікою цивільного та адміністративного судочинства, зумовленою впровадженням нових редакцій Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України. Окремі положення наказу Міністерства юстиції України від 21 грудня 2017 року № 4125/5 мають систематично синхронізуватися із судовою практикою застосування цих законодавчих новел, адже положення наказу формувалися лише на підставі норм щойно ухвалених кодексів без перевірки їх практикою. Тому, на наш погляд, моніторинг реалізації стандартів якості надання БВПД у цивільному та адміністративному судочинстві в процесі впровадження нових редакцій процесуальних кодексів і формування судової практики має здійснюватися і з метою з'ясування адекватності та валідності, а також удосконалення цього правового інструменту.

Корисним у цьому плані буде залучення до формування пропозицій представників адвокатського самоврядування, вищих юридичних навчальних закладів і наукових установ, громадських організацій тощо. Загалом система моніторингу якості надання адвокатами БВПД має орієнтуватися на оцінку рівня задоволеності громадян як споживачів цієї послуги. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, зазначимо, що конституційне право особи на отримання правової допомоги відіграє важливу роль у забезпеченні захисту та охорони прав і свобод людини й громадянина в Україні як демократичній, соціальній, правовій державі. Гарантія права особи на отримання правової допомоги, а у випадках, передбачених законом, безоплатну правову допомогу, є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, але й додержанням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань. Практика свідчить, що наразі система надання безоплатної правової допомоги перебуває на етапі становлення, ще не завершено процес її інституалізації та правового регулювання, тому нею не досягнутий рівень європейських стандартів забезпечення доступу особи до правосуддя та якості правових послуг, а ця сфера в окресленому аспекті потребує удосконалення.

Вважаємо за доцільне Координаційному центру з надання правової допомоги та регіональним центрам в процесі впровадження нового Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України, формування судової практики та на-

копичення правозастосовного досвіду проводити моніторинг реалізації стандартів якості надання БВПД у цивільному та адміністративному судочинстві в режимі зворотного зв'язку. Такий метод дасть змогу оперативно й своєчасно виявляти та усувати функціональні (зокрема, процесуальні) недоліки системи стандартів шляхом коректування основних параметрів і формування нових рівнів, що в цілому сприятиме удосконаленню вказаного правового інструментарію забезпечення якості правової допомоги. Задля підвищення рівня доступності такої допомоги громадянам доречно суттєво її дебіюрократизувати, спростивши процедуру звернення осіб для її отримання, зокрема скоротивши перелік і зобов'язавши персонал центрів надання допомоги перевіряти відповідність йому документів та витребувати їх лише за необхідності.

Адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги. Адвокат зобов'язаний належним чином надавати безоплатну вторинну правову допомогу – якісно, в повному обсязі та у визначені строки; чергувати згідно з графіком, у тому числі у нічний час, вихідні, святкові та неробочі дні, з метою забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги особам з моменту їх затримання та ін.

1. <http://unba.org.ua/news/2920-rau-zaklikae-povernutisya-do-profesijnoi-diskusii-shodo-zakonu-pro-advokaturu.html>
2. <https://rm.coe.int/16806aab13>
3. <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj2sMmr8ofeAhUIjSwKHRDLD7gQFjACegQIBxAB&url=http%3A%2F%2Fukrainepravo.com%2Fnews%2Fukraine%2Fnabraly-chynnosti-zminy-do-zakonu-pro-bezoplatnu-pravovu-dopomogu-%2F&usg=AOvVaw3uBWpsU5j--uhQv5ffEfVe>
4. <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj2sMmr8ofeAhUIjSwKHRDLD7gQFjADegQIBhAB&url=http%3A%2F%2Fsumy.legalaid.gov.ua%2Fua%2Fpersonnel%3Fid%3D1325%3Abezoplatna-pravova-dopomoha-pytannya-ta-vidpovidy&usg=AOvVaw0jsyQdihKBOt5KDOersSNM>
5. http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2018/koziakov_govoruha.pdf
6. <https://justice-km.gov.ua/uploads/files/BPD.docx>
7. <http://unba.org.ua/news/2920-rau-zaklikae-povernutisya-do-profesijnoi-diskusii-shodo-zakonu-pro-advokaturu.html>

Мурзо Євгенія Олександрівна,
курсант Національної академії
внутрішніх справ

ПРАВО ОСОБИ НА ВІЛЬНИЙ ВИБІР ЗАХИСНИКА У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Основним елементом права на професійну правничу допомогу є право на вільний вибір захисника своїх інтересів. З практики ЄСПЛ випливає [1], що підозрюваний/обвинувачений має право користуватися послугами захисника на свій вибір, якщо він має достатні для цього фінансові засоби. Таким чином, обвинувачений, який використовує допомогу призначеного захисника безкоштовно, не має можливості вибору чи вираження своєї думки з цього питання, навіть не дивлячись на те, що право вибору не є абсолютним, і може бути обмежено національним законодавством. Проте воля обвинуваченого (або підозрюваного) мають враховуватися при призначенні захисника. Гарантією встановлення між ними довірчих відносин є вибір обвинуваченим того адвоката, який, на його думку, є найбільш компетентним і якому він зможе довіритися.

На сучасному етапі розвитку України та інших держав світової спільноти гостро постало питання правового захисту людей, які неспроможні оплатити надання їм правничої допомоги. У пункті 3 (с) статті 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено, що «...за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя» [2].

У справі «*Артіко проти Італії*» (13.05.1980) ЄСПЛ було зазначено, що пункт 3 (с) статті 6 КЗПЛОС гарантує право на адекватний захист у ході судового розгляду, який здійснюється як особисто, так і за допомогою адвоката; це право підсилюється обов'язком з боку держави надати в певних випадках безоплатну юридичну допомогу. Також Суд нагадав, що КЗПЛОС покликана гарантувати не теоретичні або ілюзорні права, а їх практичне та ефективне здійснення. Також він зазначив, що КЗПЛОС гарантує «допомогу», а не «*призначення захисника*», оскільки призначений адвокат може або померти, або захворі-

ти, або може бути позбавлений можливості виконувати свої обов'язки або навіть ухилятися від їх виконання. Влада, якщо вона повідомлена про ситуацію, що виникла, повинна або замінити його, або примусити виконувати свої обов'язки.

Відповідно до ст. 6 Конвенції та рішень ЄСПЛ доцільно внести до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» та Кримінального процесуального кодексу України зміни, які б дозволили суб'єкту права на безоплатну професійну правничу допомогу обирати адвоката включеного до Єдиного реєстру адвокатів України. Функція держави має обмежуватися лише координацією надання такої допомоги із збереженням гарантій адвокатської діяльності. У разі відсутності волевиявлення підозрюваного, обвинуваченого йому призначається адвокат в загальному порядку. Такий підхід дозволить нівелювати існуючу практику призначення «потрібних» захисників, суттєво економити бюджетні кошти та значно підвищить ефективність системи правозахисту в Україні.

На мою думку, вивчення та врахування міжнародного досвіду з питань забезпечення права на професійну правничу допомогу, вже дало для України позитивний ефект. Подальша імплементація відповідних міжнародно-правових норм, безумовно, сприятиме розвитку національного законодавства України, раціональному вирішенню актуальних питань та удосконаленню системи забезпечення професійної правничої допомоги.

---

1. Слущка Т.І. Деякі правові позиції ЄСПЛ у кримінальному провадженні // Протокол: юридичний інтернет-ресурс. URL: <https://barristers.org.ua/news/deyaki-pravovi-pozytsiyi-yespl-u-kryminalnomu-provadhenni/> (дата звернення: 15.03.2018).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року // Урядовий кур'єр. 2010. № 215.

Нагорна Катерина Григорівна
студентка

Науковий курівник –

Новосад Анастасія Сергіївна

к.ю.н., доцент кафедри

цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ПРАВНИЧА ДОПОМОГА

Проведення судової реформи в Україні ознаменувалося суттєвим оновленням чинного законодавства України, яке регулює професійну адвокатську діяльність. Одним з основних чинників цього стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», яким було запроваджено новий вид надання правової допомоги – професійну правничу допомогу.

Беручи до уваги вищенаведені зміни до законодавства України, слід підкреслити, що за чинною редакцією статті 131-2 Конституції України передбачено, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Специфіка нового поняття «професійна правнича допомога» знаходить своє відображення і в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 10 якого регламентує особливості професійної правничої допомоги при реалізації права на справедливий суд [3].

Цивільний процесуальний кодекс України (далі - ЦПК) містить прямі норми щодо здійснення представництва в суді як виду правничої допомоги виключно адвокатом (крім установлених законом випадків).

У статті 15 ЦПК уточнили термін – «правнича допомога». Представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом крім випадків встановлених законом. У такий спосіб реалізована адвокатська «монополія».

1. Учасники справи мають право користуватися правничою допомогою.

2. Представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом.

3. Безоплатна правнича допомога надається в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правничої допомоги.

Згідно зі ст. 60 ЦПК України представником у суді може бути адвокат або законний представник, за винятком представництва у справах, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах, де представником може бути особа з 18 років, яка має цивільну процесуальну дієздатність, а також представництва законним представником для малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [2].

Таким чином, у Кодексі знайшли відображення норми Конституції України щодо здійснення представництва іншої особи в суді виключно адвокатом (ч. 3 ст. 131² Конституції).

Водночас, згідно з ч. 4 цієї ж статті законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Але звертаємо увагу, що норма ЦПК України щодо здійснення представництва виключно адвокатом, на нашу думку, має застосовуватися судами з урахуванням норм п. 16¹ Розділу XV Перехідних положень Конституції України [1], згідно з якими представництво виключно адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 1 січня 2017 року; у судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 року.

Як зауважує В. В. Заборовський представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 1 січня 2020 року. У провадженнях, розпочатих до набрання чинності Законом України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” (до 2 червня 2016 року), представництво у суді здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню [4].

Саме Конституція України, як зазначено у ст. 8 має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, а її норми мають застосовуватися як норми прямої дії.

Крім того, згідно з ч. 4 ст. 3 ЦПК України в новій редакції закон,

який встановлює нові обов'язки, скасовує чи звужує права, належні учасникам судового брати, чи обмежує їх використання, не має зворотної дії в часі [2].

Відтак, представництво у судах першої інстанції виключно адвокатами здійснюється з 1 січня 2019 року. При цьому необхідно враховувати також дію норм у часі та дату відкриття відповідного провадження в аспекті того, що нові норми не мають обмежувати права учасників справи, які вони мали на момент відкриття провадження (зокрема брати участь у справі через представника, який не є адвокатом).

Окремо зазначає Бичкова С. С., що для громадян, які не можуть / не хочуть скористатися правничою допомогою адвоката (з будь-яких причин) або хочуть самі брати участь, навіть маючи представника, передбачена можливість самопредставництва стороною, третьою особою – брати участь у судовому засіданні особисто. Самопредставництво для юридичної особи – це можливість участі у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення [5].

Фактичне передбачення на конституційному рівні виключного представництва адвокатами потребує також і деталізованого відображення в процесуальних кодексах України – цивільний процесуальний кодекс, кодекс адміністративного судочинства, господарський процесуальний кодекс. Разом з цим, беручи до уваги діяльність органу законодавчої влади, наслідком якої стало прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу», вважаємо, що з огляду на запровадження фактично нового виду правової допомоги (професійно правничої), доцільною є розробка та прийняття нового Закону України «Про професійну правничу допомогу в Україні».

---

1. Конституція України: закон України від 30 вересня 2016 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 30. Ст. 141. С. 34, 45.

2. Цивільно – процесуальний кодекс України від 7 січня 2018 року С. 211, 344.

3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII С. 67.

4. Професійна діяльність адвоката – це правова, юридична чи професійна правнича допомога / В. В. Заборовський //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 38(2). С. 140-145.

5. Бичкова С. С. Представництво в цивільному процесі України: законодавчі зміни / Бичкова С. С. // Цивільний процес на зламі століть: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю заснування каф. цив. процесу (м. Харків, 20–21 жовт. 2016 р.). Харків.: Право / за заг. ред. К. В. Гусарова, 2016. С. 13-15.

Нікітіна Ольга Володимирівна,
студентка

Науковий керівник –

Капліна Галина Анатоліївна

*к.ю.н., доцент кафедри правознавства
юридичного факультету*

*Східноукраїнського національного
університету ім. В. Даля*

(Юридична клініка «PRO BONO»)

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ

На сучасному етапі розвитку та діяльності нашої держави питання масового внутрішнього переміщення осіб в Україні залишається одним з найгостріших явищ, оскільки необхідність забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб вже протягом чотирьох років залишається важливим та складним процесом в українському суспільстві. Так, у осіб, що належать до категорії ВПО, виникає перелік питань щодо їх соціального захисту. Через це дуже часто ВПО потребують таких видів правових послуг як роз'яснення з правових питань, правові консультації, складення скарг та процесуальних документів, що відноситься до безоплатної первинної правової допомоги. Тому постає питання визначення ролі та місця юридичних клінік, як суб'єктів безоплатної правової допомоги, в забезпеченні правової допомоги та захисті прав внутрішньо переміщених осіб.

За результатами діяльності Координаційного центру з надання правової допомоги, за останній рік кількість звернень громадян за безоплатною правовою допомогою суттєво збільшилась в усіх областях України та вдвічі зросла кількість наданої первинної та вторинної допомоги [1]. Це говорить про запит та потребу населення, серед якого велика кількість внутрішньо переміщених осіб, в отриманні безоплатної правової допомоги.

Так, станом на 24 вересня 2018 року, згідно з офіційними даними Міністерства соціальної політики України, на облік взято

1 518 937 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим. Найбільша кількість ВПО зосереджена саме на територіях, які контролюються українським урядом в Донецькій та Луганській областях [2].

Переміщення осіб призвело до виникнення труднощів в правовому полі, а саме в реалізації та захисті прав. Наприклад, такі як право власності, відновлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, доступу до житла, придатного для проживання, тощо. На теперішній час, для Луганської області найбільш актуальним залишається питання гарантування конституційних прав та уникнення порушень прав людини в умовах проведення операції Об'єднаних сил. Постає питання щодо ролі юридичних клінік, як суб'єкта безоплатної первинної правової допомоги.

Проаналізувавши кількісний показник звернень громадян до Правової лабораторії клінічних методів навчання «PRO BONO» в Луганській області за 2018 рік, маємо співвідношення питань, за якими студентами-консультантами надавалася юридична допомога, яка стосувалася найчастіше цивільного права, права соціального забезпечення, спадкового права та конституційного права. Більше половини клієнтів були саме внутрішньо переміщені особи. У відсотковому співвідношенні, питання цивільного права становлять 45 %, права соціального забезпечення 40 %, спадкового права 10 %, конституційного 5 %. Вказані показники свідчать про достатній рівень довіри з боку громадян у Луганському регіоні щодо правових консультацій та юридичної допомоги, яку надають студенти-консультанти юридичної клініки.

Крім надання правових консультацій, в Луганській області юридична клініка є інструментом підвищенні правової обізнаності населення, в тому числі, внутрішньо переміщених осіб. Саме через недостатній рівень знань у сфері прав людини, дуже часто відбувається їх порушення. Так, студенти-консультанти Юридично клініки «PRO BONO», в рамках співробітництва з Головним територіальним управлінням юстиції у Луганській області, беруть участь в правопросвітніх заходах, таких як Всеукраїнській проект «Я маю право!», метою якого є підвищення правової грамотності громадян, створюють інформаційні правопросвітні продукти, буклети та поширюють серед населення регіону.

Таким чином, можна зробити висновок, що поєднання в роботі клініки таких цілей як забезпечення населення кваліфікованою та безкоштовною правовою допомогою, формування правової культури та правосвідомості серед населення, можливість набувати практичні навички студентами-юристами, посилює роль юридичних клінік в системі безоплатної правової допомоги. На сучасному етапі роль юридичної клініки у наданні безоплатної первинної допомоги є вагомим, оскільки існування такого суб'єкту надання правової допомоги на території, де зосереджена велика кількість внутрішньо переміщених осіб, які потребують правової допомоги, є необхідною. Досвід Юридичної клініки «PRO BONO» підтверджує важливість існування даного суб'єкта в Луганській області, оскільки основу клієнтської бази становлять саме внутрішньо переміщені особи.

1. Офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/rozvitok-sistemi-bpd-zorientovaniy-na-potrebi-gromadyan-ta-gromad>.

2. Офіційний веб-портал Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/15928.html>.

Овсянік Анастасія Віталіївна,
курсант

Науковий керівник –

Уткіна Г.А., доц., к.е.н.,

доцент кафедри

спеціальних дисциплін

Криворізького факультету ДДУВС

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

За останні роки збільшилася чисельність поліцейських, що постраждали в наслідок виконання службових обов'язків. Тому захист честі та гідності працівників поліції – це дуже гостра та актуальна проблема. Однією із причин є нестабільна соціально-економічна ситуація у країні, а також стала думка щодо працівників поліції, через негативний досвід, який залишився ще з часів міліції. У зв'язку з такою дум-

кою - неповага та прискіпливе відношення переслідують працівників на кожному кроці.

Практичне забезпечення безпеки служби, праці та життя працівників органів внутрішніх справ вимагає наукового підходу до розв'язання існуючих у цій сфері проблем. Найперше завдання науки полягає у визначенні сутності поняття цього явища. Лише на цій підставі можуть бути правильно розв'язані всі теоретичні й практичні питання наукового, нормативно-правового та методичного забезпечення управління безпекою діяльності працівників органів внутрішніх справ.

Аспекти охорони честі та гідності у своїх дослідженнях та працях розглядали: А.Л. Анісімов, Ю.В. Баулін, А.В. Грищук, А.А. Дудоров, В.І. Осадчий, А.Н. Костенко, І.С. Ной та ін. Однак, незважаючи на велику кількість робіт з приводу цієї теми, не здійснено виокремлення причин і тому не зазначені шляхи вирішення проблеми, що і потребує подальшого розгляду.

У Конституції України закріплено, що всі люди є вільними і рівними у своїх гідності та правах (ст. 21), що кожен має право на повагу до його гідності (ст. 28), зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, ніхто не має права зазіхати на права та свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68). У ст. 3 Конституції України визначено, що «людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Честь і гідність є важливими нематеріальними благами, певною соціальною оцінкою особи, яка визначається поведінкою, діями та професійною діяльністю. «Честь і гідність громадян – особисті, невід'ємні від особи немайнові блага, що охороняються як цивільним, так і кримінальним правом. Враховується, що честь – це певна соціальна оцінка громадянина, об'єктивне ставлення до нього, яке утворює його матеріальну і ділову репутацію. Гідність – це усвідомлення особою своїх якостей, здібностей, світогляду і суспільного значення» [2, с. 351]. Право на захист честі та гідності закріплено як у національних нормативно-правових актах, так і в низці міжнародних правових документів, зокрема в Загальній декларації прав людини (1948 р.), Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966 р.), Мінімальних стандартних правилах поведіння

з в'язнями (1955 р.) та інших. Отже, право на честь і гідність є основним конституційним правом людини. Уявлення про рівну гідність усіх людей є основоположним фундаментом їх рівноправності та перешкодою для встановлення необґрунтованих привілеїв чи обмежень стосовно окремих осіб. Побудова громадянського суспільства в Україні не можлива без належної системи правового захисту честі та гідності особи.

Кримінально-правовий захист честі та гідності особи передбачений у чинному кримінальному законодавстві України.

Особливо актуальним захист честі та гідності є для працівників поліції. Діяльність працівників Національної поліції України у більшості випадків пов'язана з небезпекою та стресовими ситуаціями. Можливість нападу на працівників поліції існує протягом усього часу патрулювання і навіть просто носіння форми та зброї. Загостренню проблеми життєдіяльності працівників поліції сприяє криміногенна ситуація, що склалася у суспільстві.

Підкреслюючи своєрідність умов професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ, М. В. Виноградов наголошує на високій імовірності виникнення психічних розладів [3, с. 16], а В. Г. Андросюк зазначає, що багато екстремальних випадків виникає у працівників не лише на службі, а й в умовах, не пов'язаних з вирішенням оперативно-службових завдань (конфліктні взаємовідносини в найближчому суспільному оточенні — сім'я, сусіди, знайомі; провокаційні дії осіб у громадському транспорті, місцях масового відпочинку громадян, магазинах, установах) [3, с. 40].

Поліцейський виступає з одного боку як громадянин України, а з іншої як службова особа, яка часто стикається з випадками порушення власних прав при виконанні своїх обов'язків.

Забезпечення особистої безпеки працівника поліції зумовлюється його індивідуально-психологічними особливостями, рівнем фізичного розвитку та інтелекту, рівнем моральних якостей, професійними навичками і вмінням вирішувати конфліктні ситуації, здатністю до самостійного аналізу професійної діяльності з метою розробки нових елементів стратегії і тактики, удосконалення засобів і прийомів ефективного виконання оперативно-службових завдань [4, с.80].

З огляду на це необхідно активізувати кадрову роботу в органах поліції, переглянути основні напрямки виховної роботи з персоналом. Порядок прийому кандидатів на службу в поліцію необхідно здійс-

нювати відповідно до вимог ст. 81 закону України «Про Національну поліцію», необхідно визначити професійний статус кожної посади і не лише вимагати від працівника поліції відповідати займаній посаді, а й морально та матеріально підтримувати і захищати його.

У зверненнях, що нерідко надходять до керівників органів поліції, наявна інформація щодо неправомірної поведінки поліцейських, інколи висуваються обвинувачення у вчиненні тяжких злочинів. Найбільше надходить повідомлень про дисциплінарні проступки й аморальну поведінку, що свідчить про негативні ділові та моральні якості працівників поліції. Такі звернення безпосередньо зачіпають честь і гідність поліцейських. По кожному з таких звернень проводиться ретельна перевірка та службові розслідування. Тому буде доречним проводити не тільки бесіди з поліцейськими стосовно ділової етики спілкування з громадянами, а й їх навчання з метою підвищення культурних та мовних навичок.

Необхідно також звернути увагу на психологічну підготовку поліцейських, що дасть змогу їм підвищити психологічну стійкість в умовах стресогенних ситуацій. Невміння працівника поліції регулювати свій психічний стан і дії призводить до негативних, часто тяжких наслідків як для нього самого, так і для оточуючих. Невміння керувати своєю поведінкою знижує здатність особистості соціально-психологічно адаптуватися до наявних умов середовища, є серйозною перешкодою в реалізації її життєвого потенціалу. Оволодіння працівниками прийомами та методами психологічної саморегуляції є вельми актуальним завданням сучасності. Великих успіхів у службовій діяльності досягають працівники, в яких «міцніші нерви», які краще вміють налаштуватися на боротьбу зі злочинцем, більш раціонально розпоряджатися не тільки своїми фізичними та розумовими ресурсами, а і зберігати на оптимальному рівні нервово-психічну активність, проявляти у складних ситуаціях оперативно-службової діяльності свою психологічну стійкість

Вдосконалення системи організаційно-правових заходів у сфері забезпечення охорони та захисту життя, здоров'я, честі, гідності й недоторканності працівників органів внутрішніх справ під час виконання останніми посадово-функціональних обов'язків передбачає підвищення їх професіоналізму. Професіоналізм працівників органів внутрішніх справ — це передусім високий рівень їх теоретично-

практичної підготовки щодо виконання посадових функцій та завдань. Для того, щоб стати професіоналом, треба не лише вчитися, а й оволодівати професією практично. Бажання бути правоохоронцем повинно виникнути не через перегляд вітчизняних і зарубіжних бойовиків і серіалів, а через особисте усвідомлення небезпечності, непередбачуваності, іноді невдячності цієї професії. При опануванні професії поліцейського необхідно приділяти достатню увагу розвитку цілісної особистості – логіка, фізична сила, психологічна витримка, мовні навички. Тільки свідомий вибір кожного поліцейського може надалі дати потужний поштовх до формування професіонала своєї справи, бажання постійно підвищувати свою професійну майстерність не тільки через розвиток фізичних можливостей і навичок володіння вогнепальною зброєю та спеціальними засобами, а й уміння бути толерантним, виваженим, неупередженим, уважним до потреб людей.

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 20.11.2017).

2. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2009. – 382 с.

3. Виноградов М. В. Проблемы распространенности, диагностики и профилактики психических расстройств среди личного состава органов внутренних дел / М. В. Виноградов. – М.: МВД СССР, 1982. – 121 с.

4. Особиста безпека органів внутрішніх справ та охорона праці в галузі: навч.-практ. посіб./ уклад. В.П. Оліградський, В. Я. Долішня. – Івано-Франківськ, 2004.

Олійник Ангеліна Олександрівна,
студентка Донецького державного
університету управління,
лаборант юридичної клініки «Феміда»

ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ В СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Гарантією соціальної справедливості будь-якого суспільства є достатній рівень юридичної обізнаності і можливості отримання безоплатної кваліфікованої правової допомоги.

Право професійної правничої допомоги гарантується Конституці-

єю України (стаття 59) [1]. Причиною проблематичності реалізації права на професійну правничу допомогу була відсутність єдиної законодавчо визначеної політики у сфері надання правничої допомоги, через що вона не реалізовувалась в повному обсязі ще з моменту прийняття Конституції.

На сьогодні проблеми здійснення правового захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах активного правового реформування всіх галузей суспільного життя залишаються невирішеними: обумовлено це відсутністю дієвої системи безоплатної правової допомоги в Україні. Прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» стало вагомим кроком на шляху до реалізації права на правову допомогу кожним та визначення механізму надання безоплатних правових послуг.

Постійне збільшення попиту на безоплатні правові послуги, обмежена кількість адвокатських ресурсів і специфіка юридичної роботи (неможливість її автоматичного прискорення, клопітливість та уважність) унеможлиблюють практичну реалізацію закону в повній мірі. Необхідним є залучення альтернативних суб'єктів до надання безоплатної правової допомоги – вагоме місце серед яких належить юридичним клінікам.

Причиною того, що юридичні клініки стали одним з небагатьох реально діючих форми надання правової допомоги малозабезпеченим верствам населення є відсутність допомоги державної системи щодо належного фінансування діяльності суб'єктів, які здійснюють надання безоплатної правової допомоги.

Метою та основним завданням юридичних клінік є підвищення рівня практичних знань, умінь та навичок студентів юридичних спеціальностей, забезпечення доступу представників соціально вразливих верств населення до правової допомоги, формування правової культури громадян, впровадження в навчальний процес елементів практичної підготовки студентів правників у сфері юридичних послуг [2].

Покращенню практичної підготовки студентів-правників сприяло становлення та розвиток юридичних клінік в українських вищих навчальних закладах. Юридична клінічна освіта передбачає надання студентам-практикантам юридичної клініки можливості набуття навичок практичної діяльності за фахом.

Юридична клінічна освіта передбачає сполучення практичного та

теоретичного компонентів в юридичній освіті. Позитивною особливістю її є оволодіння студентами-клініцистами основ професійної етики, правової культури, накопичення досвіду роботи із малозабезпеченими верствами населення. Згідно з Типовим положенням про юридичну клініку ВНЗ України, безоплатна юридична консультація надається студентами старших курсів для соціально вразливих верств населення [3].

Одним розповсюдженим проблемним питанням є інформування громадськості про діяльність юридичних клінік. Досить часто люди не знають, куди їм звертатись за допомогою, а це в свою чергу впливає на посередні показники кількості консультацій студентами-клініцистами. Кожна юридична клініка, реалізуючи навчальну функцію, повинна забезпечувати належне консультування клієнтів студентами. Серед інших рекомендацій експерти пропонують застосовувати письмову форму консультування, яка вважається ефективнішою для практики студента-клініциста, а також дозволяє убезпечувати юридичну клініку від можливих безпідставних претензій [4].

Найбільша перевага юридичних клінік полягає в тому, що вони демонструють студентам значення відповідальності за власні слова, тобто за юридично надану пораду, таким чином, вони несуть перш за все соціальну відповідальність перед людьми. Це переносить юридичні знання з абстрактно-теоретичного рівня на рівень конкретних життєвих ситуацій та реальних проблем конкретних людей, що сприяє вихованню принципу соціальної справедливості у майбутніх фахівців з права [5].

В юридичній клініці «Феміда» Донецького державного університету управління (ДонДУУ) роблять перші кроки молоді спеціалісти. Ці кроки здійснюються завдяки кураторству кваліфікованих практикуючих юристів в реалізації наукового та практичного потенціалу студентської молоді.

Навесні Асоціацією юридичних клінік України за підтримки партнерів Української фундації правової допомоги, Міжнародного фонду «Відродження» та програмою «Нове правосуддя» USAID, розпочався моніторинг юридичних клінік України.

У квітні 2018 р. було проведено моніторинг юридичної клініки «Феміда» ДонДУУ, за результатами якого її діяльність була високо оцінена.

Моніторинг показав, що юридична клініка «Феміда» ДонДУУ

має чимало сильних сторін своєї діяльності, серед яких: підтримка юридичної клініки з боку університету, надання якісної безоплатної правової допомоги, достатня інтегрованість у навчальний процес та активна представленість юридичної клініки в юридичному-клінічному русі України. Враховуючи, що відродження цієї юридичної клініки відбувалося у надзвичайно складних умовах переміщення з окупованої території – загальний підсумок є дійсно показовим.

Але також були виявлені деякі проблеми щодо діяльності юридичної клініки. Однією з проблем було проведення правопросвітницької діяльності, яка проявлялась у безсистемності проведення правопросвітницьких заходів та неналежному рівні організації. Отже, було вирішено покращити правопросвітницьку діяльність шляхом проведення заняття Street Law серед учнів шкіл, також проведення правопросвітницьких заходів серед населення м. Маріуполь [6].

Таким чином, юридичні клініки – важлива ланка в системі надання безоплатної правової допомоги, яка реально працює, діє та допомагає соціально незахищеним громадянам нашої держави.

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із наступними змінами). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4363> (дата звернення 25.09.2018).

2. Єлов В. Місце юридичних клінік в системі безоплатної правової допомоги, їх роль і значення в реформуванні вищої юридичної освіти. *Український правовий портал*. 2014. URL: <http://www.pravoonline.org.ua/site/kbase/c/39/category/korisna-informaciya-dlya-pravnikiv/t/83/title/misce-yuridichnih-klinik-v-sistemi-bezoplatnoyi-pravovoyi-do> (дата звернення 25.09.2018).

3. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України МОН України: Наказ МОН України від 03.08.2006 р. № 592. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06> (дата звернення 25.09.2018).

4. Шемелинець І. Юридичні клініки: ще є над чим працювати. *Судебно-юридическая газета*. 2018 URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/124734-yuridichni-kliniki-sche-ye-nad-chim-pratsyuvati> (дата звернення 26.09.2018).

5. Калініна І. В., Максимова А. В. Роль юридичної клінічної освіти у підготовці майбутніх правоохоронців. *Національна поліція Донеччини: становлення та стратегія розвитку 2016*: матеріали всеукр. наук.-практ. Конференції. (Маріуполь, 20 жовтня 2016 р.). Маріуполь, 2016. С.89 -91.

6. Калініна І. В. *Немає кращого способу отримати знання, ніж навчитися когось*. URL: <https://www.facebook.com/groups/693646997438065/permalink/1204046556398104/> (дата звернення 26.09.2018).

Олійник Яна Анатоліївна,
студентка

Науковий керівник –

Савіщенко Вікторія Миколаївна,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Право на безоплатну правову допомогу являється однією із гарантій соціальної справедливості будь-якого суспільства. На сьогодні багато науковців цікавляться поняттям безоплатної правової допомоги, між ними тривають дискусії щодо характеру та природи правової допомоги. Зазначене питання обговорюється не лише в нашій державі, але й в країнах Європейського Союзу.

Окремі аспекти даного питання вивчали такі науковці, як А. М. Бірюкова, А. В. Іванцова, М. М. Компанієць, В. С. Наливайко, М. В. Стаматіна, Н. В. Хмелевська, О. Г. Юшкевич, тощо.

В широкому розумінні правова допомога – це діяльність, спрямована на реалізацію та захист прав, свобод та законних інтересів заінтересованих суб'єктів, яка здійснюється уповноваженими на те особами чи органами в порядку та у видах, не заборонених законодавством, пов'язана із застосуванням правових норм; у вузькому розумінні – це правові заходи, що здійснюються уповноваженими суб'єктами, спрямовані на конкретну особу, яка перебуває у складних життєвих обставинах та потребує сторонньої допомоги з метою правильної орієнтації в чинному законодавстві, виховання звички свідомого виконання правових норм, що сприяє поліпшенню її життєдіяльності та соціальної адаптації [1, с. 131].

Правова допомога, вважає Н. В. Хмелевська, – це будь-який вид чи сукупність видів юридичної допомоги, спрямованих на забезпе-

чення реалізації прав і свобод людини, особи, громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення [2, с. 147].

Під правовою допомогою М. В. Стаматіна розуміє допомогу, що виникає у результаті звернення визначених законом осіб до уповноважених органів, посадових осіб з метою отримання кваліфікованої правової послуги на безоплатній основі [3, с. 138].

На думку А. М. Бірюкової, правова допомога – це послуги, що надаються на платній чи безоплатній основі лише у випадку захисту від обвинувачення в кримінальних справах і тільки адвокатами [4, с. 21].

Таким чином, аналіз літературних джерел зауважив, що єдиного розуміння поняття «правова допомога» не існує. Одні автори розглядають правову допомогу лише в рамках кримінального судочинства, а інші в різних приватноправових сферах.

Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (далі – Закон), правова допомога - надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення; безоплатна правова допомога - правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [5].

Відповідно до ст. 3 Закону, право на безоплатну правову допомогу - гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених цим Законом [5].

Системний підхід до тлумачення статті 3 Закону дає можливість:

– по-перше, визначити склад суб'єктів, що мають право на отримання безоплатної правової допомоги – громадяни України, іноземці, особи без громадянства, у тому числі біженці чи особи, які потребують додаткового захисту. Таким чином, право на отримання безоплатної правової допомоги розповсюджується на всіх людей, що знаходяться на території держави без врахування їх правового стану. Однак, право на безоплатну первинну правову допомогу згідно з Кон-

ституцією України та ст. 8 профільного Закону мають тільки особи, які перебувають під юрисдикцією України;

– по-друге, виявити об'єктний склад безоплатної правової допомоги – безоплатна первинна правова допомога, а також безоплатна вторинна правова допомога. Тобто маємо градацію безоплатної правової допомоги залежно від: а) суб'єктів її надання, б) переліку послуг, що надаються в межах кожної з них і в) телеологічних домінант, що реалізуються в процесі її реалізації;

– по-третє, онтологічну ознаку безоплатної правової допомоги – вона є можливістю (правом, як формою можливої поведінки) громадянина України, що гарантована Конституцією України, здійснюється органами держави або іншими суб'єктами та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел;

– по-четверте, обсяг безоплатної правової допомоги – суб'єкти її отримання мають можливість (право) на отримання в повному обсязі безоплатної первинної правової допомоги, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених цим законом – тобто всі наведені суб'єкти мають право на отримання безоплатної первинної правової допомоги в повному обсязі, а деякі з них (обмежене коло), у випадках передбачених законом, на отримання безоплатної вторинної правової допомоги [6].

З огляду на вищезазначений системний підхід Компанієця М. М., ми можемо сказати, що саме на законодавчому рівні визначається дефінітивна характеристика права на безоплатну правову допомогу, що являється однією із гарантій соціальної справедливості суспільства.

Забезпечення реалізації права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань [7, с.41].

Так, у межах стандартів ООН право на правову допомогу трактується досить розширено. В Основних положеннях про роль адвокатів, прийнятих VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам (1990 р.), під правом особи на правову (юридичну) допомогу розуміється право:

– на звернення за допомогою до адвоката за власним вибором для підтвердження своїх прав і для захисту на всіх стадіях кримінальної процедури (п. 1);

- на юридичну допомогу бідних і незаможних людей (п. 3);
- на консультацію про права й обов'язки з роз'ясненням принципів роботи правової системи, оскільки вони стосуються прав та обов'язків клієнта (пп. а) п. 13);
- на отримання допомоги клієнтом будь-яким законним способом і на вчинення адвокатом правових дій для захисту інтересів клієнта (пп. б) п. 13);
- на отримання допомоги в судах, трибуналах та адміністративних органах (пп. в) п. 13) [8].

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що поняття «безоплатна правова допомога» в науковій літературі трактується різноманітними підходами як в широкому, так і у вузькому розумінні. На нашу думку, безоплатна правова допомога – це допомога, яка полягає у наданні правових послуг особам, які перебувають під юрисдикцією України, уповноваженими на те суб'єктами в рамках не тільки кримінального судочинства, а й в інших приватноправових сферах на безоплатній основі з метою забезпечення реалізації та захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

1. Юшкевич О.Г. Надання правової допомоги як вид соціальних послуг / О.Г. Юшкевич // Право і Безпека. - 2009. - № 1. - С. 129-135. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2009_1_25

2. Хмелевська Н. В. Розмежування понять "правова допомога" та "юридична допомога" як основа цілісної системи правової допомоги / Н. В. Хмелевська // Вісник Академії адвокатури України. - 2012. - Число 3. - С. 143-149. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2012_3_24

3. Стаматіна М.В. Поняття та сутність безоплатної правової допомоги в Україні / М. В. Стаматіна // Право і Безпека. - 2012. - № 3. - С. 135-139. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_3_31

4. Бірюкова А. М. Щодо проекту Закону України “Про правову допомогу”, розробленого Міністерством юстиції України. Зауваження і пропозиції. / А. М. Бірюкова, С. В. Гончаренко. // Адвокат. – 2004. – № 1. – С. 21.

5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 23.12.2011 — 2011 р., № 51, стор. 2136, стаття 577

6. Компанієць М.М. Поняття безоплатної первинної правової допомоги, що надають органи місцевого самоврядування членам територіальної громади, Науково-практична інтернет-конференція 08.12.2016 - секція №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1383%3A021116-15&catid=167%3A2-1216&Itemid=208&lang=ru

7. Іванцова А. В. Поняття безоплатної правової допомоги в Україні та за кордоном / А. В. Іванцова // Часопис Академії адвокатури України. - 2015. - Т. 8, № 3. - С. 40-45. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2015_8_3_7.

8. Основные положения о роли адвокатов (принятые восьмым Конгрессом ООН по предупреждению преступлений в августе 1990 г. в Нью-Йорке) // Советская юстиция. - 1991. - № 20. - С. 2-12.

Очеретня Валерія Юріївна,

студентка

Науковий керівник –

викладач кафедри

цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Можечук Люся Василівна

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІН ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Однією із гарантій соціальної справедливості будь-якого суспільства є достатній рівень юридичної обізнаності і можливості отримання безоплатної кваліфікованої правової допомоги. Під безоплатною правовою допомогою слід розуміти професійну, гарантовану державою діяльність відповідних спеціалістів щодо надання правових послуг на безоплатній основі, спрямованих на реалізацію та захист прав, свобод, законних інтересів осіб, які звернулись за допомогою.

У 2011 році в Україні було прийнято Закон «Про безоплатну правову допомогу», яким визначено право кожного громадянина України на отримання безоплатних правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення, а також державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги. З метою врегулювання певних етапів здійснення уповноваженими особами своїх професійних обов'язків, поліпшення умов надання послуг особам, які потребують правової допомоги чи захист прав до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» були внесені пені зміни, а саме:

- визначено обмежену кількість звернень осіб на безоплатну вторинну правову допомогу, які мають право на отримання такої допомоги не більше шести разів протягом бюджетного року та не більше ніж за шістьма дорученнями/наказами про надання безоплатної вторинної правової допомоги, виданими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

- передбачено нового суб'єкта надання безоплатної вторинної правової допомоги, якого визначає центр з надання безоплатної правової допомоги, тобто їхнього фахівця, який виступатиме у сферах трудових відносин, відносинах пов'язаних із представництвом малолітніх та неповнолітніх.

Один із недоліків у зміні Закону України «Про безплатну правову допомогу»: «За логікою статей 16, 17 цього закону – такі Центри мають право на складення процесуальних документів за зверненням суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу. Тобто адвокати, які не включені до Реєстру адвокатів, що надають безоплатну правову допомогу не мають право надавати вторинну правову допомогу, в той час коли Центри та їх службовці (які не є адвокатами) – можуть», що призводить до певного парадоксу [1].

- доповнено підстави припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги, які виникають у випадку, коли особа оголошується в розшук у кримінальному провадженні чи якщо вона визнається безвісно відсутньою або оголошена померлою;

- доповнені підстави заміни адвоката або працівника Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги (повної або часткової втрати працездатності, смерті адвоката або працівника Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги; відмови адвоката або працівника Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги від виконання доручення/наказу Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги з підстав, передбачених законом; зміни підсудності провадження або справи чи підслідності кримінального правопорушення; припинення дії договору про надання безоплатної вторинної правової допомоги; неналежного надання безоплатної вторинної правової допомоги працівником Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги; припинення трудового договору з працівником Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги; зупинення або припинення права на зайняття адвокатською

діяльністю) [2].

Стаття 15 Цивільного процесуального кодексу України закріплює те, що особа, яка бере участь у справі, має право на правову допомогу, що надається адвокатами або іншими фахівцями у галузі права, зокрема на безоплатну, яка надається в порядку, визначеному відповідним Законом.

У ч. 2 та 3 ст. 10 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зазначено, що кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги в процесі вирішення справ у судах в Україні діє адвокатура. Проаналізувавши нормативно-правові акти, які регламентують захист прав, свобод та законних інтересів можна дійти висновку, що основним кваліфікованим суб'єктом, який може надати як первинну, так і вторинну правову допомогу є адвокат [3, с. 81].

Тобто, як було вже вище зазначено працівники Центру безоплатної правової допомоги не є адвокатами і отже не можуть надавати послуги, які пов'язані із захистом прав, свобод та законних інтересів особи. Відповідно до більшості нормативно-правових актів, які зазначають адвоката як захисника прав, свобод та законних інтересів осіб і те, що він досвідченіший практик у правовій сфері та має вищу юридичну освіту на відміну від працівників даного Центру.

Існує ще один недолік, який зазначила у 2015 році Національна асоціація адвокатів України, а саме: «Управління системою БПД державою через Міністерство юстиції також зробило свій внесок у здійснення неналежного впливу на розподіл справ серед адвокатів БПД. Адвокати БПД отримують дуже різний доступ до справ, які призначаються їхніми відповідними центрами, що було виявлено і в скаргах, які отримала Національна асоціація адвокатів України, і в інформації щодо призначення справ, яка є у вільному доступі [4, с.10].

Отже, безоплатна правова допомога все ж таки потребує подальшого удосконалення у законодавстві, а саме підвищення кваліфікації в правовій сфері працівниками Центру БПД, а також збільшення нагляду уповноваженими особами за розподілом доручень адвокатам з безоплатної правової допомоги і їхньому належному виконанню.

---

1. Коментар судді А. Іванова: URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/news/publikacii/ivanov-bpd-nedoliku.pdf> (дата звернення: 20.09.2018).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання: Закон

України від 03 липня 2018 р. №2475-VIII Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2475-19#n165> (дата звернення: 20.09.2018).

3. Польська М.О. Суб'єкти відносин безоплатної правової допомоги в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 76-82.

4. Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування (звіт Національної асоціації адвокатів України). Київ, 2015. № 125. С.10.

Пархоменко Анастасія Олегівна,
курсант

Науковий керівник –

Шаблистий Володимир Вікторович,
професор кафедри

кримінального права та кримінології,
доктор юридичних наук, доцент

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЯК ВАГОМОГО ЧИННИКА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В умовах євроінтеграції України виникає необхідність удосконалення органів прокуратури. Про це свідчить, зокрема те, що 26 вересня 1995 року Парламентська Асамблея Ради Європи зазначила, що Україна повинна реформувати орган прокуратури, який буде відповідати європейським стандартам. І ось, на сьогоднішній момент, коли минуло вже 20 років ми досі обговорюємо питання щодо поліпшення цього органу в умовах європейської інтеграції. Враховуючи те, що Україна – правова держава, та Конституція проголошує принцип верховенства права, суспільство повинно бути зацікавлене, в тому, щоб даний принцип був належним чином гарантований не тільки формально, а ще й фактично.

Однією з таких гарантій є належне виконання своїх обов'язків прокурорами та поліпшення законодавства щодо їх діяльності. Тому, це питання важливе не тільки для прокурорів та державних посадових

осіб, а також і для всього нашого суспільства.

Сьогодні, в Україні діє закон України «Про прокуратуру», який було прийнято 14 жовтня 2014 року з метою приведення норм законодавства нашої держави у відповідність до вимог, які диктує нам Європа[1].

З приводу цього експерти Ради Європи та Європейської комісії «За демократію через право» наголосили на тому, що даний закон є доброю основою для реформування прокуратури відповідно до міжнародних стандартів[2].

На даний момент головною задачею прокуратури є повернення довіри громадян, що можна досягти завдяки:

1. Прозорості, а саме за необхідності інформувати громадян про прийняті ними рішення.
2. Застосування законодавства з додержанням принципу рівності перед законом.
3. Законності та верховенства права.
4. Політичній підтримці. Важливо знайти баланс між прокурорами, громадськістю та політиками.
5. Істотним кадровим змінам.
6. Запозиченням західних моделей реформування.

Наразі, одним з першочергових завдань на шляху реформування органів прокуратури повинне стати подолання корупції. Оскільки прокурори – це представники влади, які від імені та в інтересах суспільства покликані здійснювати контроль за додержанням законодавства та віднайти баланс між правами людей та ефективністю процесу розслідування кримінальних правопорушень, то корупційні прояви в цій сфері просто недопустимі. Звісно, це завдання не просте, але цілком можливе.

Також, не менш важливим є покращення співпраці прокурорів та правоохоронних органів. Для цього, необхідно дещо змінити культуру, позбутися бюрократії, що допоможе налаштувати прокурорів та працівників правоохоронних органів на спільну співпрацю для досягнення єдиної мети та цілей.

На наш час, в Україні вже існує позитивна практика з цього боку. Це можна помітити на плідній співпраці між Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою України та Національним антикорупційним бюро. Фахівці цих двох установ рішуче налаштовані зламати старі звички для побудови світлого майбутнього України.

Отже, реформування органів прокуратури України необхідно продовжувати, беручи до уваги досвід європейських країн пострадянського типу, оскільки прокуратура відіграє важливу роль у додержанні принципу верховенства права та у боротьбі з корупцією.

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2015. №2-3. Ст. 12.

2. Касько В. Діяльність прокуратури у світлі нової редакції Закону України «Про прокуратуру». *Судова реформа в Україні: Європейський вектор: Міжнародний судово-правовий форум* (Київ, 19-20 березня 2015 року). К., 2015. С. 105-107.

Півень Діана Михайлівна,
студентка

*Науковий керівник –
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Можечук Люся Василівна*

ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У СФЕРІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Україна стала на шлях розбудови правової держави та створення власної моделі надання безоплатної правової допомоги. Кроком вперед в цьому напрямку стало прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02 червня 2011 року [1, с. 324]. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1 цього Закону безоплатна правова допомога – це такий вид правової допомоги, яка гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел і надходжень [2]. Існування в державі такого явища як безоплатна правова допомога свідчить про гарантування та реалізацію одного з конституційних прав будь-якої сучасної демократичної держави – права на правову допомогу.

Серед основних принципів безоплатної правової допомоги статтею 5 Закон України «Про безоплатну правову допомогу» встановлює такі: 1) верховенство права; 2) законність; 3) доступність безоплатної

правової допомоги; 4) забезпечення якості безоплатної правової допомоги; 5) гарантоване державне фінансування [2], констатуючи тим самим спорідненість регулювання надання такої допомоги з основоположними правами і свободами людини і громадянина, визнаними міжнародним співтовариством домінуючими [3, с. 28].

Законом визначено створення двох взаємопов'язаних елементів системи безоплатної правової допомоги – первинної та вторинної. Слід зазначити, що безоплатна первинна правова допомога полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Роз'ясненням Міністерства юстиції України від 09.04.2012 зазначається, що наданням первинної правової допомоги займаються і юридичні клініки, які створюються при юридичних факультетах вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації. Перша українська юридична клініка з'явилася у 1996 році в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, яка називалася «ProVono», в перекладі з латинської – «на благо», що є девізом усіх юридичних клінік та означає безоплатну допомогу.

Слід зазначити, що вперше до реалізації ідеї впровадження клінічної освіти наблизились США. Надалі клінічна правова освіта почала здобути велику підтримку і в інших країнах світу, таких як, Німеччина Франція, Англія та ін.

Діяльність юридичних клінік врегульовано наказом Міністерства освіти і науки України № 592 від 3 серпня 2006 року «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» [4]. Типове положення визначає юридичну клініку структурним підрозділом ВНЗ III - IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку фахівців за напрямом «Право», і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів. Серед інших цілей і завдань юридичної клініки вказане положення визначає таку мету, як забезпечення доступу представників соціально вразливих груп суспільства до правової допомоги, а також надання громадянам соціально вразливих верств населення суспільства безоплатних юридичних консультацій, що є підставою для здійснення безоплатної правової допомоги.

Як наголошує науковець А.О. Галай, юридичні клініки ВНЗ

України є своєрідними організаціями, які виконують спільні завдання, притаманні одночасно державі і громадянському суспільству, за своєю об'єднаною сутністю все ж є більшою мірою організаціями громадського сектора.

На сьогодні юридичний клінічний рух в Україні перебуває в стадії динамічного розвитку, набуває ознак підтримуваної державою організації, але цей процес відбувається лише за умов збереження громадської суті юридичної клініки, про що засвідчує багаторічна діяльність подібних утворень як за кордоном, так і в Україні. Аналізуючи норми Закону України «Про безоплатну правову допомогу», не вирішеним залишається питання правового статусу юридичних клінік. Вони так і не були визнані суб'єктами надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги і сьогодні залишаються поза правовим полем процедури надання безоплатної правової допомоги, що негативно позначається на їхній діяльності [3, с. 30].

Отже, безоплатна правова допомога являє собою соціальну природу, що підкреслює її важливу суспільну значущість та реалізує принципи рівності всіх перед законом. Важливу роль у наданні безоплатної правової допомоги відіграють юридичні клініки, що становлять важливий сегмент соціальної підтримки населення в контексті громадянських ініціатив. Вони діють як для забезпечення правової допомоги особам, які неспроможні отримати таку допомогу платно через фінансові труднощі, так і для отримання практичних знань студентами, зацікавленими в отриманні таких знань для подальшого їх застосування при працевлаштуванні та у кар'єрі.

---

1. Гончар Д. Моделі правової допомоги. *Публічне право*. 2016. № 1 (21). С. 321-326.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 21.09.2018).

3. Немченко С.С. Нормативно-правові основи діяльності юридичних клінік у сфері надання безоплатної правової допомоги. *Право і суспільство*. 2015. № 1 (5). С. 27-32.

4. Діяльність юридичних клінік як реалізація права на безоплатну правову допомогу. URL: http://legal-clinic.at.ua/publ/dijalnist_juridichnikh_jak_realizacija_prava_na_bezoplatnu_pravovu_dopomogu/1-1-0-8 (дата звернення: 21.09.2018).

Плаксіна Валерія Ігорівна,
студентка магістратури
Університету імені Альфреда Нобеля
Науковий керівник –
Козаченко Віталій Валерійович,
викладач кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОРЯДОК НАДАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

У процесі соціальних та економічних змін у державі злочинність набирає обертів у різних сферах суспільного життя. Поширення набули різні види протиправної поведінки серед неповнолітніх [1]. Тому вважаю, що на теперішній час є необхідним втілення у правоохоронну практику визнаних світовим товариством стандартів захисту прав і свобод людини. Для цього створили центри з надання безоплатної правової допомоги задля допомоги неповнолітнім у захисті їх прав, а також у випадку вчинення ними злочинів.

«Наявність суворого закону краще ніж відсутність закону взагалі» Уїнстон Черчилль. Цитата відомого політика як ніколи відображає нинішню ситуацію щодо системи безоплатної правової допомоги в Україні. Для розкриття питання порядку надання безоплатної правової допомоги дітям, є необхідним взяти до уваги коментар судді А. Іванова «Недоліки Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Зокрема, він зазначає, що прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» – це величезний прогрес і тому краще вже мати хоча б такий закон, що регулює вказані відносини, ніж не мати ніякого взагалі. Але кожен закон потребує постійного опрацювання та внесення змін, які відповідатимуть сучасним вимогам суспільства. Стаття 4 закону про БПД закріплює гарантії недискримінації осіб у доступі до безоплатної правової допомоги. Але згідно статей 10 та 18 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» присутні ознаки

дискримінації за віком, а саме щодо неповнолітніх та за дієздатністю - стосується недієздатних осіб чи осіб дієздатність яких обмежена. Норми вказаних статей, на мій погляд, слід приводити у відповідність до анти-дискримінаційних вимог. [2] Але, на мою думку, врегулювання на законодавчому рівні надання безоплатної правової допомоги є великим кроком для модернізації законодавства України. Так, як зазначає суддя А. Іванов, є багато питань, які потрібно більш детально дослідити та усунути недоліки та неточності для удосконалення системи надання безоплатної правової допомоги.

Отже, після дослідження висловлення думки судді А. Іванова щодо законодавства, яке регулює надання безоплатної правової допомоги, вважаю за необхідне охарактеризувати порядок надання безоплатної правової допомоги неповнолітнім, оскільки діти не завжди є захищеними і часто схильні до вчинення злочинів. Тому їм потрібна допомога, яку можуть надати центри з надання безоплатної правової допомоги. Як зазначає аспірант Інституту права і психології Національного університету «Львівська політехніка» Н.Я. Муринець, вчинене неповнолітніми злочинів не позбавляє їх права на правову допомогу, право захищати себе, на право, гарантоване Конституцією України. Адже, можливо, під час скоєння злочинів у неповнолітнього були поважні, на його думку, обставини, причини, виявлення яких надалі може виправдати неповнолітнього чи пом'якшити покарання. І виявити факт наявності таких обставин, причин, легше і швидше було би із професійним психологом, якого також би вартувало викликати разом із адвокатом. [3]

Отже, варто зазначити, які саме органи відносяться до системи надання безоплатної правової допомоги. До неї належать: 1) Координаційний центр з надання правової допомоги; 2) суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги; 3) суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Є два види надання безоплатної правової допомоги: первинна та вторинна. Згідно ст. 7 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу», безоплатна первинна правова допомога - вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Вона включає надання пра-

вових послуг: надання правової інформації; надання консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації. Вона надається органами виконавчої влади; органами місцевого самоврядування; фізичними та юридичними особи приватного права; спеціалізованими установи; центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Особи, які досягли повноліття та хочуть отримати безоплатну первинну правову допомогу, подають або надсилають звернення безпосередньо до центральних та місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції. Звернення щодо дітей надсилаються або подаються їх законними представниками. Дані органи надають відповідь протягом 30 днів.

Згідно ст.13 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу», безоплатна вторинна правова допомога - вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Вона включає захист, здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами та складення документів процесуального характеру. Одним із суб'єктів права на отримання безоплатної вторинної правової допомоги є діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту.

Отже, неповнолітні можуть звертатися за правовою допомогою через своїх законних представників – у разі отримання безоплатної первинної правової допомоги, та самостійно – у разі отримання вторинної правової допомоги.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що злочинність неповнолітніх – одна із нагальних кримінологічних проблем, яка відбиває основні тенденції злочинності в країні, є індикатором морального здоров'я суспільства і дає змогу спрогнозувати загальні перспективи й можливі напрями розвитку злочинних проявів на майбутнє. Цей вид злочинності доволі специфічний: з одного боку, він входить у неосяжне поле дитячої деліквентності, а з другого – переростає у злочинність молоді та загальну кримінальну злочинність. [5, с.130] Тому,

у процесі написання законодавчих нормативно-правових актів, необхідно враховувати, що діти – це наше майбутнє, і саме від нас залежить, яким це майбутнє буде.

1. Бандурка І. О. Протидія злочинам неповнолітніх, як форма кримінально-правового захисту прав дітей / І. О. Бандурка // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 19–23. [Електронний ресурс]– Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_5.Pdf

2. Недоліки Закону України «Про безоплатну правову допомогу» - коментар судді А. Іванова [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://unba.org.ua/assets/uploads/news/publikacii/ivanov-bpd-nedoliky.pdf>

3. Муринець Н. Я. Право на захист неповнолітніх, затриманих за вчинення злочину, як профілактика девіантної поведінки (на прикладі львівської області) / Н. Я. Муринець // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. - 2015. - № 827. - С. 174-178. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/murynets_2.pdf

4. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 28.08.2018р. № 3460-V // Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 51. - Ст.577

5. Головкін Б. М. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх у місті Харкові / Б.М. Головкін, В.С. Батиргарєєва // Питання боротьби зі злочинністю. – №10, 2005. – С. 105–131.

Положай К.І.,

студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,

професор кафедри загальноправових дисциплін юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Ще донедавна юридичні консультації, захист та представництво для багатьох громадян України були недосяжною послугою. Багато українців, зокрема з числа вразливих верств населення, просто не мали змоги оплачувати послуги адвоката або ж були позбавлені доступу

до правової допомоги, що зумовлювало неможливість фахового представництва в суді. Така ситуація створювала нерівні умови та не сприяла довірі громадян до державних установ взагалі і зокрема вірі у справедливість системи правосуддя, що є важливим для розвитку ефективних механізмів реалізації демократії

Даній темі приділяли багато уваги такі науковці: С.В. Гончаренко, А.Я. Дубинський, І.Ю. Гловацький та ін.

БПД – найуспішніший соціальний проект, реалізований сьогодні в Україні. Кожен українець отримав реальний інструмент у вигляді знань про свої права і можливості захистити їх. Безоплатна правова допомога залишається серед основних пріоритетів Міністерства юстиції та Уряду України. Пріоритети її подальшого розвитку увійшли до Стратегічного плану діяльності Міністерства юстиції на три наступні роки та Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року.

Але є також і проблеми, які виникають в функціонуванні БПД. Необхідним наразі є підтримання пропозиції Координаційного центру щодо зміни процедури конкурсу з відбору адвокатів у бік спрощення та зручності для адвокатів, та винесення на обговорення Уряду відповідного проекту постанови Кабінету Міністрів України задля здійснення повного набору кваліфікованих кадрів без необґрунтованих витрат в часі.

Прийнятий 02 червня 2011 року Закон України «Про безоплатну правову допомогу» врешті надав можливість значній кількості осіб отримувати безоплатну або частково оплатну правову допомогу, гарантовану державою. Значним досягненням Закону є визначення змісту права на безоплатну правову допомогу та порядок його реалізації, підстави надання цієї допомоги. Безоплатна правова допомога згідно із Законом складається з первинної і вторинної, що розділяє її не тільки за змістом, а й за суб'єктами надання, адже вторинну можуть надавати виключно адвокати.

Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. 02 червня 2011 р. [1, с. 56]. було прийнято Закон України № 3460-VI «Про безоплатну правову допомогу». Цей Закон визначає зміст права на безоплатну правову допомогу, порядок реалізації цього права, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги, державні гарантії щодо надання безоплатної пра-

вової допомоги.

Система надання безоплатної правової допомоги в Україні – це мережа із 551 точок доступу до правових послуг: 23 регіональних, 96 місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги та 432 бюро правової допомоги у всіх регіонах України.

Так, Закон України «Про безоплатну правову допомогу» передбачає надання двох видів безоплатної правової допомоги – первинної та вторинної. Таким чином, документом диференційовано поняття «доступу до права» та «доступу до правосуддя», адже вони є різними, як за своєю формою і змістом, так і за способом реалізації.

Закон визначає систему надання безоплатної правової допомоги, до якої належать:

- Координаційний центр з надання правової допомоги;
- суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги;
- суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги [2, с. 34].

Безоплатна первинна правова допомога, суб'єктами права на яку є усі особи, які перебувають під юрисдикцією України, включає такі види правових послуг, як надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, інших документів правового характеру (крім процесуальних), а також надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Безоплатну первинну правову допомогу надають органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги/бюро правової допомоги усім громадянам України, які перебувають під юрисдикцією України.

Безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, і включає такі види правових послуг, як захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на таку допомогу в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру [2, с. 56].

Як впливає з норм Закону, безкоштовну вторинну правову до-

помогу громадянам надають адвокати, з якими Центри укладають контракти на постійній основі. Звернення про надання одного з видів правових послуг безоплатної вторинної правової допомоги подаються особами, які досягли повноліття, до Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги або до територіального органу юстиції за місцем фактичного проживання особи незалежно від реєстрації фактичного місця проживання чи місця перебування особи. Це звернення буде розглянуто в порядку і в строки, передбачені ст. 19 Закону, (за загальним правилом – 10 днів) і в разі прийняття позитивного рішення Центр призначає адвоката з числа тих, з якими у нього укладений постійний контракт (ст. 21 Закону). При цьому враховуються спеціалізація, досвід роботи, навантаження адвоката, складність справ, в яких він приймає участь.

Закон «Про безоплатну правову допомогу» гарантує доступ до безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальних провадженнях для таких категорій осіб (незалежно від їх соціального / фінансового статусу). Стаття 52 Кримінального процесуального кодексу встановлює умови для обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів. У цьому випадку участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного [3, с. 211]. Слід зазначити, що з розвитком системи поступово зросла кількість виправдувальних вироків, причому частка таких виправдувальних вироків у справах, що вели адвокати за призначенням (залучені до надання БВПД за контрактами із РЦ) зараз складає приблизно третину виправдувальних вироків усіх кримінальних справ [4, с. 67].

Законом від 26 січня 2016 р. № 936-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» було визначено право на всі послуги БВПД дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, і дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Раніше такі послуги вже надавалися дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування [5, с. 56].

Відповідно до Закону від 19 травня 2016 р. № 1379-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень судового захисту іноземців та осіб без громадянства і врегулювання окремих питань, пов'язаних з протидією нелегальній міграції» було встановлено, що особи, на яких поширюється дія Закону

України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», мають право на всі послуги БВПД з моменту подання заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, і до прийняття остаточного рішення за заявою. Згідно з цим же Законом з моменту затримання той же обсяг послуг почали отримувати іноземці та особи без громадянства, затримані з метою ідентифікації та забезпечення примусового видворення [6, с. 45].

Отже, право на безоплатну первинну правову допомогу згідно з Конституцією України та Законом України «Про безоплатну правову допомогу» мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України, а право на безоплатну вторинну правову допомогу згідно з вказаним Законом мають певні категорії осіб (зазначені у статті 10 даного Закону).

Сучасний стан надання безоплатної правової допомоги в Україні, на нашу думку, є задовільним і набуває обертів; все більше громадян України щороку дізнаються про право на безоплатну правову допомогу та реалізують його.

На нашу думку, прийняти Закон України «Про безоплатну правову допомогу» виступає одночасно як засобом, так і поштовхом прогресивних змін у побудові законодавства, основним завданням є дотримання основоположних прав і свобод людини, і громадянина.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 30. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Загальні засади надання безоплатної правової допомоги у ...www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

4. Личко В. Поняття безоплатної правової допомоги та деякі аспекти її надання в Україні / Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського: <http://www.nbuav.gov.ua>.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми: Закон України від 26.01.2016 р. № 936-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. Ст. 99.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень судового захисту іноземців та осіб без громадянства і врегулювання окремих питань, пов'язаних з протидією нелегальній міграції: Закон України від 19.05.2016 р. № 1379-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. Ст. 521.

Поповська Аліна,
студентка Національного університету
кораблебудування
імені адмірала Макарова (м. Миколаїв)

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЮРИДИЧНА КЛІНІКА»

Юридичні клініки успішно функціонують в Україні вже понад 20 років, проте й досі виникають питання щодо визначення поняття та сутнісного призначення юридичної клініки.

На відміну від слова «клініка» (з грец. *klinice* – лікування), під яким у суспільстві однозначно розуміють установу лікувального типу, де надання медичної допомоги хворим поєднується з науково-дослідною та педагогічною роботою [2], характеристика терміна «юридична клініка» в основному зводиться до двох підходів: інституційного та навчально-програмного. Згідно з першим підходом, юридична клініка – це структурно оформлений підрозділ вищого юридичного навчального закладу чи його факультету, громадської організації чи правової консультації [3], а згідно з другим – є складовою частиною навчального процесу (спецкурсом) у вищому навчальному закладі, інноваційною (інтерактивною) методикою вироблення у студентів практичних навичок [4].

Юридична клініка є унікальним навчально-практичним центром (лабораторією) у складі викладачів і студентів старших курсів, який створюється та функціонує на базі вищого навчального закладу з метою підготовки висококваліфікованих юристів із знаннями не тільки правової теорії, але й практики [1].

В юридичній клініці студенти отримують певні практичні навички юридичної діяльності, а також уявлення про потреби простих громадян; дізнаються, як можна захистити та відновити їхні права, свободи та законні інтереси, спираючись на право та закон.

Метою юридичної клініки є:

- 1) підвищення рівня практичних знань, умінь і навичок студентів юридичних спеціальностей;
- 2) забезпечення доступу представників соціально вразливих груп
- 3) суспільства до правової допомоги;
- 4) формування правової культури громадян;
- 5) підготовка та навчання студентів у дусі дотримання й поваги

до принципів верховенства права, справедливості і людської гідності;

6) розширення співробітництва вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців-юристів, із судовими, правоохоронними органами, органами юстиції, державної влади і місцевого самоврядування, з іншими установами та організаціями;

7) впровадження в навчальний процес елементів практичної підготовки студентів-правників у сфері юридичних послуг.

Основні завдання юридичної клініки:

1) надання студентам юридичної клініки можливості набуття навичок практичної діяльності за фахом;

2) створення місць для проходження студентами навчальної та виробничої практики;

3) надання громадянам соціально вразливих верств населення суспільства безоплатних юридичних консультацій;

4) проведення заходів з правової освіти населення;

5) забезпечення можливості спілкування студентів під час навчального процесу з фахівцями-практикам судових і правоохоронних органів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування з питань їх діяльності;

6) створення ефективного механізму обміну інформацією між населенням, засобами масової інформації та юридичною клінікою, що дозволить оперативно реагувати на практичні потреби громадян [5].

Вищевикладене дає підстави стверджувати про факт безперечної тенденції покращення якості практичної підготовки студентів – юристів в тих навчальних закладах, де насправді, а не імітаційно почали функціонувати юридичні клініки. Разом з тим діяльність юридичних клінік у більшості випадків не досягає бажаної ефективності та не дає очікуваних результатів. Нерідко, а можливо, і в більшості випадків до роботи юридичних клінік долучають викладачів, які в недалекому минулому самі були студентами та не отримали практичної підготовки. Такі викладачі мають високий рівень теоретичної підготовки, з часом захищають кандидатські дисертації, але слабким місцем у їх діяльності залишається відсутність практичного досвіду.

На наш погляд, вихід з цієї ситуації полягає у залученні до роботи юридичних клінік осіб з практичним досвідом роботи. Такими особам и можуть бути практикуючі юристи, викладачі, які мають значний практичний досвід роботи, а також ті, що поєднують викладацьку

та практичну діяльність.

Отже, юридична клініка є ефективним засобом підвищення рівня практичної підготовки юристів у вищих навчальних закладах. Більшість провідних в тих навчальних закладів України здійснює практичну підготовку юристів, шляхом залучення їх до професійної роботи у юридичній клініці. З метою підвищення ефективності діяльності юридичних клінік до їх робіт и необхідно залучати осіб з практичним досвідом роботи.

1. Дулеба М.В. Діяльність «юридичних клінік» України: шляхи розвитку та вдосконалення : наук.-практ. посіб. / М.В. Дулеба. – К. : Атіка, 2004. – 3 с.
2. Журавський В. Юридична освіта в Україні : сучасний стан та напрями вдосконалення / В. Журавський, О. Копиленко // Право України: Юрид. журн. – 2004. – № 11. – 5 с.
3. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України : наказ Міністерства освіти та науки України від 03.08.2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – 680 с.
4. Чернега А.П. Юридичні клініки – вагома складова інституту безоплатної правової допомоги в Україні / А.П. Чернега // Часопис Київського університету права Національної академії науки України. – 2009. – № 4. – 113 с.
5. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України. Закон від 08. 08. 2006 р. за N 956/12830. База даних «Законодавство України» /ВР України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06>

Прілепишев Андрій Володимирович
студент Академії Адвокатури України

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ. ЮРИДИЧНА КЛІНІКА ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

У правовій державі якою є Україна, однією з головних цінностей виступають основоположні права та свободи людини і громадянина, які гарантуються Конституцією України та іншими нормативно правовими актами держави. Тому захист порушених прав, є важливим елементом у правовій системі держави.

Метою статті є визначення основних суб'єктів права надання бе-

зоплатної первинної правової допомоги; виділення юридичної клініки як суб'єкта безоплатної первинної правової допомоги.

Перш ніж перейти до висвітлення суб'єктів права надання безоплатної первинної правової допомоги, потрібно визначити, що саме являє собою безоплатна правова допомога та хто має право на її отримання. Як зазначено у Законі України «Про безоплатну правову допомогу» (далі Закон) безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Право на безоплатну правову допомогу – це гарантоване Конституцією України право громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених Законом.

Одним із видів безоплатної правової допомоги є безоплатна первинна правова допомога – яка слугує як вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб та включає в себе наступні види правових послуг:

- 1) надання правової інформації;
- 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Визначивши поняття, види та суб'єктів які мають право на отримання безоплатної правової допомоги постає питання, хто-ж уповноважений надавати ці послуги ?

Відповідно до частини 1 статті 9 Закону суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги є:

- 1) органи виконавчої влади;
- 2) органи місцевого самоврядування;
- 3) фізичні та юридичні особи приватного права;

4) спеціалізовані установи;

5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Для отримання одного з видів правових послуг наведених вище, особа яка досягла повноліття повинна надсилає або подає до безпосередньо до центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції. Якщо звернення стосується неповнолітніх осіб, то воно надсилається або подається законними представниками осіб які не досягли повнолітнього віку. Питання, що стосуються осіб визнаних судом недієздатними, або дієздатність яких обмежена, подаються або надсилаються їх опікунами чи піклувальниками.

У разі, коли звернення особи не належить до компетенції відповідного органу виконавчої влади або місцевого самоврядування до якого вона звернулася, орган до якого надійшло звернення повинен не пізніше п'яти календарних днів передати це звернення до компетентного органу та проінформувати про це особу, що подала таке звернення.

На органи виконавчої влади та місцевого самоврядування покладається обов'язок проводити особистий прийом осіб, що потребують безоплатної первинної правової допомоги, постійно у встановлені дні та години.

Отримати безоплатну первинну правову допомогу можливо у міністерствах та центральних органах виконавчої влади; у територіальних органах виконавчої влади в областях, районах та містах; обласних та районних державних адміністраціях; міській державній адміністрації міста Києва; міських, селищних та сільських радах; обласних та районних радах.

Одним з особливих суб'єктів права надання безоплатної первинної правової допомоги є юридичні клініки. Юридична клініка являє собою структурний підрозділ юридичного факультету вищого навчального закладу, за допомогою якого, студенти під керівництвом викладачів та/або інших практикуючих фахівців у галузі права набувають практичних навичок шляхом надання безкоштовної правової допомоги та здійснення заходів, щодо покращення правової грамотності населення.

Юридична клініка у межах своєї діяльності керується законодавством України, статутом вищого навчального закладу та затвердженим положенням про неї. Юридична клініка не є юридичною особою, як структурний підрозділ може мати власні штампи та бланки та ко-

ристуватися для своїх цілей майном вищого навчального закладу.

Метою діяльності юридичної клініки є підвищення рівня практичних знань, умінь та навичок студентів юридичних спеціальностей. Забезпечення доступу соціально вразливих верств населення до правової допомоги та формування правової культури та правової свідомості громадян. Підготовка студентів у дусі поваги до честі та гідності особи, дотримання принципу верховенства права та справедливості. Вдосконалення навчального процесу в аспекті практичного застосування студентами знань у сфері права.

До основних завдань юридичної клініки відносять, надання студентам юридичної клініки можливості набуття практичних вмінь та навичок для подальшої роботи за фахом. Створення місць, для проходження студентами навчальних та виробничих практик, у тому числі завдяки співробітництву юридичних клінік з іншими фахівцями-практиками у тому числі судових і правоохоронних органів. Надання громадянам незахищених верств населення юридичних консультацій, по захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів. Проведення заходів просвітницького характеру, для покращення правової обізнаності та грамотності населення. Забезпечення комунікації студентів з практикуючими фахівцями у галузі права та засобами масової інформації.

Основними принципами діяльності юридичної клініки є: поваги до права, справедливості, людської гідності; спрямованості на захист прав і свобод людини; гуманізму; законності та верховенства права; об'єктивності; безоплатності надання правової допомоги; конфіденційності; компетентності та добросовісності.

Організаційні основи діяльності юридичної клініки визначанні у наказі міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 N 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України».

Якщо підсумувати наведене вище, то з практичної точки зору, юридична клініка – це інструмент, що покликаний для поєднання теоретичних знань та практичних вмінь та навичок, під час навчального процесу. Задля кращої підготовки спеціалістів у галузі права. Приймаючи активну участь у юридичній клініці, студент отримує необхідні практичні знання, щодо правильної роботи з клієнтами. Навчається налагоджувати комунікацію з різними особами, які потребують пра-

вової допомоги. Застосовуючи свої знання на практиці, краще запам'ятовує та розуміє правові норми різних галузей права та специфіку їх застосування на прикладі реальних життєвих справ. У зв'язку з цим, постійно поглиблює свої фахові знання та вдосконалює професійну майстерність.

Звертаючись за консультацією до юридичної клініки, особа має змогу отримати пояснення, щодо окремих норм чинного законодавства чи відповідь на конкретне питання, що стосується його прав та охоронюваних законом інтересів. Консультанти юридичної клініки допоможуть підготувати зразки заяв, клопотань та скарг до органів державної влади та місцевого самоврядування. Також, звертаючись до юридичної клініки особа має змогу отримати інформаційні послуги, щодо розташування органів державної влади та місцевого самоврядування, органів прокуратури та суду, місцезнаходження центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги та інших органів, діяльність яких пов'язана із сферою правового регулювання та захистом прав та охоронюваних законом інтересів особи.

---

1. Конституція України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.09.2018).

2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 28.09.2018).

3. Наказ міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» від 03.08.2006 № 592. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06> (дата звернення: 29.09.2018).

Рижакова Дар'я Олександрівна,
курсант

Науковий керівник:

Філіпенко Анастасія Сергіївна,

доцент кафедри

адміністративно-правових дисциплін

Донецького юридичного інституту

МВС України,

кандидат юридичних наук

ЩОДО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

24 серпня 1991 року Україна стала суверенною, самостійною, незалежною державою. Це стало початком відліку нового етапу розвитку демократичної сучасної Української держави. Демократія слугує методом реалізації верховенства права в державі.

Слушною є думка, що демократія – це форма організації суспільства, його державно-політичного устрою, що ґрунтується на визнанні народу джерелом влади, послідовному здійсненні принципу рівності і свободи людей, їх реальної участі в управлінні справами держави й суспільства [1, с. 29].

Конституції України проголошує, що кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно [2, ст. 59].

Стратегічною метою надання безоплатної правової допомоги є насамперед, створення таких умов, за яких повний обсяг гарантованих Конституцією України прав і свобод людини реалізовується та поновлюється безкоштовно. Також, слід зазначити, що в країнах, які орієнтуються в своєму розвитку на побудову правової держави надання безоплатних правових послуг є цілим механізмом реалізації і захистом прав і свобод людини, що з кожним роком розвивається на правовий лад суспільства.

Відповідно до норм чинного законодавства безоплатною правовою допомогою визнається правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного

бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [3, ст. 1].

Доцільність існування безоплатної правової допомоги полягає в тому, що багато громадян України, іноземців, осіб без громадянства та біженців не мають можливості оплачувати фахову правову консультацію, первинну або вторинну правову допомогу.

Безоплатна правова допомога також посідає важливе місце в здійсненні адміністративного судочинства. Частина 3 статті 16 Кодексу адміністративного судочинства України визначає, що підстави і порядок надання безоплатної правової допомоги визначаються законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги [4, ст. 16]

Тисячі українських адвокатів та юристів, які надають безоплатну правову допомогу населенню за час дії Закону України «Про безоплатну правову допомогу» показали, що в Україні можна отримати високоякісну допомогу, незалежно від майнового стану та соціального статусу. За сучасними показниками вартості послуг адвокатів та юристів значно зросли за останні роки, а правові послуги користується великим попитом в населенні. Тож, проблема надання безкоштовних правничих послуг у адміністративному судочинстві є актуальною на сьогоднішній день, зокрема потребує нормативно-правового удосконалення та розвитку.

Згідно з законодавством право на безоплатну вторинну правову допомогу мають такі категорії осіб в тому числі й в адміністративному судочинстві:

1) особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб;

2) діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту;

3) внутрішньо переміщені особи;

4) особи, до яких застосовано адміністративне затримання;

5) особи, до яких застосовано адміністративний арешт;

6) особи, на яких поширюється дія Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», з

моменту подання особою заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, до прийняття остаточного рішення за заявою, а також іноземці та особи без громадянства, затримані з метою ідентифікації та забезпечення примусового видворення, з моменту затримання;

7) ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань;

8) особи, які перебувають під юрисдикцією України і звернулися для отримання статусу особи, на яку поширюється дія Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту";

9) особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку;

10) особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі [3, ст.14]

Також, у частині 2 статті 14 вказано, що право на безоплатну вторинну правову допомогу мають громадяни держав, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори про правову допомогу, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також іноземці та особи без громадянства відповідно до міжнародних договорів, учасником яких є Україна, якщо такі договори зобов'язують держав-учасниць надавати певним категоріям осіб безоплатну правову допомогу [3, ст. 14]

На теперішній час, категорія осіб, яким відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» може бути надана безкоштовна правова допомога, у Кодексі адміністративного судочинства України не визначено. Ми пропонуємо узгодити два нормативних акта й доповнити відповідною нормою Кодекс адміністративного судочинства України, яка б чітко надавала перелік вищевказаних осіб.

1. Мурашин Г. О. Демократія // *Юридична енциклопедія* : в 6 т. За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученко. К.: Вид-во «Юридична думка», 2012 – С. 158

2. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. *Голос України*. 2011. № 122.

4. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.

Сіблевич Анна Юріївна,
студентка Донецького
державного університету управління

ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ: ПИТАННЯ НЕДОЛІКІВ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Конституція України наголошує [1], що кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Ще донедавна право громадян на безоплатну правову допомогу було неможливо реалізувати у повному обсязі, хоча воно вже досить давно закріплено в Конституції України та деяких спеціальних законах України.

Прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 2011 року є важливою ознакою зростання рівня суспільних правових відносин громадян в дусі гуманізації та європеїзації. Але з плином часу вимоги суспільства змінюються, тому закон, який регламентує впровадження безоплатної правової допомоги потребує постійного опрацювання та внесення змін, які відповідатимуть сучасним вимогам суспільства. За 7 років з моменту впровадження цього закону відбувалося напрацювання практики та з'явилися негативні недоліки. На даний час є актуальними питання, щодо виявлення нових викликів на цьому шляху, виявлення та усуненні цих самих недоліків у законодавстві, які є безпосередніми аспектами стримування розвитку та вдосконалення системи правової допомоги людям. Дослідженню окремих питань проблематики безоплатної правової допомоги в Україні присвячено чимало уваги таких вчених як Є. І. Григоренко, С. О. Кузніченко, В. В. Сташис та ін.

Сотні тисяч громадян в Україні сьогодні зіштовхуються з потребами захисту власних прав. У таких ситуаціях вони намагаються діяти самостійно чи через знайомих, або звертаються за правовою допомогою, яку надають громадські організації та державні установи. Особливо, на даний момент, важко громадянам, що проживають на тимчасово-окупованій території. Люди, які не можуть покинути свій вцілілий дім, майно, яке знаходиться на непідконтрольній території, або є опікунами тяжкохворих – стали просто заручниками. Щоб вирішити

важливі життєві питання, вони постійно вимушені перетинати лінію зіткнення. Важливо зазначити, що час перетину лінії займає мінімум 3-4 години. Як відомо, найчастішими причинами звернення громадян за безоплатною правовою допомогою є вирішення питань, щодо їх соціального захисту, зокрема отримання різного роду пільг та виплат, встановлення факту смерті людини, вирішення спадкових та банківських справ, а також справ сімейного характеру. Нерідко під час надання безоплатної правової допомоги в людей виникають проблеми через недоліки в законодавстві. Зокрема, дослідники виділяють наступні недоліки [2]:

1. Порядок розгляду звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги, визначений ст. 10 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»[3] дуже складний до застосування та потребує спрощення з метою прискорення процесу негайного надання первинної правової допомоги особам, які її потребують.

2. Для громадян повинна бути сформована єдина система стандартів отримання правової допомоги, і саме держава разом із громадськими організаціями повинна сформувавши таку політику.

3. Виникає потреба переадресування клієнтів у мережі безоплатної правової допомоги для більш спеціалізованих консультацій, для забезпечення територіальної доступності, оперативності та своєчасності такої допомоги. Але ця процедура «переадресування» не передбачена законом, що створює певні незручності. Суб'єкти, що надають правову допомогу, не завжди знають одні про одних, та ще гірше – про них не завжди знають «клієнти».

4. Згідно ст. 9 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги є:

- 1) органи виконавчої влади;
- 2) органи місцевого самоврядування;
- 3) фізичні та юридичні особи приватного права;
- 4) спеціалізовані установи;
- 5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Тобто суб'єктами надання правової допомоги є будь хто, крім адвокатів та помічників адвокатів. Це не тягне за собою негативних юридичних наслідків, але, як мінімум, викликає здивування.

Важливо зазначити, що теми недоліків, які зазначені тут вище у пунктах 1-3 на рівні регіональних та місцевих конференцій постійно

обговорюються суб'єктами надання правової допомоги (органами місцевого самоврядування, спеціалізованими установами, центрами з надання безоплатної правової допомоги, тощо).

Недолік в законі, зазначений п. 4 не тягне серйозних юридичних наслідків, але сама його присутність свідчить про не вдосконалену систему правової допомоги в Україні.

Тож, проаналізувавши закон, можна прийти до висновку, що досліджувані недоліки створюють суттєві перешкоди у наданні громадянам безоплатної правової допомоги, наслідками яких є розчарування людей в ефективності самої системи надання безоплатної допомоги. Громадяни звертаються за допомогою до тих, кому довіряють. Довіряти повністю цій системі вони не можуть, доки не усунені хоча б елементарні недоліки у законодавстві.

---

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із наступними змінами). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 25.09.2018).

2. Косиця О. О., Козир Т. О. Місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги як суб'єкт надання публічних послуг. *Правові горизонти*, 2017. Вип. 4(17). С. 43–49. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/63886/1/Kosytsia_Kozyr.pdf (дата звернення: 25.09.2018).

3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 28.08.2018р. №3460-VI. (із наступними змінами). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/ed20180828> (дата звернення: 25.09.2018).

4. Борисова О. Правову допомогу надамо безкоштовно, тобто даром. *Вісник бюджетної організації*, 2011. № 23. С. 21–27.

Семегіна Дарія Ігорівна,
студентка магістратури
Університету імені Альфреда Нобеля
Науковий керівник –
Козаченко Віталій Валерійович,
*викладач кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ ПІДЛІТКАМ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

«Створення системи безоплатної правової допомоги є одним із найбільш успішних проєктів українського уряду за останні п'ять років. Це той проєкт, який поновлює справедливість і надає право на захист від свавілля держави, правоохоронної системи. Для нас цей проєкт є пріоритетним. Найбільш красномовна цифра – 2300 громадян були повністю виправдані у кримінальних справах, де їх представляли адвокати системи БПД!», – сказав Міністр юстиції України Павло Петренко. [1]

Отже, що повинні зробити законодавці для можливості надання правової допомоги дітям і які питання постають у результаті її надання, та її ефективність розкриємо у даних тезисах.

Для того, щоб захистити права дітей, які схильні до вчинення злочинів, таких як, наприклад, хуліганство, чи вже вчинили злочин, в Україні відповідно до ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» створили Центри з надання безоплатної правової допомоги.

Для визначення правових підстав надання безоплатної правової допомоги неповнолітнім є необхідним надати визначення права на безоплатну правову допомогу. Це гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторин-

ну правову допомогу у випадках, передбачених ЗУ «Про безоплатну правову допомогу». Завданням правової допомоги є забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення. [2]

Хочу привести приклад, як 8 червня 2018 року у Львівській області для системи БПД виготовили інформаційний буклет та паспорт прав дитини. [1] Буклет має назву «Твої права – твій надійний захист», який за підтримки українсько-канадського проекту «Доступна та якісна правова допомога в Україні», виготовили для системи БПД. Завдяки цим буклетам діти зможуть орієнтуватися у своїх правах та знатимуть, куди звернутися за правовою допомогою у випадку, якщо їх образили в школі чи на вулиці. «Ми повинні у максимально доступній, неформальній, ігровій та наочній формах інформувати дітей про можливість використання права та підтримку системи БВПД у його застосуванні. Діти мають знати про можливість, у разі потреби, отримати допомогу адвоката, роботу якого оплатить держава», – наголосив директор Координаційного центру з надання правової допомоги у Львівській області Олексій Бонюк. Дані буклети інформують про види відповідальності у разі скоєння правопорушення для категорій осіб від 14-16 років та 16-18 років.

Так, по Україні здійснюються заходи задля запобігання можливості вчинення дітьми злочинів, розповсюдженими з яких є вчинення хуліганства, але згідно ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» певні категорії підлітків можуть отримати безоплатну правову вторинну допомогу. Це розкрито у ст.14 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу», а саме: право на безоплатну вторинну правову допомогу згідно з цим Законом та іншими законами України мають такі категорії осіб: діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту, - на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону. [1] Отже, це стосується вразливих, соціально незахищених категорій громадян. До 14 років діти можуть звертатися за захистом порушених прав тільки через опікунів/піклувальників, батьків. Але із досягненням 14-річного віку вже мають право самостійно захищати свої інтереси, відповідно до ст. 18 Сімейного кодексу України. Однак, ця норма стосується неповнолітнього виключно, як учасника сімейних правовідносин і не розповсюджує свою дію на звер-

нення до суду із позовом будь-якого іншого характеру (майнового, спадкового, банківського чи ін.)” – розповіла начальник відділу взаємодії з суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги Ірина Максимюк. [3]

На сьогоднішній день виникла проблема булінгу серед дітей. Зараз центри БПД тільки починають надавати інформацію щодо протидії булінгу та його виявлення. Але цькування дітей над дітьми дуже розповсюджене явище у нашій країні. Для цього тільки 02.10.2018р. Верховна Рада України підтримала Законопроектпро "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу" №8584 в першому читання. Метою цього закону є визначення на законодавчому рівні явища булінгу, шляхів його протидії, захисту прав дітей, а також інших осіб, які працюють у закладі освіти.[4]

Також МОН створило робочу групу, яка має до 1 грудня розробити план протидії булінгу в школі. До 1 грудня робоча група має подати до директорату інклюзивної та позашкільної освіти план заходів, спрямованих на запобігання та протидію цькуванню, порядку реагування на такі випадки, а також програму протидії булінгу та дискримінації для шкіл.

Але це тільки початок внесення змін до законодавчих актів, які регулюють питання хуліганства серед дітей, а саме: введення понять Освітній омбудсмен, «булінг», про відповідальність за його вчинення. Надання правової безоплатної допомоги по питанню протидію булінгу почалося на початку жовтня 2018р. Сподіваюсь, з часом це буде більш регламентовано не тільки на офіційних сайтах міністерств, а й у законодавчому розумінні.

---

1. Офіційний сайт Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Львівській області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lviv.legalaid.gov.ua/ua/v-ukraini-startuvata-informatsiina-kampaniia-bezoplatna-pravova-dopomoha-zavzhdy-poruch>

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 28.08.2018р. № 3460-V // Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 51. - Ст.577

3. Офіційний сайт Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Тернопільській області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ternopil.legalaid.gov.ua/ua/pres-centr/novyny/bpd-dlia-nepovnolitnih>

4. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу: Офіційний сайт Верховної Ради України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64402

Сенько В.В.,

студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,

*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету*

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,*

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

У 2011 р. в Україні було прийнято Закон «Про безоплатну правову допомогу», але остаточно система надання допомоги користуючись державними коштами була сформована лише у 2016 р. Законом України «Про безоплатну правову допомогу» визначено право кожного громадянина України на отримання безоплатних правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення, а також державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги [2, с. 56].

Створення системи безоплатної правової допомоги (далі – БПД) було ініційовано та започатковано Міністерством юстиції України з метою реалізації статті 59 Конституції України [1, с. 23], та виконання міжнародних зобов'язань, передбачених Резолюцією 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною». Згідно з Резолюцією 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» Україна зобов'язана покращити доступ до правосуддя шляхом запровадження системи безоплатної правової допомоги у відповідності до стандартів Ради Європи та практики Європейського Суду з прав людини [3, с. 45].

Говорячи, про ефективність інституту БПД, нині, спостерігається позитивна динаміка роботи. Цей інститут є надзвичайно актуальним

для нашої держави, і незалежно від теперішньої ситуації в країні, розвивається у потрібних суспільству напрямках, зокрема, розширення можливостей БПД для чутливих категорій населення та збільшення для малозабезпечених верств населення.

БПД – є одним із найуспішніших соціальних проєктів, реалізованих в Україні. Кожен українець отримує реальний інструмент у вигляді знань про свої права та можливість їх захистити. Безоплатна правова допомога залишається серед основних пріоритетів Міністерства юстиції та уряду України. Пріоритети її подальшого розвитку ввійшли до Стратегічного плану діяльності Міністерства юстиції на три наступні роки та Середньострокового плану пріоритетних дій уряду на період до 2020 р.

Але є проблеми, які виникають в функціонуванні БПД. Необхідним, наразі, є підтримання пропозиції Координаційного центру, щодо зміни процедури конкурсу з відбору адвокатів у бік спрощення та зручності для них, та винесення на обговорення уряду відповідного проєкту постанови Кабінету Міністрів України, задля здійснення повного набору кваліфікованих кадрів без необґрунтованих витрат у часі.

До проблемних питань можна віднести й такі як: призначення слідчих дій без врахування часу на призначення адвоката та видачу доручення центром, оскільки дуже часто внаслідок таких помилок БПД може бути не надана взагалі або не повністю, через брак часу; винесення безпідставних постанов про заміну адвоката, тому що різносторонні втручання в адвокатську діяльність є порушеннями принципів та засад адвокатської діяльності; застосування п. 4 ст. 20 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» як підстава для відмови в наданні БВПД, надання БПД один раз не означає, що вдруге її наявність буде не важливою або менш необхідною, адже у кожній справі наявні свої нюанси [2, с. 34].

Також проблемним питанням є співпраця центрів БПД з поліцією, а сюди можна віднести, несвоєчасне інформування за фактом затримання в рамках кримінального чи адміністративного процесу, отримання свідчень до першої зустрічі з адвокатом і до оформлення статусу затриманого чи підозрюваного та залучення «кишенькових» адвокатів; судом – пізнє інформування про рішення, щодо залучення адвоката БПД і щодо часу судового засідання, слабке реагування на процесуальні порушення зі сторони обвинувачення, спілкування судді та про-

курора без участі адвоката та необхідність посилення виконання слідчими суддями обов'язків по захисту прав людини; прокуратурою – відсутність єдиного підходу до захисту прав затриманих процесуальним керівником-прокурором, відсутність реакції на несвоєчасне\невірне складання протоколу затримання (місце затримання – кабінет слідчого) та слабе реагування на скарги відносно процесуальних порушень слідчого. Вирішення таких проблем у співпраці кваліфікованих органів позитивним чином вплине на якість та користь надання БПД.

Дуже актуальними питаннями, які стосуються життєздатності системи є збалансування оплати праці працівників системи БПД шляхом підвищення посадових окладів працівників з 2018 р., щоб випередити відтік кваліфікованих кадрів з системи, а також – ліквідація кредиторської заборгованості перед адвокатами за надання БВПД через прийняття відповідних рішень щодо належного дофінансування системи. Адже через збільшення кількості звернень громадян та збільшення кількості виданих доручень на надання безоплатної вторинної правової допомоги, утворилася заборгованість перед адвокатами.

Система надання безоплатної правової допомоги за дуже короткий період часу, змогла забезпечити широкий доступ до правових послуг для населення, через розгалужену мережу із майже 550 точок доступу до правової допомоги. Нині головним напрямком розвитку системи ми бачимо фокусування її зусиль на посиленні правової спроможності та правових можливостей територіальних громад, у тому числі через налагодження та підтримку тісної співпраці з органами місцевого самоврядування, а також створення системи управління правовими знаннями та розвитку людського потенціалу правничої спільноти та її партнерських мереж [4, с. 54].

Найпоширенішим легальним шляхом розв'язання правових проблем у громаді є особисте звернення до організації-провайдера правової допомоги. Потенційних отримувачів безоплатної вторинної правової допомоги в Україні є близько 8 мільйонів, для отримання ж правової інформації та консультацій до постійного офісу місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги та бюро правової допомоги може звернутися кожен мешканець нашої держави. Система надання безоплатної правової допомоги протягом усього часу свого існування більшою мірою була орієнтована на надання безпосередньо безоплатної вторинної правової допомоги. З відкриттям бюро правової допомоги у вересні 2016 року, на місцеві центри з

надання безоплатної вторинної правової допомоги, покладені також функції право просвітництва у громадах, надання консультацій та правової інформації. Окрім системи надання БПД, люди також можуть звернутися до органів місцевого самоврядування, на яких, у свою чергу, покладена державою функція надання правової допомоги. Проте органи місцевого самоврядування, відіграючи ключову роль у процесі децентралізації, зазвичай перевантажені запитами від громади, щодо розв'язання широкого спектра місцевих проблем і, як наслідок, не мають можливості приділяти достатню увагу питанням надання правової допомоги. Також задля розв'язання проблеми можна звернутися до громадських організацій, які надають правову допомогу, однак часто фахівці громадських організацій мають вузьку спеціалізацію і працюють лише з певною групою клієнтів зі схожими потребами. Слід зазначити, що не в усіх регіонах країни є провайдери правової допомоги з громадського сектору, особливо це стосується невеликих населених пунктів, сіл та селищ міського типу [4, с. 56].

Досліджуючи питання проблем розвитку надання безоплатної правової допомоги, слід зауважити, що Закон України «Про безоплатну правову допомогу» не містить жодної норми, що була б присвячена діяльності юридичних клінік в Україні у забезпеченні громадян безоплатною правовою допомогою. Проте, саме цей нормативно-правовий акт мав би сприяти розв'язанню зазначеної проблеми, визначивши основні засади функціонування юридичних клінік вже на законному (а не підзаконному) рівні.

На нашу думку система надання безоплатної правової допомоги, яка наразі існує в Україні, є недосконалою, потребує змін. Українська держава має приділити більшої уваги проблемі правового захисту населення. Розвиток громадянських інститутів з надання безкоштовної правової допомоги та, особливо, юридичних клінік у профільних ВНЗ і факультетах, сприятиме правовій захищеності наших громадян, які не мають достатніх матеріальних можливостей найняти адвоката, отримати платну юридичну консультацію тощо. Не зважаючи на прийняття закону «Про безоплатну правову допомогу», зазначена проблема залишається не розв'язаною, адже норми цього закону не регламентують ці актуальні питання. Таким чином, сучасний стан національного законодавства з питань забезпечення нужденних верств населення безоплатною правовою допомогою потребує подальшого ре-

формування, в тому числі за допомогою імплементації міжнародно-правових норм в законодавчі акти України.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

3. Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною: Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1466 від 05.10.2005 р.: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_611.

4. Програма надання безоплатної правової допомоги: розроблення, планування, виконання, звітування / Гриб О., Єрошенко К., Ільчишен М., Ніколаїшин М., Охріменко В., Писарев Я., Стець Н. Київ, 2017. 54-56 с.

Сідун Юлія Олександрівна,

студентка

Науковий керівник:

Наливайко Лариса Романівна,

*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Стаття 59 Конституції України проголошує: «Кожен має право на правову допомогу. У передбачених законом випадках ця допомога надається безоплатно» [1].

Право на безоплатну правову допомогу – гарантована Конституцією України можливість громадян України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу.

Проблеми і перспективи розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні досліджували С. Шаталюк, С. Гончаренко, Є. Бова, О. Хорошенко, А. Іванцова, П. Корнієнко, А. Атамасов, М. Стама-

тіна, О. Лисенко, А. Вишневський.

Забезпечення реалізації права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань [2, с. 41].

У Розділі 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. зазначається, що кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права, як захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або, за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги, захисника, - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя. Аналогічна норма міститься і у статті 14 частини I Міжнародного пакту, відповідно до якої кожен має право при розгляді будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення бути судимим у його присутності та захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним самим захисника; якщо він не має захисника, - бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому разі, якщо того вимагають інтереси правосуддя, безплатно для нього в усякому такому випадку, якщо він не має достатньо коштів для оплати цього захисника.

Європейський підхід в питанні надання безоплатної правової допомоги залишається незмінним і полягає у невід'ємності реального права на правову допомогу від права на реальний доступ до суду, яке, в свою чергу, є ключовою складовою права на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, питання щодо цивільних прав та обов'язків особи або встановлення кримінального обвинувачення, висунутого проти неї, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод в інтерпретації цього права в прецедентній практиці Європейського суду з прав людини.

Позитивним необхідно визнати прийняття Закону України від 4 липня 2012 р. № 435-р «Про затвердження Концепції Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013-2017 роки», в якій зазначається, що Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція про статус біженців, Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та

кримінальних справах та інші міжнародні акти передбачають обов'язок держави забезпечити безоплатну та ефективну правову допомогу особам, які її потребують, і встановити мінімальні вимоги до надання такої допомоги [3, с. 199].

Дані соціологічних опитувань підтвердили, що від працівників поліції такої інформації не отримали у 38% випадків особи, які після затримання їх органами поліції зверталися за послугами безоплатних адвокатів. Серед тих, хто отримував інформацію щодо можливості використання права на безоплатного адвоката, переважна більшість (69%) вказує, що процедура інформування проходила досить детально, інші ж 31% кажуть, що інформували їх поверхово і поспіхом.

Крім інформування, найбільш суттєвими проблемами у сфері надання БВПД є: порушення принципу безперервності захисту у кримінальному провадженні; надання БВПД адвокатами, які мають низьку кваліфікацію, дисциплінарні стягнення, погану репутацію серед клієнтів; надмірне навантаження на адвокатів та дисбаланс у розподілі справ між адвокатами; недостатня бюджетна дисципліна у адвокатів, які надають БВПД, накопичення кредиторської заборгованості перед адвокатами наприкінці року; необхідність посилення інституційного моніторингу доступності та якості БВПД [4, с. 387].

Отже, сьогоденній стан щодо порушення законодавства про безоплатну правову допомогу в Україні є не задовільним. Якщо не усунути всі ці недоліки, то може виникнути ситуація, коли вивчення стану забезпечення громадян правовою допомогою показав, що значна частина громадян і, в першу чергу, малозабезпечених та інших соціально незахищених верств населення, були не в змозі реально користуватись наданим їм правом на БВПД.

---

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Ст.42.

2. Іванцова А. В. Поняття безоплатної правової допомоги в Україні та за кордоном / А. В. Іванцова // Часопис Академії адвокатури України. - 2015. - Т. 8, № 3. - С. 40-45.

3. Яновська О. Г. Європейські стандарти надання безоплатної правової допомоги в кримінальному судочинстві: проблеми реалізації в Україні / О. Г. Яновська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. - 2013. - Вип. 6-1(2). - С. 199-202

4. Дуфенюк О. М. Принципи надання безоплатної вторинної допомоги у кримінальному процесі: порівняльний аналіз європейського та українського підходів / О. М. Дуфенюк // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 4. – С. 385-388.

Старусьова Альвіна Михайлівна,
курсант

Науковий керівник –
Березняк Василь Сергійович,
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
к.ю.н., с.н.с.

ЗЛОЧИНИ АГРЕСІЇ ЗА СТАТУТОМ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ (РИМСЬКИМ СТАТУТОМ) ТА ЇХ ПРОЯВ В УКРАЇНІ

Кількість насильницьких дій за останні роки значно, їх супроводжують такі події як: вибухи в громадських місцях, захоплення заручників, знущанням над людьми та вандалізм. Такі прояви є небезпечними для суспільства, і тому мають конкретний зв'язок з поняттям агресивності та агресії. На сьогоднішній день ученні не знайшли єдиної думки, щоб доцільно охарактеризувала феномен агресії. Агресія криє в собі одну із найнебезпечніших загроз міжнародному миру та безпеці, що існує як найтяжчий міжнародний злочин. Важливим є визначення агресії у міжнародному праві та відповідно до норм чинного законодавства вирішення сутності міжнародного злочину агресії.

Рішення проблеми визначення та сутності міжнародного права вирішували такі вченні як: В.Ф. Антипенко, Н.А. Зеленська, І.І. Лукашук, В.А. Василенко, І.П. Бліщенко, Ю.А. Решетов, І.В. Фісенко, Ю.В. Манійчук та ін. Слід зауважити, що агресія являється найбільш серйозним міжнародним злочином та найтяжчим правопорушенням. Вона становить найбільшу загрозу міжнародної безпеки та миру. Саме визначення «міжнародний злочин» виник спочатку, для охарактеризування дії під час агресивної війни. Норми, які накладають певну заборону агресію, входять до складу імперативних норм сучасного загального міжнародного права. Ці норми є важливими, тому їх ігнорування не припустиме [1, с. 79].

Взагалі заборонив війну Пакт Бріана-Келлога, який був підписаний 27 серпня 1928 року, як зряддя національної політики та став

першим правовим актом. Як стверджує Д. Донський «Пакт Бріана-Келлога, безсумнівно зіграв найважливішу роль в історії міжнародних відносин, оскільки завдяки цьому документу у міжнародному праві виникла універсальна норма ,яка замінила «право на війну» принципом заборони агресивної дії»» [2, с. 336; 4, с. 83]. Згідно статті 1 Паризького пакту «засуджують звернення до війни для врегулювання міжнародних суперечок і відмовляються від такої в ролі знаряддя національної політики у своїх взаємних відносинах» [1, с. 81].

Відповідно визначення «агресії», висвітленого в Резолюції ГА ООН №3314 1974 року, нею являється застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканості або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим способом, несумісним із Статутом Організації Об'єднаних Націй (стаття 1). Застосування збройної сили державою першою в порушення Статуту є *prima facie* свідченням акту агресії (стаття 2). Стаття 3 Визначення агресії містить перелік діянь, які повинні кваліфікуватися як акт агресії.4) [3; 4, с.124].

Комісією у Проекті Міжнародного кримінального суду у 1994 році було внесено злочини агресії. Ста двадцятьма державами 17 липня 1998 року був прийнятий Римський статут Міжнародного кримінального суду та будучи ратифікованим шістьдесятьма державами вступив у силу 1 липня 2002 року. У пункті 1 (d) статті 5 римського статуту зазначається, що Суд має певні повноваження щодо юрисдикції у відношенні злочину агресії, хоча у пункті 2 цієї ж статті в той же час висвітлювалось, що Суд може здійснювати юрисдикцію щодо цього злочину, але цьому повинно передувати прийняття і внесення до Статуту Міжнародного кримінального суду поняття агресії [4, с. 125].

Пункт 1 статті 8 bis римського статуту зазначає, що «злочини агресії» означають «планування, підготовку ініціювання або здійснення особою, яка в змозі фактично здійснювати керівництво або контроль за політичними або військовими діями держави, акта агресії, який у силу свого характеру, серйозності і масштабів є грубим порушенням є грубим порушенням статуту ООН» [4, с. 125-126].

Відповідно до Статуту Міжнародного кримінального суду «актом агресії» є «застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканості або політичної незалежності іншої держави , або яким-небудь іншим чином, несумісним із Статутом Організації Об'єднаних Націй ». Далі у пункті 2 статті 8 bis Статуту на-

ведений наявний перелік діянь, які «незалежно від оголошення війни будуть кваліфікуватися в якості акту агресії». До них відносяться: а) вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, яким би тимчасовий характер вона не носила, яка є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія території іншої держави або її частини із застосування сили; б) бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави; с) блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави; d) напад збройними силами держави на сухопутні, морські чи повітряні сили, або морські і повітряні флоти іншої держави; е) застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави за згодою з приймаючою державою, в порушення умов, передбачених в угоді, або будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди; f) дія держави, яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акту агресії проти третьої держави; g) засилання державою або від імені держави збройних банд, груп, іррегулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави, які носять настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим вище актам, або її значну участь у них [6].

У Кримінальному кодексі України у XX Розділі «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку», а саме статтях 436-437 є визначення поняття «агресивна війна». Вона є видом акту агресії, яка передбачає застосування масштабних дій державою чи від її імені збройних сил проти суверенітету, територіальної недоторканості, іншої держави або народу. Актом збройної агресії можуть бути визнані: вторгнення чи напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, у т.ч. тимчасового характеру, яка є результатом такого вторгнення чи нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави чи її частини; бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави; блокада портів, берегів або територіальних вод держави збройними силами іншої держави; напад збройних сил держави на сухопутні, морські чи повітряні сили або морські чи повітряні флоти іншої держави; за-

стосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави за згодою останньої, на порушення умов їх перебування, передбачених угодою, або будь-яке продовження їх перебування на цій території після припинення дії угоди; дія держави, яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження іншої держави, використовувалась цією (іншою) державою для вчинення акту агресії проти третьої держави; заслання державою або від імені збройних банд, груп, регулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави, котрі мають настільки серйозний характер, що це рівносильне переліченим вище актам тощо. Метою агресивної війни може бути, зокрема, відторгнення частини території іншої держави, здійснення у ній військового перевороту. Слід мати на увазі два моменти: по-перше, згідно з міжнародним законодавством війна або воєнні дії можуть бути кваліфіковані як агресивні лише Радою Безпеки ООН, по-друге, визначення агресії, що дається у відповідній резолюції ООН, може бути застосоване тільки щодо відповідальності держав, але не персоналій [5, с. 1070-1072].

До сьогоднішнього дня не існує загального визначення «агресії» не дивлячись на те, що вона визнана міжнародним співтовариством, як міжнародний злочин та встановлена імперативними нормами міжнародного права. Висвітлення сутності агресії містяться у багатьох нормативно-правових актах, а саме у: Статуті ООН, Декларації про принципи 1970 року, Резолюцією ГА ООН № 3314 та статуті Міжнародного Кримінального суду, але все ж таки існує актуальна проблема визначення агресії на універсальному рівні, яке буде сприяти ефективності боротьбі з нею та попередженню міжнародного злочину агресії.

---

1. Решетов Ю.А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности. М. : Международные отношения. 1983, 224 с.

2. Полторак А.И., Савинский Л.И. Вооруженные конфликты и международное право. М. : Наука. 1976, 415 с.

3. Определение агрессии: Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН № 3314 (XXIX) от 14 декабря 1974 года. URL: <http://www.un.org/russian/document/convents/aggression.htm>.

4. Важна К.А. Концепція кримінальної відповідальності держави : дис. ... канд. юрид. наук. К., 2013. 243 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року. За ред. М.І.Мельник, М.І.Хавронюка. К. : А.С.К., 2002. 1104 с.

6. Резолюция RC/Res. 6 «Преступление агрессии» от 11 июня 2010 года. [Electronic resource]. URL: http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/RC-Res.6-RUS.pdf.

Ступак Сергій Романович,
слухач магістратури

науковий керівник –

Кононець Віта Петрівна,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності*

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЧИ ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ?

Відповідь на це питання шукали учасники серії круглих столів, які мережа приймалень Української Гельсінської спілки з прав людини провела по багатьох містах України. Головна тема цих зустрічей — підбити підсумки та проаналізувати, наскільки система безоплатної правової допомоги (БПД), яку було запроваджено у минулому році з боку держави, забезпечує потреби населення.

У 2011 році в Україні було прийнято Закон «Про безоплатну правову допомогу», але остаточно система надання допомоги за рахунок держави була сформована лише в 2016 році. Через рік після завершення формування системи безоплатної правової допомоги, юристи та правозахисники громадських приймалень УГСПЛ східного регіону провели серію круглих столів, щоб переконатись, чи дійсно було створено ту систему БПД, яка забезпечує кожній людині право на правову допомогу?

Законом України «Про безоплатну правову допомогу» визначено право кожного громадянина України на отримання безоплатних правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення, а також державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги.

Нині в усіх куточках країни діє 551 точка доступу до безоплатної правової допомоги. Майже 880 тисяч українців звернулися до на-

ших центрів та бюро за допомогою чи телефоном єдиного контакт – центру за консультацією. Сьогодні майже 8 000 000 українців мають право на отримання безоплатної правової допомоги. Майже 660 тис. звернень безпосередньо до центрів та бюро правової допомоги зафіксовано за 2017 рік .

Оператори єдиного контактного-центру системи надання безоплатної правової допомоги (цілодобовий номер **0 800 213 103**) прийняли понад 156 тис. дзвінків. Крім того минулоріч відкрито офіс контакт-центру у Сумах, який спеціалізується на наданні правових консультацій. За півроку роботи цього офісу була надано понад 22 тис. правових консультацій.

У 2017 році фахівці та фахівчині центрів та бюро правової допомоги забезпечили роботу 2567 дистанційних пунктів доступ до правової допомоги, а також понад 10 тис. виїздів мобільних консультаційних пунктів.

Це вкрай важливо для тих людей, які самостійно з тих чи інших причин, чи маючи певні особливі потреби, не можуть дістатися до центрів самостійно.

Серед пріоритетів нашої роботи у нинішньому році – посилення правових можливостей громад, а також підвищення якості надання безоплатної правової допомоги. Зокрема, через удосконалення діючої системи управління якістю, запровадження офісів громадського захисника та інституту наставництва, та відкриття сучасних комунікативних платформ у 5-ти найбільших містах.

На сході країни безоплатну правову допомогу надають багато організацій. Окрім системи БПД, таку допомогу надають недержавні організації, серед яких найбільш потужними є мережа громадських приймалень Української Гельсінської спілки з прав людини, мережа ГС «Мережа правового розвитку», гаряча телефонна лінія «Юридичної сотні» та ін. При обговоренні під час круглих столів учасники дійшли висновку, що запит від населення на отримання юридичних консультацій все одно перевищує існуючі можливості. А відтак — учасники круглих столів вирішили, що потрібно об'єднати зусилля та сформувати єдиний список усіх БПД, розповсюдити інформацію про партнерів, виявити найбільш значущі проблеми та, об'єднавшись, проводити адвокаційні кампанії.

Здається, законом урегульовані всі аспекти надання правової допомоги, визначені всі суб'єкти надання та отримання такої послуги,

їхні права та обов'язки. Між тим, завжди залишається якість «але», і тому завданням та метою роботи учасників круглого столу у Дніпрі став аналіз реалізації системи надання безоплатної первинної та вторинної допомоги в Дніпропетровському регіоні усіма суб'єктами. Також теми зустрічі були присвячені виявленню проблем та пошуку шляхів їх подолання, зокрема механізмів підсилення ефективності комунікацій заявників, державних установ та громадських організацій, що надають таку допомогу.

Таранець Д.О.,

курсант

Науковий керівник –

Березняк Василь Сергійович,

старший викладач кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

к.ю.н., с.н.с.

ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО В УКРАЇНІ

В сучасному світі проблема подвійного громадянства є дуже актуальною, тому що в наш час людина прагне розвиватися, але ряд країн не може забезпечити повного розвитку людині. Україна відноситься до таких країн, тому проблема подвійності громадянства підіймається й в нашій державі.

Проте цей принцип не виключає можливості наявності у громадян України громадянства (підданства) інших держав. Питання ж, пов'язані з набуттям і припиненням громадянства України, а також правової сутності та змісту інституту громадянства, трансформувались у чинник, який суттєво впливає на стан національної безпеки держави. На таке, зокрема, можуть вказувати поширювані в ЗМІ неофіційні дані, згідно з якими громадянство інших держав мають від 5% до 10% українців, значна частина з яких - чоловіки призовного віку. При цьому кількість громадян України, що набули угорського

громадянства, за підрахунками експертів, сягає 80-90 тис., а румунського – до 80 тис. осіб.

Починаючи з 2014 року, картина дещо змінилась. У 2014 році різко зменшилась кількість осіб, які набули громадянство України (1543 – у 2013 р. проти 1315 – у 2014 р.). При цьому тенденція щодо зменшення кількості прийнятих до громадянства України за Указом Президента України продовжилась у наступних роках. Так, у 2015 р. таких осіб було 972, у 2016 – всього 809 [1].

У такому разі діє такий принцип: якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України [2].

Нормативно-правовими актами у даній сфері правового регулювання є Конституція України, Закон України «Про громадянство України», Європейська конвенція про громадянство [3].

Серед основних причин виникнення подвійного громадянства називають: 1) територіальні зміни; 2) міграцію населення; 3) відмінності у законодавстві держав щодо порядку набуття та втрати громадянства. Світова практика доводить, що множинне громадянство часто виникає як результат колізії так званих «права крові» та «права ґрунту». Так, дитина, яка народилась в батьків-іноземців на території держави, де домінує «право ґрунту», попри набуття громадянства батьків за «правом крові» набуває і громадянство тієї держави, на території якої вона народилася. При цьому, у відповідності до Віденської конвенції про дипломатичні відносини 1961 року та Віденської конвенції про консульські відносини 1963 року «право ґрунту» не поширюється лише на дітей іноземних дипломатів та консулів [4].

На уникнення випадків множинного громадянства спрямовані й двосторонні угоди України з питань громадянства, укладені з низкою держав (наприклад, з Республіками Білорусь, Казахстан, Таджикистан, Киргизькою Республікою, Грузією тощо). Доволі цікавими видаються висновки Р. Бедрій, який на підставі проведеного дослідження законодавчих актів країн СНД і Балтії у сфері врегулювання питань множинного громадянства запропонував поділити ці країни на чотири групи. До першої групи пропонується відносити держави, законодавство яких (насамперед Конституції) прямо допускає множинне громадянство (Росія, Молдова, Литва, Таджикистан). Другу групу утворюють держави, чії Конституції, навпаки, прямо забороняють можли-

вість існування множинного громадянства (Вірменія, Грузія, Казахстан). До третьої групи належать країни, які не визнають множинного громадянства, хоча їх законодавство не містить його прямої заборони. Така заборона впливає зі змісту певних правових норм (Україна, Естонія і Латвія). Четверту групу утворюють країни, чії конституції взагалі не торкаються проблеми подвійного громадянства, яка позитивно розв'язується на рівні відповідних законів (Туркменістан, Білорусь) [5].

Щодо кримінальної відповідальності по відношенню до громадян, які мають подвійне громадянство, то можна виділити проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань подвійного громадянства» від 27.03.2017, де пропонується доповнити Кримінальний кодекс України статтею 367-1 «Приховування громадянства (підданства) іншої держави» такого змісту:

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення керівника особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування про наявність у нього громадянства (підданства) іншої держави.

Карається обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, із штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Примітка. 1. Особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Керівниками є особи, уповноважені на вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень, контролю за їх виконанням» [6].

Порівнюючи з іншими країнами можна зазначити, що кожен громадянин держави-члена ЄС, крім громадянства своєї країни, є також громадянином Союзу (ст. 8 Договору про ЄС). Це особливе подвійне громадянство, властиве державним утворенням.

Беручи польський новий закон, який також дозволив надавати польське громадянство усім - без обмежень - іноземцям в рамках процедури, яку веде воєвода (аналог голови обласної державної адмініст-

рації в Україні) та скоротив термін, необхідного для подачі такої заявки, терміну проживання в країні з дозволом «на постійне перебування» до трьох років. Для отримання громадянства Польщі від воєводи, крім трьох років життя з таким дозволом, необхідно мати регулярний дохід, підтвердження наявності місця проживання (договір оренди чи власності квартири) та знати польську мову.

У міністерстві відзначили, що до набуття чинності нового закону польське громадянство могли отримати лише особи без громадянства, іноземці, котрі одружилися з поляками, та особи, котрим батьки після народження вибрали інше громадянство за польське. Даний закон також відмінив правило, згідно з яким, кожен, хто хотів отримати польське громадянство, мусів відмовитися від свого попереднього. Польський громадянин може мати одночасно польське громадянство та громадянство іншої країни [6].

Таким чином, проаналізувавши сучасний стан питання подвійного громадянства в Україні і взагалі, дослідивши різні аспекти та позиції, можна зробити відповідні узагальнення. Проте не можна відкидати того факту, що сьогодні, коли Україна перебуває в стані неоголошеної війни, існування подвійного громадянства може становити небезпеку державному суверенітету. Особисто наше бачення цієї проблеми ґрунтується на негативному ставленні даної проблеми, так як буде достатньо можливостей уникати кримінальної відповідальності. Ця позиція випливає з того, що більшість держав будуть відмовляти у видачі злочинця, бо маючи громадянство відповідної держави, цей громадянин перебуваючи на території даної держави користується захистом цієї держави.

На нашу думку дана проблема хоча й актуальна але перш за все, подвійне громадянство потребує зваженої політики, яка базувалася б на об'єктивній тенденції поширення цього явища в умовах глобалізаційних процесів.

---

1. Інститут громадянства як регулятор впливу на стан забезпечення національної безпеки України URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Dryemov-d3082.pdf>.

2. Конституція України
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>:

3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань подвійного громадянства» URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-103>.

4. Константиновський С. Щодо питання множинного громадянства в Україні

URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/32.pdf>.

5. Дрьомов С.В. Питання множинного громадянства в Україні: шляхи нормативно-правового врегулювання URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/mnozh_gromad-efbee.pdf.

6. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань подвійного громадянства» № 6178-1 від 27.03.2017 URL: http://nbuvipar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2831:zmini-do-zakonu-ukrajini-pro-gromadyanstvo-ukrajini-2&catid=71&Itemid=382.

7. Подвійне громадянство в Україні та світі: вигоди, ризики і перспективи. URL : <https://ckp.in.ua/articles/18870>.

Татаренко А.Ю.

студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,

професор кафедри загальноправових дисциплін юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

На сучасному етапі розвитку України постало досить важливе питання щодо правового захисту людей, які не мають можливості оплатити надання їм правової допомоги, оскільки сьогодні кваліфікована юридична допомога зазвичай коштує недешево.

Таким чином 08 липня 2011 року було прийнято Закон України № 3671-VI «Про безоплатну правову допомогу». Відповідно до цього безоплатна правова допомога – правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [1].

Слід зауважити, що для формування в Україні ефективної системи безоплатної правової допомоги, забезпечення її доступності та

якості створено Координаційний центр з надання правової допомоги [2, с. 193].

Закон виділяє два види безоплатної правової допомоги: первинну та вторинну.

Безоплатна первинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (перш за все це надання правової інформації, консультацій та роз'яснень які стосуються правових питань, також сюди слід віднести складання заяв, скарг, а також інших документів які носять юридичний характер, та надання допомоги особі в забезпеченні доступу до вторинної правової допомоги).

Суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги Україні є: органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Щодо другого виду то це безоплатна вторинна правова допомога - вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя (включає в себе захист від обвинувачення, здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, складення документів процесуального характеру).

Потрібно звернути увагу на суб'єктів, які мають право на таку допомогу, а саме особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, до розрахованого та затвердженого відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум», для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення [3], а також інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб, діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту, особи, до яких застосовано адміністративне затримання, особи, до яких застосовано адміністративний арешт,

особи, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими, особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою [4], особи, на яких поширюється дія Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [5], ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань [6].

Важливим елементом у безоплатній правовій допомозі є саме фінансування згідно статті 29 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» по-перше фінансування безоплатної первинної правової допомоги здійснюється за рахунок видатків Державного бюджету України на утримання відповідних органів виконавчої влади, місцевих бюджетів та інших джерел.

По-друге фінансування безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється за рахунок видатків Державного бюджету України [1].

Багато хто погодиться з тим, що прийняття Закону країни «Про надання безоплатної правової допомоги» було досить доцільним, а головне в майбутньому сприятиме державі у забезпеченні належного виконання міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини, запровадженні європейських стандартів у галузі надання правової допомоги та доступу до правосуддя.

Беручи до уваги досвід зарубіжних країн доцільно стверджувати, що значним кроком на шляху до вирішення проблеми безоплатної правової допомоги в Україні, стало впровадження юридичних клінік, які створюються як структурні підрозділи вищого навчального закладу і займаються наданням юридичної допомоги соціально незахищеним верствам населення на безоплатній основі.

Юридична клініка – це структурний підрозділ вищого навчального закладу або юридичного факультету відповідно до якого студенти, або фахівці у сфері права надають безкоштовні юридичні консультації особам, які не мають можливості звернутися за платною юридичною допомогою.

Тобто відбувається поєднання двох складових: соціальний (безкоштовна правова допомога) та навчальний (вдосконалення практичних знань та умінь студентів).

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 592 від 03 серпня 2006 року «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу», юридична клініка є структурним підрозділом вищого навчального закладу III - IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку фахівців за напрямом «Право», і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів [7].

У своїй діяльності юридична клініка керується наступними основними принципами: законності, об'єктивності, безвідплатності надання правової допомоги, повного інформування клієнта про правила роботи юридичної клініки, прозорості, компетентності та добросовісності.

Відповідно до ст. 59 Конституції України гарантує право кожного на правову допомогу та можливість її одержання безоплатно у випадках, передбачених законом [8]. Однак слід зауважити, щодо положення цієї статті, а саме частині можливості одержання правової допомоги безкоштовно, не достатньо реалізовані на даний час.

Але, все ж таки досліджуючи дане питання проблем розвитку надання безоплатної правової допомоги, слід звернути увагу, що Закон України «Про безоплатну правову допомогу» не містить жодної норми, яка була б присвячена діяльності юридичних клінік саме в Україні у забезпеченні громадян безоплатною правовою допомогою. Проте, саме цей нормативно-правовий акт має сприяти розв'язанню вказаної проблеми, визначивши основні засади функціонування юридичних клінік вже на законному, а не підзаконному рівні.

Отже, роблячи висновок даної теми потрібно зауважити, що українська держава має приділяти більше уваги проблемі правового захисту населення.

Розвиток громадянських інститутів які спрямовані з наданням безкоштовної правової допомоги а, особливо, юридичних клінік у профільних вищих навчальних закладах і факультетах, сприятиме правовій захищеності громадян, які не мають достатніх матеріальних можливостей звернутися до адвоката, щоб отримати платну юридичну консультацію тощо.

Однак не зважаючи на прийняття закону «Про безоплатну правову допомогу», зазначена проблема безоплатної допомоги все ж таки залишається не розв'язаною, оскільки норми цього закону не регламентують подані актуальні питання.

Відповідно до вище зазначеного, сучасний стан національного

законодавства з питань малозабезпечених верств населення безоплатною правовою допомогою потребує подальшого реформування, в тому числі за допомогою наповнення міжнародно-правових норм в законодавчі акти України.

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 08.07.2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577.

2.Ткачук А.С. Безоплатна правова допомога: переваги та недоліки. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції 2017 р. м. Одеса. С. 193-197.

3. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 38. Ст. 348.

4. Кримінального процесуального кодексу України 13.04.2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. Ст.88.

5. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 16. Ст.146.

6. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 45. Ст. 425.

8. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу: Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 р. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 592

5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Рец Віолетта Володимирівна
курсант

Науковий керівник –

Юніна Марина Петрівна,
*доцент кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н., доц.*

ІНСТИТУТ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Сьогодні в Україні досить гостро постала проблема захисту та охорони прав і свобод людини. Необхідність у створенні зручного та ефективного правозахисного механізму турбує не одне покоління правознавців, які сьогодні досить ефективно працюють над даною проблемою. У Конституції України визначено пріоритет цінності прав і свобод людини і громадянина у ст. 3: «Людина, її життя і здоров'я,

честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю» [1]. Крім того, у Основному Законі стаття 59 наголошує, що «кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно». Однак, на жаль, в Україні значна кількість порушених прав так і не відновлюються через елементарну правову необізнаність громадян. Саме для захисту порушених прав таких громадян в нашій державі і створений спеціальний механізм безоплатної правової допомоги, яку В.В. Копейчиков і О.Ф. Скакун визначають як правову допомогу, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел [2].

Таким чином, безоплатна правова допомога полягає у наданні розгорнутої конструктивної правової допомоги кваліфікованим правником особі, яка цього потребує. Таке твердження виникає із ознак правової допомоги, яких сьогодні багато, але існує група таких, що влучно відображають суть правової допомоги, а саме: безоплатність, швидкість, кваліфікованість, обґрунтованість, мобільність тощо. Цей перелік можна продовжувати, тому що юридична наука розвивається дуже швидко, як і вітчизняне законодавство.

Виходячи із вищенаведеної юридичної характеристики, можна охарактеризувати сутність інституту безоплатної правової допомоги. Вона полягає у наданні кваліфікованої допомоги, що всіляко контролюється і регламентується державою на основі чинного законодавства. Доступність правової допомоги гарантується наявністю системи юридичних установ, здатної забезпечити населення держави доступною, всебічною та якісною юридичною допомогою.

Порядок надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги визначається Законом України «Про правову допомогу». Наразі, як вказано на сайті Міністерства юстиції України, система надання безоплатної правової в Україні складається з 551 точки доступу до правових послуг: 23 регіональних, 96 місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги та 432 бюро правової допомоги у всіх регіонах України, а також Координаційного центру з надання правової допомоги [4].

На систему безоплатної правової допомоги покладено виконання низки функцій, серед яких доцільно назвати регулятивну, охоронну і захисну. Ці функції проявляються в активній і пасивній поведінці

правозахисних установ, окремих працівників в галузі правозахисного апарату у вигляді діяльності щодо організації роботи із захисту прав і інтересів людини і громадянина. Щодо спеціальних функцій, то їх кількість сьогодні варіюється у зв'язку із бурхливим розвитком юридичної науки. До таких можна віднести і роз'яснювальну, і гносеологічну, і навіть комунікативну.

Безоплатна первинна правова допомога, суб'єктами права на яку є усі особи, які перебувають під юрисдикцією України, включає такі види правових послуг, як надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, інших документів правового характеру (крім процесуальних), а також надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Безоплатну первинну правову допомогу надають органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги/бюро правової допомоги усім громадянам України, які перебувають під юрисдикцією України [4].

Безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, і включає такі види правових послуг, як захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на таку допомогу в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру.

На сьогодні в системі органів юстиції вже реалізовано можливість отримання безоплатної первинної правової допомоги, зокрема, на базі громадських приймалень, що були створені при головних управліннях юстиції. Їхня робота регламентована численними законами України і наказами Міністерства юстиції України.

Система безоплатної правової допомоги широко використовує досвід кваліфікованих правників, законодавчу базу, судову практику і практику Європейського суду з прав людини, у рішеннях якого висвітлюються правозахисні механізми, що є пріоритетом для права України.

Отже, механізм безоплатної правової допомоги сьогодні активно впроваджується в Україні для захисту прав та інтересів громадян. Правова допомога нормативно закріплена в сучасному законодавстві, але необхідно відшукати важелі і способи для її подальшого ефективного та якісного впровадження.

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Стаматина М.В. Поняття та сутність безоплатної правової допомоги в Україні. URL: <http://pb.univd.edu.ua/index.php/PB> (дата доступу 02.10.2018).
3. Чебаненко А.М. Правова допомога і правові послуги – дві великі різниці. *Закон і Бізнес*. 2001. № 7. 17–23 лютого. С. 28.
4. Що таке безоплатна правова допомога та як її отримати? URL: https://minjust.gov.ua/legal_aid (дата доступу 02.10.2018).

**Хоменко Вікторія Михайлівна,
Савченко Валерія Олександрівна,**
студентки

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,
*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ОСОБАМ ДЛЯ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У законодавстві України важливу роль відведено захисту та охороні прав та свобод людини і громадянина як демократичній, соціальній правовій державі закріплено право особи на отримання правової допомоги, що закріплено у статті 59 Конституції України.

Гарантія надання особи щодо надання як правової допомоги так і безоплатної належить не тільки до конституційно-правового обов'язку держави, але також стосується взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини, яка була створена у 1948 році. Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 рік), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 року).

До створення Закону України « Про безоплатну правову допомо-

гу» незважаючи на законодавчо закріплене право особи на правову допомогу в Україні не існувало дієвого механізму її реалізації. Лише з моменту прийняття вище зазначеного закону був започаткований інститут правової допомоги, який закріпив право особи на безоплатну правову допомогу та визначив правові гарантії її реалізації.

З моменту набрання чинності Закону України «Про безоплатну правову допомогу», а саме від 2 червня 2011 року в країні здійснено чимало заходів спрямованих на реалізацію інституту правової допомоги.

Як приклад, можна привести роботу виконану Міністерством юстиції України, а саме створення мережеских громадських приймалень, з метою набуття правових знань малозабезпеченим громадянам.

Визначальними принципами надання правової допомоги, що гарантується державою, відповідно до нового Закону є її доступність та якість. Відповідно до Закону безоплатна вторинна правова допомога фінансується за рахунок видатків Державного бюджету України.

Закон передбачає надання двох видів безоплатної правової допомоги – первинної та вторинної.

Безоплатна первинна правова допомога охоплює:

- надання правової інформації;
- надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складання заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім процесуальних);
- надання допомоги в забезпеченні доступу осіб до безоплатної вторинної правової допомоги та медіації.

Звернення про надання безоплатної первинної допомоги надсилаються або подаються безпосередньо до центральних та місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції, які у свою чергу протягом 30 календарних днів мають надати відповідні правові послуги.

Якщо у зверненні міститься прохання лише про надання правової інформації, то відповідна інформація надається протягом п'ятнадцяти днів з дня отримання звернення.

У разі виникнення ситуації, коли питання, порушені у зверненні, не належать до компетенції органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування, до якого воно надійшло, таке звернення переадресовується у п'ятиденний строк до відповідного органу, про що по-

відомляється особа, яка подала звернення.

Сьогодні безоплатна первинна допомога вже надається: при багатьох органах виконавчої влади діють громадські приймальні, консультативні пункти.

Так, при місцевих державних адміністраціях, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, виконавчих органах районних, міських рад діють:

- 916 громадських приймалень з надання безоплатної правової допомоги;

- 1761 виїзний консультаційний пункт для надання правової допомоги громадянам віддалених районів сільської місцевості.

У системі органів юстиції реалізовано можливість отримання безоплатної первинної правової допомоги;

Зокрема, на базі 745 громадських приймалень, що були створені при управліннях юстиції;

А також 1970 виїзних консультативних пунктів, в роботі яких беруть участь працівники органів юстиції.

Підсумовуючи усе вище зазначене, хочемо підкреслити наступне: важливим фактором успіху у впровадженні Закону України «Про безоплатну правову допомогу» є організація і підтримка ефективного постійного діалогу задля консенсусу з ключових питань формування системи серед головних учасників цього процесу. Насамперед, це адвокатура, а також поліція, державна прикордонна служба, органи місцевого самоврядування, громадські організації. З цією метою за пропозицією учасників круглого столу з питань безоплатної правової допомоги, що відбувся 8 грудня 2011 року, Міністром юстиції у січні 2012 року було утворено робочу групу з удосконалення законодавства про безоплатну правову допомогу під головуванням Першого заступника Міністра юстиції за участі керівників основних громадських організацій адвокатури, офісів громадського захисту, представників заінтересованих центральних органів виконавчої влади.

---

1. Конституція України- від 28.06. 1996 року- № 254к/96-ВР//ВВР України – 1996 рік - № 30.- ст. 141.

2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від: 09.04.2012 року- [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0008323-12>

3. Міністерство юстиції України-офіційний сайт-[Електронний ресурс]- Режим доступу:<http://old.minjust.gov.ua/19814>

4. Стаматіна М. В. Адміністративно-правова характеристика інституту правової допомоги в Україні. -2012 рік

Чанцева Тетяна Петрівна
студентка Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В умовах постійного реформування правових інституцій в Україні значно ускладнюється реалізація та захист прав та охоронюваних законом інтересів особи самостійно, а відповідно виникає природня необхідність звернення до спеціаліста в галузі права. Професійна правова допомога, як і будь-яка послуга чи робота, має свою ціну на ринку, і часто соціальні фактори, в тому числі матеріальна неспроможність особи звернутись до фахівця, сприяють повній незахищеності, чи більше того, беззахисності, особи в правовому полі. Саме ці два чинники: низькі соціальні стандарти та складність вітчизняної правової системи – впродовж багатьох років викликали необхідність створення інституту, котрий забезпечив би доступ усім категоріям населення до якісної, проте, доступної правової допомоги. Право громадян України на безоплатну правову допомогу закріплено в Конституції України, проте досить довго не існувало жодного механізму здійснення цього права [1]. Протягом років незалежності України цю функцію виконували ряд правозахисних громадських об'єднань, таких як, наприклад, Українська гельсінська спілка з прав людини, але, перший законодавчий крок було здійснено лише в 2011 році шляхом прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [2]. З 1 січня 2013 року безоплатна правова допомога надається в кримінальному процесі, забезпечуючи доступ до правосуддя у середньому 70 000 підозрюваним та обвинуваченим щорічно. Цю послугу забезпечують регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, що функціонують у кожній області та містах. Вони опинились в центрі суспільної уваги під час Революції гідності, коли адвокати за призначенням центрів надавали правовий захист у справах активістів масових мирних акцій протесту. Тоді безоплатна правова допомога стала чи не єдиним державним інститутом, який працював на стримування тиску та жорстокого поводження з активістами [3,с.3]. Вищеза-

значене підтверджує необхідність існування системи БПД в Україні, яка виявила свою спроможність ефективно працювати саме в критичний для держави час. Над проблематикою діяльності БПД працюють такі науковці, як О.А.Банчук, Є.Ю.Бова, А.В. Вишневський, Д.М.Сірош. До 2015 року регіональні центри надавали БПД лише в кримінальних провадженнях, проте, в 2015 році українська влада зробила ще один крок в розширенні доступу населення до безоплатної допомоги, відкривши по Україні ряд місцевих центрів з надання безоплатної первинної правової допомоги, в повноваження яких включили також допомогу в адміністративних та цивільних справах. Місцеві центри і сьогодні займаються наданням безоплатної первинної та вторинної правової допомоги. А з 1 вересня 2016 року майже у всіх районних центрах України розпочали свою роботу бюро правової допомоги, що значно спростило можливість отримання населенням правової допомоги. Бюро, окрім іншого, займаються наданням безоплатної первинної правової допомоги – юридичних консультацій усім, хто до них звертається. Офіційно проголошеною місією системи безоплатної правової допомоги в Україні є захист прав людини шляхом забезпечення рівного доступу до правової інформації та правосуддя, посилення правових можливостей і правової спроможності представників соціально вразливих груп, територіальних громад та спільнот [3, с.7]. Як бачимо, діяльність системи БПД тісно пов'язана з проведенням інших реформ в державі, зокрема реформи територіального устрою. Фахівці з БПД постійно проводять виїзні прийоми громадян в територіальних громадах, що забезпечує максимальний доступ усіх соціально-демографічних груп населення до правової інформації.

Про ефективність діяльності системи безоплатної правової допомоги в Україні говорять статистичні дані, зокрема: 232 000 випадків захисту підозрюваних та обвинувачених за період з 2011 по 2016 рік, порівнюючи з попереднім аналогічним проміжком часу (коли захист за призначенням здійснювалось через колеги адвокатів), то ця кількість була близько 12 000, тобто в 20 разів менша [5, с.4]. Якщо звернутись до світової практики, то існують три найбільш застосовувані моделі надання безоплатної правової допомоги, зокрема: Модель «Офіс публічного захисника» (США, Ізраїль): адвокати працюють повний робочий день винятково у справах, оплачуваних державою, і одержують заробітну плату щомісяця; контрактна модель (Великобританія, Нідерланди): спеціальний орган підписує із юридичною фір-

мою або адвокатом контракт на надання допомоги у певній кількості справ; Модель *Ex officio* (призначення адвокатів державою): це модель, за якої відповідний суспільний інститут (міністерство юстиції, прокуратура або суд) наймає й оплачує адвоката нужденній стороні (надання юридичної допомоги за призначенням держави і є його обов'язком). Існують також спеціальні схеми страхування (Німеччина, США). Особа може застрахуватися, і при настанні страхового випадку послуги адвоката будуть оплачені страховою компанією [4]. Щодо української моделі, то вона є дещо трансформована під національні реалії і наділена значним ступенем контролю надання правової допомоги, як з боку громадськості, так з боку органів системи БПД з метою уникнути можливого зловживання з боку надавачів правових послуг. Вітчизняна система має багато спільного з процесом надання безоплатної правової допомоги у Великобританії, де Уряд виділяє кошти на допомогу населенню у кримінальних справах і частину на захист інтересів у цивільних справах. Ця допомога розподіляється між *Citizens' Advice Bureau* (бюро з консультування громадян) і адвокатами, які підписали угоду з Міністерством юстиції Великобританії про участь у програмі *Legal aid* («Правова допомога»). Існує практика створення окремого органу, що адмініструє надання безоплатної правової допомоги по всій країні, зокрема, у Молдові даний орган має назву Національна рада з гарантованої державою юридичної допомоги, у Литві – Координаційна рада з питань гарантованої державою правової допомоги, у Латвії – Управління безоплатної юридичної допомоги, у Грузії – Служба юридичної допомоги, в Україні – Координаційний центр з надання правової допомоги, який функціонує в структурі Міністерства юстиції України. Зазвичай фінансування цієї діяльності здійснюється з державного бюджету, проте є практика застосування коштів з інших джерел, таких як гранти, пожертви, добровільні внески, цільові програми фінансування з місцевих бюджетів тощо (прикладом можна вважати Грузію чи Україну).

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що впровадження безоплатної правової допомоги в життя українців являє собою процес запозичення кращих світових практик такої діяльності, у поєднанні з модифікацією їх під українські реалії. Загалом за роки існування системи безоплатної правової допомоги в Україні вона показала значні досягнення у своїй діяльності, що підтверджується

статистичними показниками, система характеризується високим ступенем прозорості роботи та демократичністю у визначення категорій осіб, що мають право на безоплатну правову допомогу. На сучасному етапі існують також і суттєві проблеми, такі, як недосконалість механізмів взаємодії між суб'єктами надання безоплатної правової допомоги, отримувачами правових послуг, владними інституціями та установами. Необхідно зазначити, що виникнення цієї проблеми є закономірним явищем, оскільки навіть у законодавстві (ст. 5 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»), з-поміж принципів державної політики у цій сфері, відсутній принцип координації та реординації діяльності. Для адміністративно-процедурної сфери — це значний недолік, адже без вказаних методів, діяльність стає несистемною, а інституціональні зв'язки — слабкими. Відсутність зворотнього зв'язку, негативно позначається на ефективності усієї діяльності та якості правових послуг, які отримують особи. Вирішення цієї проблеми є виключно в площині нормотворення, адже самі установи не можуть діяти у спосіб, який не передбачено на законодавчому рівні. Також однією із основних проблем залишається залучення (державних) коштів для фінансування цієї діяльності, проте, законодавчо дозволено залучати цільові програмні та грандові кошти, чим успішно і користуються управлінці системи, вирішуючи це питання на користь простих громадян, що потребують правової допомоги.

Отже, система безоплатної правової допомоги, звичайно, ефективна, але не ідеальна. Вона стрімко розвивається, робить помилки і щоденно вдосконалюється. Очевидно, що у своєму розвитку система істотно випереджає інші інститути правосуддя, які намагаються дістати до неї з минулого і асимілювати. Втім, як писав Гегель, найкраща послуга, яку може надати відмираюче старе новому, що народжується — це, опираючись найбільш послідовно і вперто, дати можливість новому прийти до життя у його найбільш розвинених і життєздатних формах.

---

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст.141) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, ст.577) [електронний ресурс]. — режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

3. Звіт про діяльність системи БПД (вступне слово Міністра юстиції України) Петренко П.Д. [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.legalaid.gov.ua/ua/kontrol-za-diialnistiu-systemy-bpd/zvity-pro-diialnist-systemy-bpd>.

4. Безоплатна правова допомога в країнах світу //Правовий тиждень . Щотижнева інформаційно-правова газета. [Електронний ресурс]. – Режимдоступу<http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=122702>.

5Вишневецький . А.В. « Про 5 років системи БПД» // Вісник Асоціації правників України / 7-8(126-127) липень-серпень 2016 року. ТОВ «Інфопрінт», м. Київ, 2016.

Чаша Владислава Юріївна,

курсант

Науковий керівник –

к.ю.н., доцент кафедри

адміністративного права, процесу,

та адміністративної діяльності

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

к.ю.н. Кононець Віта Петрівна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПРАКТИКА ЄСПЛ ЩОДО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЯКІ УХИЛЯЮТЬСЯ ВІД ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Громадяни України навчилися захищати, відстоювати свої як природні, так і гарантовані державою права, витребувати право на справедливий суд та відшкодування шкоди, завданої їм внаслідок порушення прав людини, при цьому задіюючи всі можливі правові інститути, навіть на міжнародному рівні. Про це свідчить статистика практики Європейського суду з прав людини, згідно якої станом на початок 2017 року Україна знаходиться на першому місці в Європі за кількістю скарг, які перебувають на розгляді в Європейському суді з прав людини. Така статистика є двозначною, тобто має як позитивні, так і негативні аспекти. Позитивний момент полягає в підвищенні правової культури та свідомості громадян, негативний же – в недосконалості діяльності державних інститутів, включаючи органи правосуддя, адже це, в першу чергу, завдає удару державі у фінансово-економічній сфері, про що свідчать дані ЗМІ, а саме: у 2017 році Україна виплатила за рішеннями ЄСПЛ майже 1,5 млрд гривень на користь позивачів [1].

Конституція України передбачає право громадянина на звернення до Європейського суду з прав людини в ст. 55, де визначено, що кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [2]. Отже, вагомою проблемою для України є виконання рішень Європейського суду з прав людини відносно нашої держави, а також несення відповідальності відповідно до них, що стає перешкодою для європейської інтеграції.

З моменту приєднання до Конвенції 1950 р. Україна взяла на себе низку зобов'язань у сфері захисту прав людини. Зазначене зобов'язання впливає із формулювання статті 46 Конвенції 1950 р. – обов'язкова юридична сила рішень та їх виконання. Відповідно до п. 1 ст. 46 держави-учасниці Конвенції зобов'язуються виконувати остаточні рішення суду в будь-яких справах, в яких вони є сторонами. Україна повинна не лише визнавати юрисдикцію ЄСПЛ, а й створювати належні умови для своєчасного повноцінного виконання його рішень.

Національні судді можуть прямо посилатися у відповідних судових рішеннях на практику ЄСПЛ. Посилання на норми Конвенції 1950 р. та рішення Європейського Суду – це не право суддів, а їх обов'язок. На сучасному етапі прецедентна практика Європейського суду з прав людини – це джерело права з усіма відповідними наслідками, незважаючи на країну, щодо якої винесене те чи інше рішення. Д. Супрун вважає, що опублікування й поширення серед національних судів рішень ЄСПЛ могло б бути достатнім превентивним заходом загального характеру, вжитим із метою уникнення можливих порушень Конвенції в подальшому.

Незважаючи на низку правових актів, які створені для врегулювання порядку виконання на території України рішень Європейського суду, в Україні склалася ситуація, коли рішення ЄСПЛ або не виконуються, або виконуються протягом досить тривалого часу. Переважно, мова йде про рішення, якими присуджуються зарплатні виплати, пенсії чи інші заборгованості держави перед громадянами.

Для забезпечення виконання рішень судів в Україні прийнято Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 5 червня 2012 р. Тобто, Україна гарантує виконання рішень, де

боржниками є державні органи, підприємства, юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства, навіть у разі неплатоспроможності таких суб'єктів. У цьому випадку держава виконує рішення суду за рахунок коштів Державного бюджету України.

Таким чином, рішення ЄСПЛ забезпечують захист прав і свобод людини, а їх виконання є актуальним питанням сьогодення. В Україні проблема захисту прав людини – одна з найбільш гострих. Оскільки Україна прагне до євроінтеграції, то для уникнення труднощів під час виконання таких рішень необхідні реформи законодавчої, виконавчої та судової гілок влади [3].

Тривале незапровадження належних загальних заходів Україною, залишаючи системну проблему невирішеною, призвело до того, що Суд був вимушений прийняти практику розгляду справи за прискореною спрощеною процедурою згрупованих судових рішень та ухвал, які, по суті, обмежуються лише твердженням про порушення та призначення справедливої сатисфакції [4].

Зважаючи на вагомість та значимість рішень Європейського суду з прав людини для національного законодавства України, а також на їх прецедентний характер, теоретичне та практичне використання і застосування даних рішень як науковцями, так і юристами-практиками. Тому також вважаю за необхідне наголосити на проблематиці єдиного інформаційно-пошукового реєстру рішень ЄСПЛ.

На сьогодні, у вільному доступі перелік рішень ЄСПЛ на офіційному рівні висвітлено на веб-порталі сайту Міністерства Юстиції України, однак він містить вичерпний перелік класифікації за алфавітом та за статтями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, на відміну від Єдиного державного реєстру судових рішень національних судів України, який є більш інформативним у контексті зручного доступу та самого спектру класифікації для пошуку рішень. Таким чином, пропонується доповнити окремою вкладкою в єдиному державному реєстрі судових рішень, доступ до якого наявний на офіційному веб-порталі: <http://reyestr.court.gov.ua>, рішення Європейського суду з прав людини, що дозволить систематизувати законодавство у даній сфері та полегшить використання зазначених прецедентних матеріалів, які вже давно стали невід'ємною частиною національного законодавства України.

1. Україна вже не лідер за кількістю скарг проти неї у ЄСПЛ. Актуальна статистика від Євросуду та Мін'юсту [Електронний ресурс]: - Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/ukrajina_vzhe_ne_lider_za_kilkistjiu_skarg_proti_neji_u_jespl_aktualna_statistika_vid_jevrosudu_ta_minjust
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254/96-вр>
3. Шелевер Н.В. Проблемні питання виконання рішень Європейського суду з прав людини на території України. Альманах міжнародного права. Випуск 7. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://intlwalmanac.net/v7/13.pdf>
4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»

Чернобук Валентина Віталіївна,
студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,
*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

СУБ'ЄКТИ НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Україна — це наша Батьківщина, країна багата на родючі ґрунти та щедрих людей. Саме наша держава робить зараз величезні кроки до змін і одним із них є поява 7 років назад Закону України «Про безоплатну правову допомогу», що легалізує функції допомоги та правову консультацію в різноманітних організаціях. Правова допомога це те чого потребує людина в будь-якій життєвій ситуації, адже складнощі можуть зустрітися як при оформленні договору так і при захисту своїх прав у суді. Однак чи має право на існування далі безоплатна правова допомога, чи має вона перспективи в подальшому та чи потрібно встановлювати певні обмеження до суб'єкта, який може зверну-

тися, саме на це я хочу звернути свою увагу.

Дане питання в своїх наукових працях розглядало невелике коло вчених, серед них хочу назвати таких, як Бежевець А.М., Лоджук М. Т., Морєву К.І., Іванцову А.В. та ін.

Переходячи до розгляду даного питання варто звернути увагу, що відповідно до ст. 7 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» - безоплатна первинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. На мою думку, вищезазначене поняття можна висловити лише в декількох словах, а саме безоплатна первинна допомога—це допомога, яка надається державою безкоштовно задля підвищення правосвідомості людини та для вирішення питань з правового боку. Гадаю, що це було б зрозуміліше та простіше для звичайного громадянина.

Після визначення поняття первинної правової допомоги, варто визначити ціль з якою вона створюється, так у своїй роботі Лоджук М.Т. зазначила, щоб допомогти пересічному громадянину, який не володіє спеціальними юридичними знаннями та навичками, щоб ефективно використовувати правові засоби для реалізації та захисту своїх інтересів, породжують необхідність в допомозі юриста-професіонала. [4,с.83]

Головним елементом даного питання виступають суб'єкти, так як відповідно до законодавства нашої країни є усі особи, які перебувають під юрисдикцією України, тобто можна зазначити, що будь-хто може звернутися за допомогою до органів місцевого самоврядування, фізичних чи юридичних осіб приватного права та інших перелічених органів, які уповноважені її надавати. Це досить добра новина, що право на звернення отримання безоплатної первинної правової допомоги мають усі, і тут потрібно наголосити на мою думку на слові «первинна», адже для надання безоплатної вторинної правової допомоги уже встановлюються певні критерії, яким мають відповідати особи, точніше вони мають бути однією з перелічених категорій у законі.

Суб'єктами ж надання безоплатної первинної правової допомоги можуть бути і органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, а також спеціалізовані установи.[2] Для особи відкриваються так би мовити простори

та свобода вибору до кого звернутися.

Щодо перспектив розвитку варто згадати думку Бежевець А.М. та Моревої К.І вони у своїй роботі зазначили, що прийняття Закону України «Про надання безоплатної правової допомоги» було досить доцільним, та в подальшому сприятиме державі у забезпеченні належного виконання міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини, запровадженні європейських стандартів у галузі надання правової допомоги та доступу до правосуддя.[3,с.126] Я згідна в повному обсязі з цією думкою, адже і справді це є великий крок держави, який дасть можливість враховувати та виконувати захист прав людини, саме вони зараз набирають все більших обертів та стають актуальними на міжнародній арені. На мою думку, людина є найважливішою цінністю для країни, адже так в Конституції України статті 3 зазначено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.»[1], а з цього і випливає, що і захист її прав та інтересів, а також допомога в цьому є головним обов'язком держави.

Щодо суб'єкта надання досить вдало в своїй науковій роботі Заборовський В.В. виділив адвокатуру, так як він гадає, що це є позитивна позиція українського законодавства[5,с.249], адже і справді адвокат, який завжди тісно пов'язаний зі своїми клієнтами може найбільш повно заглибитися в ситуації, так в подальшому дати допомогу особам, які будуть її потребувати.

Тож підводячи підсумки, варто зазначити, що перспективи розвитку безоплатної правової допомоги, а саме збільшення кола суб'єктів, які її надають, суттєво буде змінюватися, що виведе нашу країну на зовсім новий рівень, та дасть розуміння того, що держава піклується перш за все за добробут кожного з нас.

---

1. Конституція України (чинна з 1996 р. зі змінами) // Офіційний портал Верховної Ради України

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI (в ред. Закону України від 28 серпня 2018, підстава 2475-VIII).

3. Бежевець А. М. Безоплатна правова допомога: проблеми розвитку / А. М. Бежевець, К. І. Морева // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. - 2012. - № 1. - С. 125-127. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2012_1_24

4. Лоджук М. Т. Про форми правової допомоги в юридичних клініках України / Максим Тарасович Лоджук // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). - № 2-1.

– Ч. 1. – С. 82-90.

5. Заборовський В.В. Адвокат як суб'єкт надання правової (професійної правничої) допомоги [Електронний ресурс] / В.В. Заборовський // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 2. – С. 248-250. – Режим доступу: http://pap.in.ua/2_2016/76.pdf

Шклярук Юлія Миколаївна,
студентка юридичного факультету
Чернівецького національного
університету ім. Юрія Федьковича

ПРО ТАНДЕМ ОСНОВНИХ ПРОВАЙДЕРІВ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Тривалий час безоплатні юридичні консультації, захист та представництво для багатьох пересічних українців були недосяжною послугою. Більшість з числа вразливих верств населення просто не мали змоги оплачувати послуги адвоката або ж взагалі були позбавлені доступу до професійної правової допомоги, а це в свою чергу зумовлювало неможливість фахового представництва в суді. Ситуація, яка склалася, створювала вкрай нерівні умови серед громадян та взагалі не сприяла їх довірі до державних установ, що вже говорити про віру у справедливість системи правосуддя, що є важливим для розвитку ефективних механізмів реалізації демократії.

Яка ж ситуація склалася на сьогоднішній день? Чи є у простого перехожого громадянина можливість скористатися безоплатною правовою допомогою та якщо так, як реалізувати це право?

Відповідь знайдено – з ухваленням Закону «Про безоплатну правову допомогу» [4] в червні 2011 року Україна поклала на себе зобов'язання щодо правового захисту соціально-вразливих верств населення і покращення доступу до системи правосуддя через надання безоплатної правової допомоги.

За словами П. Петренка, «Система безоплатної правової допомоги діє. І це дійсно один з найбільш успішних соціальних проєктів Міністерства юстиції України, Уряду та наших міжнародних партнерів».

Лише декілька фактів:

– система надання безоплатної правової допомоги в Україні –

це мережа з 551 точки доступу до правових послуг: 23 регіональних, 96 місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги та 432 бюро правової допомоги у всіх регіонах України, а також Координаційний центр з надання правової допомоги;

- більше 2 мільйонів звернень громадян з найрізноманітніших питань;
- 2300 виправдальних вироків у кримінальних справах, і це за останні 5 років [2].

Мережа «незалежних надавачів безоплатної правової допомоги» в дійсності відповідає правовим потребам людей. Довіра до системи безоплатної правової допомоги, а також запити громадян на таку допомогу невпинно зростають.

Так, за підсумками роботи системи БПД у 2017 році зафіксовано близько 660 тис. звернень безпосередньо до центрів та бюро правової допомоги, що представлені 551 точкою доступу, а це в понад півтора рази більше, ніж у попередньому році [3].

Безоплатна правова допомога – це перехід з площини теорії у площину практики, це реальний приклад цілком діючої реформи, націленої на найбільш вразливі верстви населення.

І це не все...

В свою чергу Міністерство освіти і науки України своїм наказом від 3 серпня 2006 року № 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» [5] розширило мережу провайдерів безоплатної правової допомоги, адже як зазначає М. Дулеба: «Завдяки створенню юридичних клінік громадський правознавець став більш дієвим та кваліфікованим, і юридичні клініки стали тією ланкою правового захисту, якої не вистачало, щоб забезпечити правову допомогу найбільш незахищеним громадянам» [1, с. 5-6].

За даними Звіту Асоціації юридичних клінік станом на 2017 рік в Україні діє 60 юридичних клінік, до роботи в яких залучено близько 338 викладачів та 1891 студентів, в порівнянні з минулими роками це майже вдвічі більше. Аналізуючи роботу клінік в розрізі наданих юридичних консультацій станом на 2016 рік юридичними клініками було надано 20500 консультацій з правових питань, підготовлено 4505 документів процесуального характеру та 2557 правових несудових документів [6].

Ефективно працюючі юридичні клініки в Україні стали центром практичного навчання, достойною альтернативою для існуючих баз практики.

Реалії сьогодення показують, що саме з урахуванням спільного бачення розвитку системи надання безоплатної правової допомоги, досвіду постійного діалогу зазначених вище суб'єктів, що надають безоплатну правову допомогу, буде формуватися та удосконалюватися ефективна та успішна система, а за нею, юридично обізнані та захищені громадяни.

До прикладу варто проаналізувати співпрацю юридичної клініки юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та Чернівецького місцевого центру надання БВПД, яка побудована за принципом «перенаправлення клієнтів»: систематичний обмін досвідом та підвищення кваліфікації сприяє виробленню уніфікованих правил надання БПД та безумовно забезпечує максимальні гарантії захисту соціально-незахищених буковинців.

Таким чином, центри БВПД та юридичні клініки – це реальні суб'єкти системи безоплатної правової допомоги, існування яких є свідченням того, що в країні відновлюється право на захист та поновлюється справедливість.

1. Гентош Р.Є., Котуха О.С., Дулеба М.В., Козлов В.О., «Діяльність юридичних клінік у сфері громадського правозахисту». Посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Львів, 2003. С. 5–6.

2. Безоплатна правова допомога // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/legal_aid (дата звернення: 26.09.2018).

3. Підсумки роботи системи БПД у 2017 році // Офіційний веб-сайт Координаційно-го центру з надання правової допомоги. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1smftrm22uu8g06FI7hsB32_qYzeRxysuLUcIeHQpD0/edit#gid=904525845 (дата звернення: 26.09.2018).

4. Про безоплатну правову допомогу: Закон від 02.06.2011 № 3460-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 26.09.2018).

5. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ від 03.08.2006 № 592 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06> (дата звернення: 26.09.2018).

6. Річний звіт Асоціації юридичних клінік України, 2017 // URL: https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/Zvit-AYUKU-2017_prezentatsiya.pdf (дата звернення: 26.09.2018).

Южека Роман Сергійович,
студент магістратури
юридичного факультету
Науковий керівник –
Наливайко Лариса Романівна,
професор кафедри
загальноправових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ОСОБАМ ДЛЯ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Питання забезпечення прав і свобод людини і громадянина набувають особливого значення, оскільки виступають одним із головних критеріїв оцінки ефективності реформування всіх сфер суспільного життя. В цьому аспекті право на правову допомогу є ключовим в системі реалізації прав людини та громадянина в Україні. Вищезазначене свідчить про актуальність дослідження державних гарантій особам для надання безоплатної правової допомоги, удосконалення механізму їх забезпечення, пропозиції щодо удосконалення правової допомоги в цілому.

Право на безоплатну правову допомогу знайшло своє відображення у міжнародних документах. У ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено, що кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, має право захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника, обраного на власний розсуд, або одержувати таку допомогу безоплатно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя [1]. В свою чергу, ч. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права визначає, що кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому обвинувачення на гарантії на основі повної рівності, а саме бути судимим в присутності підсудного і захи-

щати себе особисто або через обраного ним захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому випадку, коли інтереси правосуддя того потребують, безкоштовно для особи в такому випадку, коли у неї недостатньо коштів для оплати захисника [2].

Відповідні положення міжнародного права отримали законодавче закріплення у Конституції України і виступають однією з важливих гарантій дотримання прав і свобод людини і громадянина [3].

Запровадження інституту безоплатної правової допомоги у відповідності до стандартів Ради Європи та практики Європейського Суду з прав людини ПАРЄ розцінює як важливий інструмент покращення доступу до правосуддя [4, с.24]

Прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [5] від 2 червня 2011 року дало змогу Україні отримати правову базу та інституціональний механізм для реалізації як закріпленого чинним законодавством права кожного на правову допомогу, зокрема у випадках, коли вона відповідно до Закону має надаватись безоплатно, так і зобов'язань за низкою міжнародних договорів, які містять положення щодо надання правової допомоги і учасником яких є Україна.

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура. Так, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначається, що адвокати є суб'єктами надання безоплатної правової допомоги [6, с. 7].

Особи, які надають правову допомогу, наділяються професійними правами й обов'язками, пов'язаними з їх участю в судовому процесі. Вони повинні сприяти участі цих осіб у судовому процесі та ефективному наданню правової допомоги. Зокрема, відповідно до пунктів 4–8 частини 1 статті 25 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» до цих прав належать такі: 1) запитувати й отримувати документи та інші матеріали або їх копії, необхідні у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; 2) збирати відомості з метою використання їх під час захисту прав і законних інтересів осіб, які мають право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги;

3) ознайомлюватись в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях із необхідними для забезпечення ефективного правового захисту документами, крім тих, що є державною таємницею; 4) інформувати центр із надання безоплатної вторинної правової допомоги про настання обставин, що передбачають припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги у випадках, передбачених частиною 1 статті 23 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»; 5) право на належну оплату діяльності з надання безоплатної вторинної правової допомоги тощо [5].

Водночас адвокат, який надає безоплатну вторинну правову допомогу, має такі обов'язки: 1) неухильно дотримуватись вимог Конституції України, Закону України «Про безоплатну правову допомогу», міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів; 2) надавати якісно й у необхідному обсязі безоплатну вторинну правову допомогу; 3) приймати до провадження справи осіб, які потребують безоплатної вторинної правової допомоги, відповідно до договорів, укладених із центром із надання безоплатної вторинної правової допомоги; 4) не розголошувати конфіденційну інформацію про особу, що стала відомою у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги [5].

Особа, яка має право на надання правової допомоги, допускається ухвалою суду за заявою особи, яка бере участь у справі. Водночас, незважаючи на вказане, викликає занепокоєння визначення іншого фахівця в галузі права, який також може надавати правову допомогу в цивільному процесі. На жаль, немає ні його законодавчої дефініції, ні визначення, сформованого в рішеннях Конституційного Суду України чи постановках вищих судових інстанцій. Тому, в юридичній літературі тривають дискусії щодо змісту поняття «фахівець у галузі права» [7].

В спеціалізованій літературі зазначається, що обсяг прав особи, яка надає правову допомогу, у цивільному процесі необхідно доповнити правом «подавати клопотання, подавати докази, подавати усні й письмові пояснення, ставити питання іншим особам, які беруть участь у справі, тощо» [8, с. 82]. Слід погодитися із цією думкою, оскільки процесуальний статус особи, яка надає правову допомогу, не сприяє наданню ефективної правової допомоги, адже права цьо-

го учасника є обмеженими порівняно з правами представника; натомість особа, яка надає правову допомогу, не має права брати активну участь у судових засіданнях, тому її правова допомога має позасудовий характер [8, с. 82]. Отже, права особи, яка надає правову допомогу, варто розширити хоча б тими, які запропоновано науковцями, інакше сенсу в такому учаснику судового процесу майже немає.

Прийняття Закону України «Про надання безоплатної правової допомоги» було досить доцільним, та в подальшому сприятиме державі у забезпеченні належного виконання міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини, запровадженні європейських стандартів у галузі надання правової допомоги та доступу до правосуддя.

Дивлячись на досвід зарубіжних країн, підставно стверджувати, що значним кроком на шляху до вирішення проблеми безоплатної правової допомоги в Україні, стало впровадження юридичних клінік, які створюються як структурні підрозділи вищого навчального закладу і займаються наданням юридичної допомоги соціально незахищеним верствам населення на безоплатній основі. Завдяки своєму функціонуванню юридична клініка створює умови для залучення студентів правників до практики та надання безкоштовної правової допомоги тим, хто її потребує. Тобто така діяльність містить в собі два компоненти: соціальний (безкоштовна правова допомога) та навчальний (вдосконалення практичних знань та умінь студентів) [9, с. 125].

Належне функціонування юридичної клініки є неможливим без її ефективної організації, яке полягає не лише у кадровому, інформаційному, матеріально-технічному та фінансовому забезпеченні, але й нормативному врегулюванні діяльності на локальному рівні (зокрема, у статуті вищого навчального закладу та положенні про юридичну клініку), а також інших внутрішніх актах з організації роботи [10, с. 121]. Безумовно, для стимулювання належної правової допомоги студентами необхідна така система правового регулювання юридичних клінік, яка сприятиме налагодженню цього процесу та відповідатиме сучасній українській дійсності.

Реформування системи безоплатної правової допомоги в Україні потребує часу, узгодження законодавства з питань надання без-

оплатної правової допомоги із європейськими нормами та стандартами в галузі захисту прав людини, накопичення та узагальнення досвіду діяльності експериментальних центрів з надання безоплатної правової допомоги [11, с. 29].

Отже, важливою умовою для формування правової держави є забезпечення ефективного та всебічного захисту прав та охоронюваних законом інтересів людини та громадянина. Багато питань, пов'язаних із наданням безоплатної правової допомоги залишаються невирішеними. З огляду на це, вкрай важливим є удосконалення правової допомоги, організації діяльності адвокатів та інших суб'єктів надання правової допомоги з метою створення дієвої моделі правової допомоги в Україні.

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 25.09.2018).

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 25.09.2018).

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Гець О. Історичний та сучасний погляди на надання безоплатної правової допомоги адвокатами. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2011. № 11. С. 23 – 27.

5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 червня 2011 року (Із змінами, внесеними згідно із Законами) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

6. Вишневецький А.В. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: основні положення та підходи до впровадження. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 3. С. 5-13.

7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62.

8. Кравчук В.М. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України / В.М. Кравчук, О.І. Угриновська. 2-ге вид., перероб. і доп. Х.: Фактор, 2010. 800 с.

9. Бежевець А.М. Безоплатна правова допомога: проблеми розвитку. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2012. № 1. С. 125-127.

10. Лоджук М.Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : монографія / за ред. М.Т. Лоджук. Одеса: Фенікс, 2015. 328 с.

11. Шаталюк С.Д. Конституційне забезпечення безоплатної правової допомоги – суттєва складова сучасної демократії. *Наукові праці*. 2009. Вип. 112. Т. 125. С. 25-29.

студентка Навчально-наукового
інституту права Університету
державної фіскальної служби України
Науковий керівник –
к.ю.н., доцент
Шолкова Тетяна Борисівна

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ. ЮРИДИЧНА КЛІНІКА ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Згідно з Законом України «Про безоплатну правову допомогу», правова допомога – це надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина, захист цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення. Відповідно до ст. 1 цього Закону, безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [1].

Проаналізувавши положення II та III розділів зазначеного Закону, можна стверджувати, що безоплатна правова допомога буває двох видів, які можна розмежувати за критерієм доступу до судочинства. Таким чином, можна виокремити первинну та вторинну правову допомогу як два види такої діяльності, що характеризуються використанням категорії «державна гарантія».

Безоплатну первинну правову допомогу слід розуміти як вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їхньої реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Безоплатна вторинна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

Згідно з ч. 2, ст. 7, 13 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», до первинної правової допомоги можна зарахувати такі види практичних правових послуг, як: 1) надання правової інформації; 2) надання консультацій і роз'яснень щодо правових питань; 3) складання

заяв, скарг та інших документів правового характеру (окрім документів процесуального характеру); 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Суб'єкти правовідносин, які мають право на надання такої допомоги різняться залежно від виду такої допомоги, згідно із Законом України «Про безоплатну правову допомогу». Таким чином, за ст. 9 зазначеного Закону суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги в Україні є: 1) органи виконавчої влади; 2) органи місцевого самоврядування; 3) фізичні та юридичні особи приватного права; 4) спеціалізовані установи. До суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні можна зарахувати: 1) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; 2) адвокатів, унесені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу [1].

Зазначимо також про Рішення Конституційного Суду від 16 листопада 2000 р., яким до суб'єктів надання правової допомоги зараховано: державні органи України, у компетенції яких надання правової допомоги (Міністерство юстиції України, нотаріат тощо); адвокатуру України як спеціально уповноважений недержавний професійний правозахисний інститут; суб'єктів підприємницької діяльності, які надають правову допомогу клієнтам у порядку, визначеному законодавством України; об'єднання громадян для реалізації та захисту своїх прав і свобод [2].

Так, як законодавець не згадує у вищезазначеному Законі про юридичні клініки, які надають безоплатно правову допомогу малозабезпеченим верствам населення вже понад 10 років, серед представників юридичного клінічного руху відбуваються суперечки.

Наприклад, А. Чернега зазначає, що ігнорування законодавцем інституту юридичних клінік, які працюють і здійснюють всебічну первинну і вторинну безоплатну правову допомогу в Україні понад 13 років, є незрозумілим. Також, А. Чернега стверджує, що регламентування діяльності юридичних клінік та віднесення їх законодавцем до кола суб'єктів, які мають надавати безоплатну правову допомогу, є вкрай необхідним [3, с. 114].

Юридична клініка, як форма навчання, одночасно з'явилася ще на рубежі XIX-XX століть в царській Росії, Німеччині та США. Її поява була обумовлена проблемами практичної підготовки студентів-юристів на юридичних факультетах, які виявлялись не спроможними

застосувати отримані теоретичні знання на практиці, так як були позбавлені можливості відпрацьовувати під час навчання практичні навички професійної роботи [4, с. 534].

На думку А. Галая, юридична клініка – це особливий механізм сприяння якості юридичної освіти, що проявляється у створенні для студентів можливості під час навчання практикуватись в юридичній професії, виконуючи аналітичну та безпосередньо правозахисну роботу [5, с. 4].

Аналізуючи досвід зарубіжних країн, можна також стверджувати, що значним кроком на шляху до вирішення проблеми безоплатної правової допомоги, також стало впровадження діяльності юридичних клінік, з метою надання ними юридичної допомоги соціально незахищеним верствам населення на безоплатній основі [6].

Проте, в Україні на законодавчому рівні статус юридичних клінік залишається не закріпленим. Тому з приводу цього виникає багато непорозумінь.

У контексті викладеного вище, вважаємо за доцільне розглянути позицію Т. Крюкова, який наголошує, що статус юридичних клінік є особливим. Вони можуть створюватися при вищих навчальних закладах юридичного профілю як їх структурні підрозділи. При цьому суб'єктом у повному розумінні слова юридичну клініку назвати напевно чи можна. Відокремлені структурні підрозділи (на відміну від самих юридичних осіб) мають обмежений обсяг прав і обов'язків. Наприклад, вони не можуть бути позивачами й відповідачами в судах. Правовий статус таких підрозділів устанавлюється положенням, що затверджується юридичними особами, при яких вони створюються. Юридична клініка буде єдиним суб'єктом (серед усіх, що надають безоплатну правову допомогу), який не має статусу фізичної або юридичної особи. Відповідно, ця структура найменшою мірою відповідатиме задекларованому в Законі принципу забезпечення якості безоплатної юридичної допомоги [1]. Також цікавою особливістю правового статусу юридичної клініки є право відмовити в наданні безоплатної правової допомоги і заборона особи на оскарження такої відмови. Незважаючи на формулювання у Проекті, які захищають юридичні клініки від відповідальності, спроби звільнити їх від судового переслідування, напевно, приречені на невдачу. Позбавити громадян права на звернення до суду неможливо. І неякісна правова допомога все од-

но може стати предметом розгляду в суді. Тільки відповідачем буде не юридична клініка, а вищий навчальний заклад, при якому вона створена [7].

Отже, можна зробити висновок, що існування юридичних клінік як суб'єктів надання правової допомоги є надзвичайно важливим фактором у правовому аспекті функціонування суспільства і держави.

По-перше, вони забезпечують повне та комплексне надання безоплатної допомоги таким верствам населення, які не в змозі отримати таку правову допомогу за власні кошти.

По-друге, юридичні клініки дають змогу студентам практично закріпити теоретичні навички і спробувати себе у ролі майбутнього юриста. Тому, доцільно було б створити окремий Закон, який би міг остаточно закріпити статус юридичних клінік, порядок їх створення, фінансування та діяльності, це, безперечно, стало б важливим кроком у сфері функціонування юридичних клінік та забезпечило їх подальший розвиток та правове вдосконалення.

1. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 7 лип. 2010 р. № 2453-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/print>.

2. Про офіційне тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича від 16 листопада 2000 р. № 13-рп/2000. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-00>.

3. Чернега А.П. Юридичні клініки – вагома складова інституту безоплатної правової допомоги / Чернега А.П. // Часопис Київського університету права. – 2009. – 2009/4. – С. 109-116.

4. Шолкова Т.Б. Правовий статус юридичних клінік в Україні: проблеми та перспективи розвитку / Шолкова Т.Б. // Право і держава в умовах глобалізації та регіоналізації : Матеріали науково-практичної конференції, 14 жовтня, 2011 року / Державна податкова служба України, Національний університет ДПС України, 2011. – 338 с.

5. Галай А.О. Основні навчальні компоненти юридичної клінічної освіти: шляхи впровадження клінічного спецкурсу та практики студентів у навчальній процес вищих навчальних закладів в Україні. Навчальний посібник. – Київ : КНТ, 2009. – 96 с.

6. Бежевець А.М., Морєва К.І. Безоплатна правова допомога: проблеми розвитку. URL: <http://www.google.com/url?q=http://visnyk-psp.kpi.ua/uk/2012>.

7. Т. Крюков. Безоплатно й безвідповідально? Правову допомогу надаватимуть студенти старших курсів юридичних вузів під наглядом кураторів / Т. Крюков. URL: <http://zib.com.ua/ua/pda/10778.html>.

Яцик Дар'я Віталіївна

курсант факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування

Науковий керівник –

Кононець Віта Петрівна

*доцент кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У РАЗІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КЕРУВАННЯ ВОДНИМ ТРАНСПОРТОМ У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ

Управління водним транспортом в нетверезому стані та покарання за нього визначається ст. 130 Кодексу про адміністративні правопорушення тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права керування всіма видами плаваючих засобів на строк від одного до трьох років, або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від десяти до п'ятнадцяти діб.

Дії, передбачені частиною п'ятою цієї статті, вчинені особами, які не мають права керування річковими або маломірними суднами, - тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк від десяти до п'ятнадцяти діб.

Але зі збільшенням випадків порушень норм права щодо управління транспортним засобом в стані алкогольного сп'яніння вирішили посилити законодавство щодо покарання.

Відповідно до вищезазначеного Президент України Петро Порошенко підписав закон «Про внесення змін до Кодексу про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи

іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції». Згідно із законом передбачає штраф у розмірі 10200 грн та позбавлення керування транспортними засобами на строк один рік. Повторне протягом двох років передбачає накладення штрафу на водіїв у розмірі 1200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян та позбавлення права керування транспортними засобами на строк три роки, і на інших осіб – накладення штрафу 20400 грн з оплатним вилученням транспортного засобу чи без вилучення. Водіїв, які двічі протягом п'яти років піддавалися адміністративному стягненню за керування транспортними засобами у стані сп'яніння, штрафуватимуть на 40800 грн (2400 неоподаткованих мінімумів громадян) та позбавлятимуть права керування транспортними засобами на строк 10 років.

Згідно з ч.1 ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення керування річковими або маломірними суднами судноводіями в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а так само передача керування судном особі, яка перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом таких лікарських препаратів, а також відмова осіб, які керують річковими або маломірними суднами від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, - тягнуть за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права керування всіма видами плавучих засобів на строк від одного до трьох років, або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від десяти до п'ятнадцяти діб.

Дії, передбачені частиною п'ятою цієї статті, вчинені особами, які не мають права керування річковими або маломірними суднами, - тягнуть за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк від десяти до п'ятнадцяти діб [2, 74].

Якщо порівняти покарання передбачене статтею 130 Кодексу про адміністративні правопорушення та закону «Про внесення змін до Кодексу про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських

препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції» можна сказати, що законом передбачене більш жорстоке покарання ніж зазначене в ст. 130 КУпАП.

Аналізуючи повноваження Укртрансбезпеки, зауважимо, що об'єктивно вона є і повинна бути тим органом, що складає адміністративні матеріали, однак розгляд та прийняття рішення повинно бути передане суду, для виключення корупційних складових [1].

Отже, аналізуючи все вищезазначене можна зробити висновок, що користування водними об'єктами для плавання на маломірних суднах регламентують охорону людського життя на воді, безпеку судноплавства та охорону довкілля і встановлюють порядок притягнення до відповідальності за порушення правил управління водним транспортом у станні алкогольного сп'яніння.

---

1. Укртрансбезпека: права та обов'язки [Електроний ресурс]. – Режим доступу: [http://pidruchniki.com/80003/pravo/ukrmorrchinspektsiya_organ_HYPERLINK\"http://pidruchniki.com/80003/pravo/ukrmorrchinspektsiya_organ_%20derzhavnogo%20upravlinnya_transportom\"derzhavnogo](http://pidruchniki.com/80003/pravo/ukrmorrchinspektsiya_organ_HYPERLINK\) HYPERLINK

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: чинне законодавство із змінами та допов. На 04 серпня 2017 року: Офіц. текст. – К.: Алерта, 2017. – 268 с.

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМИ ФАХІВЦІВ

Андрієвська Людмила Олександрівна,
викладач

Поліщук Марина Григорівна,
к.ю.н. доцент кафедри

*(кафедра цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ)*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

На сьогодні розбудова в Україні демократичної, правової, соціальної держави потребує вирішення проблем політичного, економічного, соціального і культурного характеру. Пріоритетними серед них є проблеми забезпечення прав і свобод людини і громадянина, оскільки вирішення зазначених питань виступає одним із головних критеріїв оцінки ефективності реформування всіх сфер суспільного життя. В цьому аспекті право на правову допомогу є ключовим в системі реалізації прав людини та громадянина в цивільному судочинстві.

У зв'язку з розвитком правовідносин та поглибленням їх правового регулювання надання правової допомоги є елементом забезпечення ефективної доступності осіб до правосуддя [1, с. 54].

Взагалі, право на безоплатну правову допомогу знайшло своє відображення в міжнародних документах. У ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено, що кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, має право захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника, обраного на власний розсуд, або (якщо він не має достатніх коштів для оплати правової допомоги захисника) одержувати таку допомогу безоплатно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя [2, 23].

В свою чергу, ч. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і

політичні права визначає, що кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому обвинувачення на гарантії на основі повної рівності, а саме бути судимим в присутності підсудного і захищати себе особисто або через обраного ним захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому випадку, коли інтереси правосуддя того потребують, безкоштовно для особи в такому випадку, коли у неї недостатньо коштів для оплати захисника [3,4].

Відповідні положення міжнародного права отримали законодавче закріплення в Конституції України і виступають однією з важливих гарантій дотримання прав і свобод людини і громадянина. Так, у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [4,22].

У ст. 15 Цивільного процесуального кодексу України учасники справи мають право користуватися правничою допомогою.

Представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом.

Безоплатна правнича допомога надається в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правничої допомоги [5, 12].

Варто зауважити, що з моменту закріплення у Конституції та деяких спеціальних законах України права осіб на безоплатну правову допомогу реалізація такого права в повному обсязі була неможливою через відсутність єдиної законодавчо визначеної політики у сфері надання правової допомоги коштом держави.

Звідси прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [6] від 2 червня 2011 року дало змогу Україні отримати правову базу та інституціональний механізм для реалізації як закріпленого чинним законодавством права кожного на правову допомогу, зокрема у випадках, коли вона відповідно до Закону має надаватись безоплатно, так і зобов'язань за низкою міжнародних договорів, які містять положення щодо надання правової допомоги і учасником яких є Україна.

Згідно із Законом України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р. державою гарантується та повністю або частково надається безоплатна правова допомога за рахунок коштів Державно-

го бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [6].

Право на безоплатну первинну правову допомогу згідно з чинним законодавством мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України. Право на вторинну допомогу мають лише окремі категорії осіб, визначені законом, з урахуванням двох критеріїв – малозабезпеченості та належності до тих категорій осіб, для яких законами вже закріплено право на безоплатну правову допомогу.

Суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги в Україні є: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; фізичні та юридичні особи приватного права; спеціалізовані установи.

Безоплатна вторинна правова допомога полягає в наданні таких правових послуг: захист від обвинувачення; здійснення представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу у судах, інших державних органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складання процесуальних документів тощо.

Суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні є: центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура [4]. Так, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначається, що адвокати є суб'єктами надання безоплатної правової допомоги [7].

Надання безоплатної правової допомоги слід розглядати не як акт благодійності, а як зобов'язання, покладене на суспільство в цілому. При цьому кожна особа має бути наділена правом на необхідну безоплатну правову допомогу адвоката в судовому провадженні, будучи, наскільки це можливо, вільною у виборі кваліфікованого захисника.

З метою забезпечення ефективної розбудови системи безоплатної правової допомоги державою розроблено ряд програм, націлених на формування системи безоплатної правової допомоги. Так, при Міністерстві юстиції України розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги в Україні на період до 2018 року». Метою Концепції Державної цільової програми є визначення комплексу заходів організаційного та економічного характеру, покликаних забезпечити реалізацію можливості доступу

до безоплатної правової допомоги осіб, які мають на неї конституційне право. Виконання відповідних заходів відбуватиметься поетапно протягом 2012-2018 рр. [8, с. 12].

Таким чином, у системі прав і свобод людини і громадянина право кожної людини на правову допомогу займає важливе місце. Кожна держава, виходячи з виняткової значущості цього права для створення системи ефективних гарантій прав людини, має надійно забезпечувати вищезазначене право.

1. Прут Ю. Інститут правової допомоги в цивільному судочинстві: цивільно-процесуальні особливості реалізації / Ю. Прут // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 3. - С. 54-58.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 лист. 1950 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1427600-03>.

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 груд. 1966 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

4. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. — 2014. — № 19. — Ст. 583).

5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року (в редакції від 07.01.2018 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40. — Ст. 1530.

6. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 51. — Ст. 577.

7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року // Офіційний вісник України. — 2012. — № 62.

8. Вишневецький А. В. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: основні положення та підходи до впровадження / А. В. Вишневецький // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 3. — С. 5-13.

Карпенко Роман Валерійович
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ВІДНОСИН БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Україна є демократичною, соціальною та правовою державою, і не лише тому, що це закріплено в ст. 1 Конституції України, а й тому,

що людина, її життя і здоров'я стали найважливішими орієнтирами стратегічного курсу розвитку сучасного українського суспільства. Сучасна ситуація характеризується наявністю економічної нестабільності, коливанням курсу національної валюти, плюралізмом політичних поглядів, динамічним змінням законодавчої бази, а також військовими діями на Сході країни, з огляду на що правова допомога з боку держави як гаранта реалізації конституційних прав є особливо значущою. Водночас не кожна особа може дозволити собі реалізувати право на висококваліфіковану платну правову консультацію. Саме тому було прийнято відповідний Закон України «Про безоплатну правову допомогу», де закладено правові засади щодо здійснення безоплатної правової допомоги найменш захищеним верствам населення. Попри зазначене, не втрачає актуальності низка практичних питань щодо процесу адвокатської діяльності.

Чи всі без винятку суб'єкти мають право на отримання такої безоплатної правової допомоги? Хто має право на кваліфіковане надання такої допомоги? Саме цим зумовлене обрання зазначеної проблематики для її подальшого наукового осмислення. Таким чином, метою нашого наукового дослідження є характеристика суб'єктів надання та суб'єктів отримання безоплатної правової допомоги в Україні. Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати такі завдання: визначити поняття правової допомоги та її видів відповідно до чинного законодавства України; охарактеризувати коло суб'єктів надання безоплатної правової допомоги; виокремити види правової допомоги, визначити коло суб'єктів, яким її може бути надано; засновуючись на викладеному матеріалі сформулювати висновки. Також важливим є визначення методологічної теоретичної бази статті. Отже, у процесі здійснення аналізу стану розроблення проблеми, системного узагальнення теоретичних та практичних знань за основу було взято напрацювання О. А. Банчука, Є. Ю. Бови, Т. В. Варфоломеєвої, Л. Г. Глуценка, Л. В. Іванцової, К. С. Пащенко, Д. М. Сірош, М. В. Стаматіної та ін..

Як влучно зазначає Д. М. Сірош, право на правову допомогу надано Конституцією України (ч. 1 ст. 59), Законом України «Про судоустрій та статус суддів» (ч. 1 ст. 10). Підтвердженням такого положення є відповідне тлумачення Конституційного Суду України, у якому закріплено, що зазначене право є гарантованою можливістю фізичної особи отримати юридичні (правові) послуги [1, с. 102; 2; 3; 4]. Це право визнано одним з невід'ємних прав людини, оскільки його

здійснення не може залежати від статусу особи та характеру правовідносин, які виникають під час їхньої реалізації. Вибір суб'єкта правовідносин щодо надання безоплатної правової допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати. Таким чином, у правовій системі України на нормативному рівні сформовано цілісну систему гарантій, однією з яких є правове забезпечення розвитку та гідного рівня існування особи, реалізація якої відбувається переважно у формі правових відносин.

Попередній аналіз поняття, видів та змісту правової допомоги як окремого виду правової роботи дозволяє детально охарактеризувати суб'єктивну складову правових відносин, у процесі здійснення яких така допомога надається. Зокрема, варто виокремити суб'єктів, які надають правову допомогу, й тих, яким таку допомогу надають. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», а також Конституції України суб'єктами права на безоплатну первинну правову допомогу є всі особи, які перебувають під юрисдикцією України, тобто громадяни України, апатриди, біженці, іноземці. Щодо суб'єктів отримання вторинної правової допомоги за ст. 14 цього Закону існують певні обмеження. Отже, суб'єктами отримання вторинної правової допомоги можуть бути лише: 1) особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо середньомісячний сукупний дохід їхньої сім'ї нижчий за суму прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого за Законом України «Про прожитковий мінімум» для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення; інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі менше двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб, – на всі види правових послуг; 2) діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, які перебувають у складних життєвих обставинах або постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, – на всі види правових послуг; 3) особи, до яких застосовано адміністративне затримання; 4) особи, до яких застосовано адміністративний арешт; 5) особи, які, відповідно до положень кримінального процесуального законодавства, вважаються затриманими; 6) особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою; 7) особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких, відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, захисник залучається слідчим, прокурором,

слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії, а також особи, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі [5].

Таким чином, на основі аналізу нормативної бази можна висновувати, що наявна законодавча база передбачає надання кожній особі, яка перебуває на території України, гарантоване право на безоплатну правову допомогу. Можна стверджувати, що в Україні наявні правові засади для функціонування та розвитку інституту безоплатної правової допомоги, надання якої набуває двох форм: первинної та вторинної. Відмітною рисою цих видів є особливості доступу до правосуддя та коло суб'єктів, які реалізують своє право на отримання такої допомоги. Наприклад, на первинну правову допомогу може розраховувати будь-яка особа, котра перебуває на території України, а на вторинну – значно вужче та вичерпне коло отримувачів правової допомоги. Окрім суб'єктів, які мають право на отримання безоплатної правової допомоги, варто виокремлювати й інших осіб – надавачів такої допомоги. Ними можуть бути органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи (первинна правова допомога), центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги та адвокати, внесені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Однак у процесі поглибленого аналізу чинного законодавства стає зрозуміло, що лише адвокати як особи з відповідним досвідом, знаннями та повноваженнями мають право на надання висококваліфікованої, якісної як первинної, так і вторинної правової допомоги.

---

1. Сірош Д. М. Фінансування витрат на безоплатну правову допомогу в судочинстві України [Електронний ресурс] / Д. М. Сірош // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 2. – С. 102–106. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_2_22. – Назва з екрана.

2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

3. Про судоустрій та статус суддів [Електронний ресурс] : Закон України від 2 черв. 2011 р. № 3460-VI. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov>.

4. Про офіційне тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича від 16 листоп. 2000 р. № 13-рп/2000. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov>.

5. Про безоплатну правову допомогу [Електронний ресурс] : Закон України від 7

лип. 2010 р. № 2453-VI. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.u>

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10. – № 11–12. – № 13. – Ст. 88.

7. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.

8. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 37. – Ст. 446.

9. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 6 листоп. 1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56

Кононець Віта Петрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ЦЕНТРИ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

На сьогоднішній день в усіх куточках України діє 551 точка доступу до безоплатної правової допомоги. Станом на 2018 рік 880 тисяч українців звернулися до наших центрів та бюро за допомогою чи телефоном єдиного контакт – центру за консультацією. Сьогодні майже 8 000 000 українців мають право на отримання безоплатної правової допомоги»,

Оператори єдиного контактного-центру системи надання безоплатної правової допомоги (цілодобовий номер **0 800 213 103**) прийняли понад 156 тис. дзвінків.

На сьогоднішній день ми маємо багато скарг, на якість надання послуг державною виконавчою службою та повноважень, щодо реалізації державної політики у сфері примусового виконання покарань.

У процесі виконання державною виконавчою службою рішень судів та інших органів активну участь бере суд. Суди згідно з процесуальним законодавством розглядають скарги на рішення, дії чи без-

діяльність державних виконавців, вирішують окремі процесуальні питання, що виникають у процесі виконання рішень.

У 2016 році апеляційним адміністративним судом розглянуто 1187 апеляційних скарг у справах пов'язаних із оскарженням рішень, дій або бездіяльності державної виконавчої служби. Тобто, в порівнянні із 2015 роком, кількість переглянутих в апеляційному порядку судових рішень із вказаної категорії справ збільшилась майже у 2 рази. При цьому, у 18 випадках судові рішення було скасовано апеляційним судом із закриттям провадження у справі (1,5%), а при перегляді процесуальних ухвал у вказаній категорії справ, що становлять 40,2% із загальної кількості судових рішень, 282 із них були залишені без змін (59,1%), 4 – змінено (0,9%) та 191 скасовано (40%) із направленням справи для продовження розгляду або прийняттям нової ухвали у справі [1].

Підставами для виконання є рішення, ухвали, постанови судів, інших юрисдикційних органів, що набрали законної сили, примусова реалізація яких покладається на органи державної виконавчої служби.

Вимагають примусового виконання наступні ухвали суду, які в примусовому порядку повинні виконати ДВС: про забезпечення позову, про забезпечення доказів, про застосування заходів процесуальної відповідальності майнового характеру, щодо судових витрат; ухвали про поворот виконання рішення; ухвали апеляційної і касаційної інстанції, якими змінюється рішення.

Оскільки законодавець остаточно не висловився на користь вичерпного чи невичерпного характеру, виходячи з системного аналізу норм Закону України «Про виконавче провадження», даний перелік не слід вважати вичерпним.

Юрисдикція справ щодо оскарження рішення, дії чи бездіяльності державного виконавця або іншої посадової особи державної виконавчої служби, щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами до суду, який видав виконавчий документ, а іншими учасниками виконавчого провадження та особами, які залучаються до проведення виконавчих дій, – до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом ст. 383 ЦПК України, ст. 267 КАС України, ст. 121-2 ГПК України та ст.82 Закону України „Про виконавче провадження”. Згідно з зазначеними положеннями процесуальних кодексів рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця оскаржуються сторонами до суду тієї юрисдикції, який видав виконавчий

документ, а іншими учасниками виконавчого провадження та особами, які залучаються до проведення виконавчих дій, – до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом [3, с. 41].

Вирішення адміністративними судами безпосередньо на підставі Закону „ Про виконавче провадження ” передбачених ним питань, пов’язаних з виконаннями рішень, винесених у відповідному судочинстві, незалежно від наявності у відповідних процесуальних кодексах спеціальної норми щодо особливостей вирішення цих питань. Процесуальний порядок вирішення цих питань ґрунтуватиметься на процесуальній аналогії, особливостях вирішення судами відповідних юрисдикцій аналогічних процесуальних питань, пов’язаних з виконанням рішень.

Зазначений варіант, на наш погляд, є більш прийнятним з огляду на те, що він є найбільш доцільним – вирішити питання щодо виконання рішення суду найбільш доцільно суду тієї ж юрисдикції, який і виніс це рішення. При цьому, цей варіант найбільш повно компенсуватиме прогалини у законодавстві, викликані фактично недбалістю законодавця. Зауваження щодо відсутності у процесі аналогії вже давно цілком обґрунтовано заперечуються правовою наукою [4, с. 18].

Департамент державної виконавчої служби не належить до суб’єктів владних повноважень, визначених у зазначеній нормі, а є структурним підрозділом Міністерства юстиції України, у зв’язку з чим адміністративні справи з приводу його рішень, дій або бездіяльності в суді першої інстанції повинні розглядатися та вирішуватися судом одноособово. Отже, обов’язок державного виконавця з’ясувати обставину отримання копії постанови про відкриття виконавчого провадження передуює вчиненню будь-яких дій стосовно примусового виконання рішення [5].

Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України № 17 від 21.01.2015 року «Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» в якій зазначається, що Державна виконавча служба ліквідована, а її завдання і функції з реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), з питань державної реєстрації актів цивільного стану, речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, договорів комерційної концесії (субконцесії), з питань реєстрації (легаліза-

ції) об'єднань громадян, інших громадських формувань, статутів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування поклали на Міністерство юстиції.

На мій погляд правильніше, щоб відповіді на такі питання давав Верховний Суд України, як найвищий суд у системі судів загальної юрисдикції не лише при узагальненні судової практики, а й при здійсненні правосуддя.

Згідно з законодавством Верховний Суд України може лише вирішувати справи у разі неоднакового застосування судами норм матеріального законодавства, питання ж застосування норм процесуального законодавства, якими є й норми про юрисдикцію, залишаються без відповідей.

Виходячи з даної концепції, необхідно здійснювати не тільки реформування законодавства у сфері виконавчої служби, а й реформувати законодавство про судочинство.

---

1. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/67077-uzagalnennya_praktiki_rozglyadu_sudami_pershoi_instancii_ta_.html

2. Спасибо-Фатеевої І.В. Практичний посібник «Актуальні питання виконавчого провадження» / Печений О. П., Крат В. І., Мица Ю. В., Спасибо І. А. – К.: 2009. – 80 с.

3. Снідевич О.С. Адміністративне право: Окремі проблемні питання юрисдикції справ - Наше право № 10, 2013.

4. Тертишніков В.І. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / В.І. Тертишніков. – Харків: видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2008. – 608 с.

5. Пасенюк О. Вищий адміністративний суд України: Лист «Адміністративним судам України» № 1276/10/13-09 від 28.09.2009.

6. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://dt.ua/UKRAINE/min-yust-likviduvav-vikonavchu-ta-reyestraciynu-sluzhbi-162176_.html

7. Постанова Кабінету Міністрів України № 17 від 21.01.2015 року «Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції».

Ломжець Юлія Вікторівна,
канд. політ. наук, доцент,
завідувач кафедри морського
та господарського права
Національного університету
кораблебудування імені адмірала
Макарова (м. Миколаїв),
член правління Асоціації
юридичних клінік України

ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА PRO BONO: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Одною з ключових ознак правової держави є наявність ефективного правового механізму, який забезпечує доступ громадян до правосуддя. Однак не всі громадяни можуть дозволити юридичну консультацію або послуги адвоката, тому в світовій практиці існують різні форми підтримки таких верств населення. Однією з таких форм є надання безоплатної юридичної допомоги.

Саме для реалізації права громадян на вільний доступ до правосуддя 02.06.2011р. в Україні було прийнято Закон «Про безоплатну правову допомогу». За роки, які пройшли з моменту прийняття Закону була, в цілому, сформована система надання безоплатної допомоги і з кримінальних, і з адміністративних та цивільних справ. Проте проблеми з доступом всіх громадян до безоплатної правової допомоги залишаються.

Стаття 14 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» містить перелік суб'єктів, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. Виходячи з даного переліку. Особи, які заробляють більше прожиткового мінімуму і не відносяться до пільгових категорій (інваліди, внутрішньо переміщені особи тощо), права на безоплатну допомогу адвоката не мають. При цьому, враховуючи реальні доходи громадян, великий відсоток є неспроможним оплатити юридичні послуги, а, відповідно, і отримати правову допомогу [1].

Вирішенням проблеми доступу громадян до безоплатної правової допомоги є запровадження в Україні практики Pro Bono.

Pro bono (від з лат. pro bono publico, дослівно — для суспільного добра) — фраза, яка означає професійні послуги, що надаються добровільно і безоплатно, для користі громади, особливо для тих осіб, які не мають коштів для оплати цих послуг.

Практика надання юридичних послуг Pro bono зародилася наприкінці XIX століття в США, коли приватні юридичні фірми в великих містах почали надавати безкоштовну юридичну допомогу особам з низькими доходами. На 1917 р в США діяла 41 програма правової допомоги бідним. До 90-их рр. минулого століття налічувалося більше 900 таких програм.

За інформацією Американської асоціації юристів (ААЮ), як мінімум 40% сімей з низьким або середнім доходом щорічно стикаються з проблемами юридичного характеру. При цьому існуюча система субсидованій юридичної допомоги справляється тільки з 20% юридичних проблем малозабезпечених [4].

Усвідомлюючи дефіцит в області безкоштовної юридичної допомоги, професійні організації юристів почали підтримувати розвиток практики на безоплатній основі. Вперше робота на громадських засадах як форма професійної відповідальності юриста була згадана в Кодексі професійної етики ААЮ в 1969 р. У 1983 р ААЮ прийняла 6.1 Типове правило, яке, з урахуванням внесених змін, діє до сих пір. Відповідно з цим правилом приватним юристам рекомендується присвячувати 50 годин на рік безкоштовній допомозі.

Для підвищення ефективності програм про боно ААЮ також розробила «Стандарти для програм, що надають юридичну допомогу на безоплатній основі малозабезпеченим у цивільних справах». Вони регулюють питання управління програмами pro bono послуг в юридичних фірмах, питання підвищення якості роботи в рамках таких програм, взаємовідносини з клієнтами та ін.

Ще одна професійна організація - «Інститут про боно» (Pro Bono Institute) - працює над розвитком практики на безоплатній основі в великих юридичних фірмах (50 і більше юристів). Силами керівників юридичних фірм і провідних корпоративних юристів «Інститут про боно» розробив Декларацію принципів на безоплатній основі. Кожна юридична фірма, яка підписує декларацію, зобов'язується присвячувати безкоштовній допомозі 3-5% сукупного часу роботи фірми, що становить від 60 до 100 годин на рік у розрахунку на одного юриста [2].

У Німеччині діяльність pro bono визначається таким чином (від-

повідно до Франкфуртського круглого столу pro bono): Надання безкоштовних правових консультацій на добру справу. Діяльність pro bono включає в себе надання порад та представлення благодійних, неприбуткових і неурядових організацій, фондів та осіб з обмеженими фінансовими можливостями, а також зобов'язання щодо просування належних правових процедур та прав людини. Намір, відповідно до якого юридичні фірми надають послуги pro bono, полягає у тому, щоб зробити їхній досвід та ресурси корисними для доброї справи і таким чином виконати свої громадянські обов'язки шляхом професійної діяльності. Правові консультації pro bono мають відповідати таким самим професійним стандартам, що й оплачувані правові консультації.

Послуги на безоплатній основі у Франції надаються в основному в області доступу l'Au Droit - у вигляді консультацій з метою забезпечення доступу громадян до правової інформації та для того, щоб громадяни могли приймати зважені з юридичної точки зору рішення. Таким чином, послуги на безоплатній основі не надаються з питань, пов'язаних, наприклад, з судовим представництвом або представництвом у кримінальних справах - тобто в тих сферах, де послуги адвокатів оплачуються в рамках державної системи субсидованій юридичної допомоги [5].

У Великій Британії відносини у контексті pro bono між юристами та мережею некомерційних організацій координуються організацією Lawworks, створеною в 1997 році. Наприклад, тільки у 2007 році була надана допомога по 35 тисячах юридичних проблем. В Ірландії з 2005 року практика pro bono також здійснюється через мережу некомерційних організацій, що збирають від громадян заявки на безкоштовну правову допомогу.

В Україні тривалий час надання послуг Pro Bono здійснювалося адвокатами неформально, на власний розсуд. Лише 16 травня 2013 р., у рамках Четвертого Всеукраїнського дня безоплатної правової допомоги, було презентовано унікальний для України сайт, перший український Pro Bono Clearing House – “Біржа pro bono”. Головна мета ресурсу www.pro-bono.in.ua – сприяти розвитку громадянського суспільства, захисту прав вразливих груп осіб, забезпечувати виконання принципів рівного доступу до правосуддя та верховенства права.

Отже, в зарубіжних країнах культура Pro Bono є традицією, нормою співіснування юриста і громади. В Україні ця практика лише фо-

рмується. З огляду на це, одним із першочергових завдань є виховання молодих юристів в Україні з усвідомленням їх соціальної ролі як захисника прав людини.

1. Закон «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011р. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>
2. Pro Bono Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.probonoinst.org/#&panel1-2>
3. Українська Біржа Про Боно [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-bono.in.ua/>
4. Посібник з організації роботи координаційного центру послуг pro bono [Текст]: Матеріали для розробки та надання юридичних послуг pro bono. – Будапешт, 2011
5. Социальная ответственность юристов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://alrf.msk.ru/projects/Free_legal_help/pro-bono/

Полонська Оксана Леонідівна,
викладач кафедри загальноправових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ПОВНОВАЖЕННЯ ЦЕНТРІВ З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

З початком розбудови демократичної держави Україна перш за все основоположним принципом закріпила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Держава Основним Законом України закріпила за собою конституційно-правові гарантії дотримання та захисту прав та свобод людини і громадянина. Це право має загальний характер та є невід'ємним для кожного. Також слід зазначити, що правова допомога гарантується

Основним Законом України на безоплатній основі, так стаття 59 Конституції України закріплює право на отримання безоплатної правової допомоги, у випадках, передбачених законом. Крім того, гарантування кожного права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року тощо [2]. Хоча у сфері права Україна, справедливо визнана однією з провідних та гуманізованих держав світу, то економічно не займає лідируючі позиції, а це свідчить про те, що не всі люди, перебуваючи під юрисдикцією нашої держави можуть дозволити собі скористатися коштовною кваліфікованою правовою допомогою. Таким чином з метою надання безоплатної правової допомоги для реалізації конституційного права населення з питань захисту прав і свобод людини держава забезпечила виникнення та розвиток центрів безоплатної правової допомоги.

Темі про надання та розвиток безоплатної правової допомоги приділяли увагу такі науковці : А.М. Бежевець, С.Я. Фурса, С.В. Гончаренко, Є.Ю. Бова, А.Я. Дубинський, І.Ю. Гловацький та інші.

Актуальність даної теми продиктована тим, що в нелегкі часи особливу увагу держава повинна приділяти незахищеним верствам населення, адже від того як держава піклується про своїх громадян і залежить захист суверенітету та збереження цілісності суспільства в цілому. До, відносно недавнього часу, Україна реалізовувала обов'язок надавати правову допомогу досить скуто, адже реалізація права на кваліфіковану правову допомогу була неможлива в повному обсязі для всіх потребуєчих, а надавалася тільки малозабезпеченим особам при обвинуваченні у вчиненні кримінального правопорушення.

Прийнятий Закон України «Про безоплатну правову допомогу» надав можливість більшій кількості населення отримати безоплатну правову допомогу, яка гарантується державою. Згідно з цим законом право на безоплатну правову допомогу - гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну

правову допомогу у випадках, передбачених цим Законом [3].

Поряд із первинною правовою допомогою багато категорій осіб мають право отримувати безоплатну вторинну правову допомогу, як вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Згідно Законом України «Про безоплатну правову допомогу» право на вторинну правову допомогу мають наступні категорії осіб: 1) особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацевдатних осіб - на всі види правових послуг, 2) діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту, 3) внутрішньо переміщені особи - на всі види правових послуг, 4) громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб, 5) особи, до яких застосовано адміністративне затримання та особи, до яких застосовано адміністративний арешт, 6) особи, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими та особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою тощо [3]. Перелік таких осіб визначається в ст.14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» є достатньо широким та вичерпним, що дозволяє зробити висновок про те, що безоплатна правова допомога є достатньо доступною. Для сприяння доступності вищезазначених послуг в Україні розширюється також і мережа центрів вторинної безоплатної правової допомоги, яка на сьогодні налічує більш ніж 100 центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у кожній з областей, та продовжує збільшуватися, а також близько 350 бюро правової допомоги [4], які є самостійними відділами місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги та відповідно до покладених завдань розповсюджує інформацію у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, проводить тематичні семінари, лекції, здійснює прийом осіб, які звертаються до місцевого центру для отримання безоплатної первинної правової допомоги та безоплатної вторинної правової допомоги, роз'яснює положення законодавства у

сфері надання безоплатної правової допомоги та порядок отримання такої допомоги, забезпечує реєстрацію звернень осіб про надання безоплатної правової допомоги у встановленому порядку тощо. Вичерпний перелік компетенції бюро закріплений в Типовому положенні «Про бюро правової допомоги місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги» [5].

Як висновок можна додати те, що безоплатна правова допомога в Україні розширює географію, для розбудови системи безоплатної правової допомоги в Україні застосовується комплексний підхід, який поєднує правові, організаційні та економічні заходи, сформовано мережу центрів, що забезпечує належний доступ до правової допомоги. Мін'юст також забезпечує підвищення кваліфікації адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу, та працівників центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. В Україні планово та позапланово проводяться інформаційні кампанії з метою роз'яснення населенню їхніх прав та можливостей на безоплатну правову допомогу. Інформаційна роз'яснювальна робота проводиться також серед адвокатів, органів, уповноважених здійснювати затримання, арешт чи взяття під варту, органів місцевого самоврядування та громадських організацій щодо відповідних прав та обов'язків, а також механізмів їх реалізації.

Вважаю, що прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу забезпечило реалізацію закріпленого статтею 59 Конституції України права кожного на правову допомогу.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30.09.2009 № 23-рп/2009/ Конституційний Суд України (Конституційний Суд). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09> (дата звернення: 01.10.2018)

3. Закон України Про безоплатну правову допомогу № 3460-VI (зі змінами та доповненнями) від 02.06.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. ст.577

4. Офіційний веб-сайт Координаційного центру з надання правової допомоги URL: <http://legalaid.gov.ua/ua/local-centres> (дата звернення 04.10.2018)

5. Наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 09.06.2017 № 149 Про затвердження Типових положень про структурні підрозділи місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149419-17#n216> (дата звернення 04.10.2018)

Цюприк Наталія Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
керівник юридичної клініки «
Захист» Національної академії
внутрішніх справ

Запорожець
Анастасія Костянтинівна,
курсант Національної академії
внутрішніх справ

ЩОДО ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ

Порівнюючи систему надання безоплатної правової допомоги в Україні і Німеччині, можна прийти до певних висновків про їх схожість і відмінності, а також про перспективи використання німецького досвіду в розвитку вітчизняних правових інститутів.

Порівнянню має передувати низка зауважень про деякі риси регулювання надання правової допомоги в Німеччині, не характерних для України. Зокрема, на відміну від абсолютно вільного встановлення розміру гонорару, властивого вітчизняній моделі функціонування адвокатури, в Німеччині оплата послуг адвоката регулюється Законом про оплату послуг адвоката. Тобто питання визначення розміру гонорару стандартизоване, існують нормативно встановлені розміри гонорарів.

У Німеччині допомога у несенні процесуальних витрат передбачає три різні схеми: допомога в несенні витрат на провадження по справі, допомога в отриманні юридичної консультації і призначення захисника в кримінальному судочинстві [4].

Допомога в несенні процесуальних витрат на провадження по справі охоплює цивільні, адміністративні, трудові та інші справи, не пов'язані з кримінальним звинуваченням, що розглядаються в судах.

Німецьке законодавство передбачає такі умови отримання допомоги в несенні процесуальних витрат: економічний стан заявника, яке визначається виходячи з його доходів і майна; достатні шанси на успіх справи, яка буде розглядатися по суті (обґрунтованість вимоги);

неприпустимість зловживання - допомога не надається, якщо більш заможна сторона не ініціювала б такий розгляд.

Порівнюючи ці умови надання допомоги в несенні процесуальних витрат з вітчизняними (ст. 13 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»), зауважимо, що в німецькому законодавстві реалізований більш ретельний підхід. Перш за все, заслуговують на увагу механізми, спрямовані на виключення зловживань з боку незаможних заявників і відсутність автоматичного надання допомоги в несенні процесуальних витрат при низькому рівні доходів заявника. Законодавство орієнтоване на запобігання судових спорів заради самих спорів і ведення необґрунтованих процесів за рахунок бюджетних коштів. Слід підкреслити, що законодавство Німеччини передбачає, що при наявності підстав адвокат зобов'язаний вказати клієнту на можливість отримання допомоги. У разі порушення цього обов'язку існує можливість вимоги відшкодування збитків. Аналогічні правила у вітчизняному законодавстві не передбачені [1].

Для процедури прийняття рішення про надання допомоги в несенні процесуальних витрат властиво те, що протилежна сторона у справі повідомляється про розгляд заяви про надання допомоги і має можливість висловити свої доводи і аргументи. На відміну від України, в Німеччині будь-який адвокат може надавати безкоштовну правову допомогу, не існує будь-яких відборів, іспитів, списків тощо. Адвокат вступає в справу за домовленістю з клієнтом. Таким чином, при наданні допомоги в несенні процесуальних витрат повністю дотримується принцип вільного вибору адвоката [1].

У законодавстві Німеччини також передбачена допомога в отриманні юридичної консультації.

Підставами для цього є: економічний стан заявника, неможливість отримати консультацію або представництво іншим шляхом (наприклад, через об'єднання споживачів, державні органи); неприпустимість зловживання [3].

Для ініціювання допомоги в отриманні юридичної консультації заявник подає заяву на офіційному бланку в окружний суд за місцем проживання особисто або через адвоката. Рішення приймає чиновник судового відомства. Відмова може бути оскаржена у суді, рішення якого є остаточним. Оплата адвоката не залежить від обсягу скоєних ним дій і становить 35 євро за консультацію, 85 євро за посередницт-

во, 150 євро за укладення мирової угоди. Допускаються додаткові домовленості про оплату. У контексті діяльності адвокатури в Німеччині відповідні розміри винагороди незначні [4].

Процедура призначення захисника за законодавством Німеччини виходить з того, що будь-який адвокат може бути адвокатом за призначенням. Підозрюваний може самостійно вибрати адвоката за призначенням, для цього йому надається строк не менше тижня. Тільки якщо за цей термін підозрюваний не вибере адвоката, його призначає суд. При цьому суд виходить з наявної у нього інформації про бажання адвокатів брати участь в подібних справах, їх спеціалізації, а також свого досвіду роботи з конкретними адвокатами. Якоїсь схеми призначення, черговості або чергувань адвокатів не існує. Порівнюючи процедуру призначення адвоката в Україні і в Німеччині, зауважимо, що в Німеччині в кримінальних справах також домінує принцип вільного вибору клієнтом адвоката, що зовсім не характерно для безоплатної правової допомоги в Україні. Однак, система, передбачена для випадків, якщо підозрюваний сам не вибере собі адвоката, навряд чи була б можлива в Україні з огляду на її непрозорість та невизначеність, не залежно від розсуду судді. Подібні механізми прийнятні для Німеччини, в якій корупційна складова на цьому рівні немислима, однак, не можуть розглядатися як альтернатива для України [1].

Також як у вітчизняному законодавстві, так і в Німеччині передбачено, що адвокат не має права відмовитися від захисту за призначенням, а підозрюваний може відмовитися від адвоката за призначенням тільки в разі залучення адвоката за вибором (на оплатних засадах). Таким чином, в Німеччині регулювання моментів конфлікту інтересів і заміни адвоката за призначенням теж має деякі проблеми.

Оплата послуг адвоката за призначенням за законодавством Німеччини залежить від результату розгляду справи і платоспроможності підозрюваного. У разі засудження підозрюваного, якщо підозрюваний неплатоспроможний, оплата відбувається з державного бюджету і за розміром є істотно нижчою оплати адвоката за вибором [4]. Якщо підозрюваний платоспроможний, він оплачує послуги адвоката відповідно до розмірів, встановлених для оплати послуг адвоката за вибором. У разі виправдання підозрюваного захисник за призначенням отримує гонорар з державного бюджету в розмірі повного гонорару захисника за вибором. Розмір винагороди диференційований незначно залежно від відмінностей у характері справ. У разі, якщо про-

вадження затягується, адвокат має право звернутися до суду з клопотанням про виплату йому додаткової винагороди.

Перш за все, для України абсолютно не характерний підхід, відповідно до якого платоспроможний підозрюваний повинен самостійно сплатити послуги адвоката за призначенням. З боку держави такий підхід бачиться вельми обґрунтованим і економічним, проте, з боку адвоката у вітчизняних реаліях він не може бути прийнятним. Можливо, перспектива є у компромісного варіанту: оплата послуг адвоката з бюджету з подальшим стягненням сум з засудженого. Також звертає на себе увагу те, що для Німеччини, як і для України, існує проблема адекватного відображення в розмірі винагороди різного об'єму роботи по різних справах. Звісно ж, що в Німеччині вона вирішена навіть більш схематично, ніж в Україні [3].

Підсумовуючи порівняння моделей організації надання безоплатної правової допомоги в Німеччині і в Україні, зазначимо, що важливим є широке обговорення перспектив імплементації у вітчизняне законодавство вільного вибору клієнтом адвоката за призначенням, можливості будь-якого адвоката без будь-яких додаткових іспитів і обмежень брати участь у наданні безоплатної правової допомоги, а також виключення посередництва між адвокатами, клієнтами і судом при організації безоплатної правової допомоги з боку спеціально створених суб'єктів (Координаційного центру, регіональних та місцевих центрів надання безоплатної правової допомоги).

Практика надання безоплатної правової допомоги в Україні не закріплює принцип вільного вибору захисника і створює дискримінацію осіб за матеріальною та майновою ознакою [2]. Водночас, система безоплатної правової допомоги наразі не передбачає жодних критеріїв для надання такої допомоги малозабезпеченим особам, не встановлюються часові рамки для перевірки фінансового стану особи, і в результаті правова допомога надається всім, хто її обирає, без урахування фінансового статусу особи.

---

1. Дем'янова О. Некоторые аспекты сравнения организации предоставления бесплатной правовой помощи в Германии и Украине. Національна асоціація адвокатів України. 2016. URL: <http://unba.org.ua/publications/1658-nekotorye-aspekty-sravneniya-organizacii-predostavleniya-besplatnoj-pravovoj-pomoshi-v-germanii-i-ukraine.html>

2. Звіт, підготовлений Національною асоціацією адвокатів України. Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування. 2015. №125. URL:

<http://unba.org.ua/assets/uploads/news/advocatura/2015.11.30-unba-report-legal-aid-ukr.pdf>

3. Гончаренко С. В. Проблеми надання безоплатної правової допомоги. Короткий огляд новітніх тенденцій. 2011. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

4. Дані з офіційного сайту Федеральної палати адвокатів Німеччини. URL: brak.de

Шиян Анатолій Григорович,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЩО ПРО РОБОТУ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ «ІСТИНА» ДДУВС

З метою надання безоплатної правової допомоги з питань захисту прав, свобод і законних інтересів людини в 2001 році на базі нашого навчального закладу був створений Центр правової допомоги «Істина», реорганізований в юридичну клініку на підставі наказу ректора від 25.03.2017 року № 97. В її роботі беруть участь науково-педагогічні працівники, а також студенти юридичного факультету університету.

Аналіз діяльності юридичної клініки засвідчує, що нею вирішується низка важливих завдань, серед яких на першому плані знаходиться надання соціально вразливим верствам населення дніпропетровського регіону безоплатної первинної правової допомоги. При цьому важливим є також те, що безпосередні учасники надання населенню правової допомоги підвищують свій професійний рівень: викладачі-консультанти теоретичні знання підкріплюють навичками їх застосування у практичній діяльності, а студенти - закріплюють отримані на заняттях знання з відповідних галузей права, здобувають додаткові, формують навички практичної роботи за фахом.

Будучи безпосереднім учасником діяльності юридичної клініки з самого початку її заснування як викладач-консультант з кримінального процесуального права, вважаю за необхідне звернути увагу на деякі аспекти її роботи, які, на мій погляд, слід удосконалити.

1. В даний час робота клініки здійснюється тільки у три тижне-

вих дні: понеділок, вівторок і четвер. Видається, що такий режим роботи клініки не є оптимальним як для громадян, що звертаються за отриманням правової допомоги, так і студентів університету. Діяльність юридичної клініки необхідно забезпечити у всі робочі дні тижня. Це розширить як можливості доступу громадян на отримання правової допомоги, так і студентів до більш кращого оволодіння знаннями юриспруденції. Адже не можна не зважати на те, що цей напрямок роботи юридичної клініки також є одним із головних.

2. Консультантами в юридичній клініці переважно виступають викладачі нашого навчального закладу (особливо в складних питаннях застосування правових норм правоохоронними органами і судами). Що стосується студентів, то вони самостійно або під керівництвом викладача-консультанта надають правову допомогу громадянам з питань, які не є складними у вирішенні. При цьому слід відзначити, що більшість звернень громадян стосуються сфер цивільного, житлового, фінансового, земельного права та права соціального забезпечення. Особлива активність спостерігається з питань отримання субсидій на оплату житлово-комунальних послуг. Бувають випадки надання правової допомоги заінтересованим особам у кримінальних провадженнях.

Аналіз списку викладачів-консультантів, які залучаються до роботи в юридичній клініці, свідчить, що значна кількість з них має відношення до викладання таких дисциплін як конституційне право, історія держава та права України, кримінологія, криміналістика, кримінальне право тощо. У зв'язку з цим виникають такі питання:

1) якщо зазначені викладачі не є практикуючими юристами, не володіють належними знаннями з питань, з якими найчастіше звертаються громадяни до юридичної клініки, то чи цікаво для них заглиблюватися в таку сферу юридичної діяльності?

2) чи можуть дати такі викладачі належну консультацію громадянам?

3) чи є залучення таких викладачів до консультування громадян доцільним і виправданим?

Відповіді на ці запитання лежать на поверхні: всі вони будуть негативними.

Те, що під час консультування ці викладачі отримують від громадян необхідні документи і передають їх для вивчення іншим виклада-

чам, компетентним у вирішення проблемних питань, не вирішує загальну проблему. Адже в такому випадку проблемні питання вирішуються не викладачем, що спілкувався із заявником, а іншим консультантом. При цьому їх вирішення значно затягується. Навіщо тоді чергувати в юридичній клініці попередньому викладачеві? Тільки для того, щоб виступати посередником між заявником і викладачем-фахівцем? Сказати, що така ситуація є корисною та оптимальною як для клієнтів юридичної клініки, так і самих викладачів, не можливо.

Виходячи з викладеного, вважаю, що основними консультантами в юридичній клініці повинні виступати викладачі з галузєю права, питання яких змушують громадян найчастіше звертатися до юридичної клініки. Бажано, щоб ці викладачі були ще й практикуючими юристами. Саме такі консультанти зможуть надати громадянам необхідну правову допомогу, забезпечать належними знаннями студентів, які будуть присутні під час консультування.

Передбачається, що для таких викладачів робота в клініці буде складати вагому частину їхнього педагогічного навантаження. В інтересах загальної справи, а саме надання належної правової допомоги громадянам, забезпечення студентів високим рівнем знань, роботу викладачів-консультантів у юридичній клініці можна компенсувати зменшенням іншого навантаження.

3. Не є доречним і доцільним залучення до роботи в юридичній клініці «Істина» студентів 2-го і, особливо, 1-го курсів юридичного факультету. Адже ці студенти тільки приступають до вивчення основ юриспруденції, вони недостатньо знають як норми матеріального, так і процесуального законодавства. Належно сприймати отриману інформацію і, тим більше, її вирішувати такі студенти ще не можуть. Чергувати в юридичній клініці повинні студенти 3-го, а ще краще - 4-го курсів юридичного факультету. Вони вже орієнтуються в лабіринтах юриспруденції, знають виходи з них, усвідомлюють проблемні питання, з якими звертаються громадяни, і можуть давати з них необхідні консультації. Саме такі студенти разом з викладачами-консультантами повинні надавати правову допомогу громадянам.

Видається, що зазначені пропозиції можуть значно підвищити якісний рівень консультування громадян, які звертаються за правовою допомогою до юридичної клініки «Істина».

Наукове видання

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА
В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО
РОЗВИТКУ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ

Матеріали

*Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції
(5 жовтня 2018 року, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ)*

Редактор, оригінал-макет – *Самотуга А.В.*

Підп. до друку 19.11.2018 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times.
Друк трафаретний. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 14,50. Обл.-вид. арк. 15,25.
Тираж 50 прим. Замовлення № 08/18-зб

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018